

Avanguardia Operaia

Lenins partiuppfattning

Från grupper till parti, 1895-1912

Förlaget BARRIKADEN 1974

Innehållsförteckning

Om denna utgåva.....	ii
Översättarens förord.....	2
Marxismen från vetenskap till revolutionär handling	3
1. Tsarismens samhälle	3
2. Tidsmässig översikt över den ryska revolutionära rörelsen	4
De legala marxisterna, revisionisterna	7
Litteraturförteckning	12
Inledning.....	13
I. Smågruppernas och amatörmässighetens fas.....	14
1. Från propagandacirkel till agitationscirkel.....	16
2. Förhållandet mellan amatörmässighet och ekonomism	18
3. Kampen mot ekonomismen.....	20
4. De grövsta missförstånden angående den ekonomiska kampen	22
5. Betydelsen av den ekonomiska kampen och förbindelsen mellan ekonomisk och politisk kamp	24
6. Kampen mot dogmatismen.....	25
7. Politisk och ekonomisk strejk	28
8. Kritiken av teserna om fackföreningarnas ”neutralitet”.....	30
II. Grundvalarna för uppbygget av proletariatets revolutionära massparti	32
1. Partiet uppstår inte genom ett påbud	32
2. Polemiken med Plechanov om förhållandet mellan teori och praktik	34
3. Det revolutionära politiska programmet och massrörelsen.....	36
4. Iskra-”aktivisterna” (eller yrkesrevolutionärerna)	36
5. Betingelserna för partistiftandet	38
6. Vad bör göras i och kampen mot opportunismen	39
7. Sambandet mellan spontanitet och medvetenhet	40
8. Spontanitet och spontanism.....	43
9. Proletariatets politiska förtruppsfunktioner.....	45
10. Brytningen med opportunismen i organisationsfrågorna	48
11. Striden med Rosa Luxemburg om partiet	50
12. Demokratisk centralism och byråkratisk centralism	54
III. 1905-1912: Sovjeterna, återföreningen, fraktionskampen och återbildandet	56
1. Återföreningen med mensjevikerna	56
2. Mot likvidationismen och extremismen	58
3. Förutsättningarna för den definitiva brytningen med mensjevikerna	61
4. Partiets återbildande	63
Litteraturförteckning	65
Ordlista	66
Efterskrift	69
Kommentar till ”För en leninistisk partisyn”	69
För en leninistisk partisyn	71
Några lästips.....	78

Om denna utgåva

Denna bok som 1974 gavs ut via Förbundet Kommunisters (FK:s) försorg är en intressant och insiktsfull studie av Lenins partiteori. Den gör upp med de vanligaste missförstånden, myterna och förvrängningarna kring Lenins syn på partiet och dess relationer till massorna, på förhållandet mellan spontanitet och socialistisk medvetenhet osv. Genom att Lenins artiklar och andra texter (t ex den viktiga skriften *Vad bör göras?*) sätts in i sitt historiska sammanhang lyckas boken visa att Lenins tänkande i partifrågan är betydligt mer mångfacetterat, levande och "dialektiskt" än vad många, särskilt stalinister tror. Boken rekommenderas varmt för alla som vill veta vad Lenin verkligen stod för. Den är ett utmärkt komplement till flera andra seriösa studier av Lenins tänkande i dessa frågor av Paul LeBlanc, Marcel Liebman, Ernest Mandel m fl (se den utvidgade litteraturlistan sist i denna utgåva).

FK:s utgåva av boken är försedd med en längre inledning, "Marxismen från vetenskap till revolutionär handling", och en efterskrift, "För en leninistisk partisyn", som båda är tillagda av FK (dvs de ingick inte i originalboken). Om inledningskapitlet finns inte särskilt mycket att orda, men efterskriften, är en polemisk och kontroversiell historik över den italienska vänstern och i synnerhet Avanguardia Operaia. Efterskriften har jag försett med en inledande kommentar, där jag dels försöker att tillrättalägga några av de mer tendentiösa påståenden som där görs, och dels också säger några ord om hur det gick efteråt för 70-talets utomparlamentariska italienska vänster (och för FK självt).

Martin Fahlgren (2008-10-08)

Den outplånliga inskriften av Bertold Brecht

I världskrigets tid
hände det sig i San Carlosfängelset i Italien
i en cell bland häktade soldater, fyllbultar
och tjuvar
att en socialistisk soldat klottrade i anilin
på en vägg: leve Lenin!
Högst uppe i den halvmörka cellen,
nästan osynligt
stod det där, ritat med jättebokstäver.
När vakterna fick se det, sände de efter en
målare med en kalkhink,
som med en långskaftad pensel kalkade över
den prekära skriften.
Men som han lät penseln med kalk följa skrivtecknen
efter.
lyste åter i cellen, nu i kalk:
leve Lenin!
Först när nästa målare for över inskriften med
bredare borste
fick han bukt med den för några timmar, men
nästa morgon
när kalken torkade, stod inskriften där åter
nu i anilin:
leve Lenin!
Då sände vakterna dit en murare, som gick lös
på inskriften med en kniv
och kratsade bort bokstav för bokstav både länge
och väl.
Äntligen var han klar. Då stod högst i cellen,
nu färglöst
men ristat i djup relief den outplånliga skriften: leve Lenin!
Bäst att riva muren! sade soldaten.

Översättarens förord

Föreliggande text är italiensk till sitt ursprung. Det italienska originalet bär titeln "*La concezione del partito in Lenin*" med underrubriken "*1: Dai gruppi al partito 1895-1912*". Denna originaltext har utgivits av bokförlaget Sapere Edizioni i hittills två upplagor, 1970 och 1974. Texten har tidigare också översatts till tyska och danska.

Denna översättning har gjorts från den andra italienska upplagan. I översättningsarbetet har jag också haft stor hjälp av den danska utgåvan, som heter *Avanguardia Operaia, Lenins partiopfattelse, 1 Fra grupper till parti, 1895-1912*. Boken har utgivits av förlaget MOD-TRYK i hittills en upplaga, 1973. Denna danska översättning har till största delen gjorts från den tyska översättningen. Detta förfaringssätt har, enligt min mening, medfört att den danska texten förlorat i precision och nyansering, vilket till allra största del kan hänföras till brister i den tyska översättningen.

I översättningsarbetet har jag strävat efter att hela tiden sätta textens andemening i första rummet. Jag är medveten om att detta på sina håll har medfört att svenskan inte har blivit den allra vackraste. Textens karaktär kräver emellertid ett sådant arbetssätt. Jag är övertygad att jag delar denna uppfattning med flertalet läsare.

När det gäller citaten, har det varit min ambition att i första hand använda översättningar som redan finns på svenska, i andra hand annat skandinaviskt språk, i tredje hand engelska och i fjärde hand tyska. I det fall jag inte har hittat ett citat på något av ovanstående språk har det översatts direkt från den italienska utgåvan.

Göteborg i september 1974/PE

Marxismen från vetenskap till revolutionär handling

För att underlätta läsningen av Avanguardia Operaias framställning ges här dels en social skiss av det förrevolutionära Ryssland: ”Tsarismens samhälle”, dels ”Tidsmässig översikt över den ryska revolutionära rörelsen”.

Med detta söker vi sammanfatta de viktigaste politiska och teoretiska striderna sedda mot den sociala utvecklingens bakgrund. Vi söker också ytterligare belysa en central tes i Avanguardia's text:

- Att bolsjevismen erövrade sin revolutionära teori under loppet av *en utdragen, svår och bitter, teoretisk och praktisk läroprocess*.
- Att ett grundläggande moment i denna var den ständiga strävan till allt starkare sammanbindning med arbetarklassen och de undertryckta massorna. (Och endast så länge bolsjevikerna behöll denna strävan behöll de sin revolutionära teori oförstörd.)

Den revolutionära teorin faller inte ner från himlen. Inte erövrar den heller genom att enbart studera Marx, Engels o.s.v. Ett noggrant studium av bolsjevismens utveckling är faktiskt i sig självt ett slag i ansiktet på alla dogmatiker.

1. Tsarismens samhälle

Det gamla Tsar-Ryssland var en imperialistmakt, men samtidigt ett av Europas mest efterblivna länder.

En överväldigande majoritet av befolkningen levde på landsbygden. Med oändlig möda brukade bönderna sina små torvor. Tunga skatter tvingade dem att sälja så mycket av skörden att de själva levde i nästan konstant undernäring. En kraftig befolkningsökning under slutet av 1800-talet som inte följdes av förbättringar i de primitiva brukningsmetoderna förvärrade böndernas armod. Samtidigt ökade skiktningen på landsbygden. Kapitalistiska produktionsförhållanden började långsamt tränga in. Utfattiga bönder flyttade i massor till städerna. Kvar på landsbygden blev en växande armé av jordhungliga halvproletärer, som gjorde motsättningarna alltmer explosiva.

Ty det var godsägarna som hade all makt. Deras rikedomar stod i skriande kontrast till böndernas elände.

Men landsbygdens liknöjdhet bröts endast av instinktiva blodiga utbrott, riktade mot enskilda godsägare. De fattiga bönderna saknade klassmedvetenhet och förmåga till organisation. Lämnade åt sig själva förmådde de slå ihjäl godsägare, inte organisera kraftfulla uppror mot tsarismen.

Under 1800-talets andra hälft uppstod emellertid en klass med helt annan kampförmåga. Nu började nämligen en snabb industri-kapitalistisk utveckling kring Moskva och Petersburg (Tsar-Rysslands huvudstad, heter numera Leningrad), samt i järn- och koldistriktet i söder. Den ryska industrin antog anmärkningsvärt moderna former: Den blev snabbt storindustri, grundad på utländska investeringar och statens aktiva ekonomiska insatser. Den ryska bourgeoisie (kapitalistklassen) var redan från början en förkrympt klass.

Desto starkare var *arbetarklassen*. Dess antal var visserligen ganska litet: 3 miljoner fabriksarbetare 1900, men den var synnerligen koncentrerad. Över hälften arbetade i företag med mer än 500 anställda. Levnadsförhållandena var eländiga. Lönerna, som aldrig varit höga, sjönk under 1800-talets hela sista kvartssekel. 10 000-tals arbetare inhystes i baracker kring de växande industricentra. Ända till slutet på 1800-talet var arbetsdagen sällan mindre än 12 timmar.

Eländets koncentration, proletariats koncentration. Grunden var lagd till en dynamisk arbetarklasskamp. Med endast tillfälliga avbrott skulle den pågå från mitten på 1890-talet till revolutionen 1917.

Medan den ryska ekonomin började omvandlas i kapitalistisk riktning bestod den gamla politiska formen: Självhärskardömet. Tsaren ärvde oinskränkt personlig makt. Systematiskt förtryck och okunnighet var grunden för hans ställning. En allsmäktig polis undertryckte varje politisk frihet. Den kulturella nivån hölls medvetet tillbaka – 1914 var tre fjärdedelar av befolkningen analfabeter. När tsardömet under 1800-talet motvilligt vidgade den högre utbildningen förenades det med konstanta ansträngningar att militarisera universiteten för att garantera det andliga livets förslavning. Resultatet blev det motsatta: tsarismen övertygade själv de intellektuella att t. o. m. uppnåendet av de mest blygsamma friheter krävde systemets fullständiga krossande. Intellektuell aktivitet blev nästan liktydigt med revolutionär agitation. Under hela 1800-talet rekryterade intelligentian ständigt nya kämpar till den ”revolutionära underjorden”. De ryska intellektuellas heroiska revolutionära tradition skilde dem starkt från det borgerliga Västeuropas intellektuella.

Tsar-Ryssland kring sekelskiftet var fyllt av motsättningar.

- Det hade dödsfiender i alla nationella minoriteter: polacker, estländare, finnar, ukrainer m. fl., vars nationella kultur och särart tsarismen sökt utplåna.
- På landsbygden stod jordhungliga och allt fattigare bönder mot godsägarväldet och den stat som stöttade upp det.
- I städerna stod ett alltmer sammansvetsat proletariat mot en förkrympt kapitalistklass, som hela tiden fick hållas under armarna av den tsaristiska diktaturen.
- Över hela Ryssland stod de intellektuella och vissa demokratiska borgerliga skikt mot polisväldet och ofriheten.

Länge kämpade de intellektuella ensamma, utan förbindelse med någon produktiv klass. Trots sitt hjältemod var de lätta att krossa. Men när revolutionära intellektuella förenade sig med en framväxande arbetarrörelse och denna knöt fasta band med de allt otåligare fattiga bönderna, då började klockorna klämta för tsaren – och för kapitalet.

Den ryska revolutionära historien handlar om kampen för insikten om just denna förenings nödvändighet och om dess riktiga förverkligande.

2. Tidsmässig översikt över den ryska revolutionära rörelsen

1825: ”Dekabristerna”

Den första revolten med klart politiskt – ideologiskt syfte i Rysslands historia kom 1825. Inspirerade av den franska revolutionens idéer söker en grupp unga officerare, de så kallade dekabristerna, ta makten från tsaren. Upproret misslyckas, konspiratörerna hängs. Deras hjältedöd blir ett exempel för kommande generationer.

Förstärkt förtryck följer. Men tsarismen lyckas inte varaktigt göra slut på oron bland de intellektuella. Dessa vänder sig ivrigt mot väster. Demokratiska, småningom också socialistiska idéer börjar spridas. Men då någon kapitalism ännu ej kan skönjas i Ryssland, förbindes dessa socialistiska idéer inte med arbetarklassen. Man tänker sig att Ryssland ska kunna ”hoppa över” det kapitalistiska stadiet, med dess elände och klassplittring, och gå över direkt i socialism, byggd på hela ”folket” och med den urgamla ryska bygemenskapen som grundval.

De socialistiska strömningarna i Ryssland i mitten på 1800-talet får således en *populistisk* färgning.

Man förstår inte den vetenskapliga teorins roll utan odlar grumliga idéer om "folkets" spontana socialistiska förmåga. Man ser inte klassplittringen inom "folket", utan romantiserar om "folket" som en enda revolutionär kraft.

1860- och 70-talen: "Folkvännerna" (narodnikerna)

Detta är blomningstiden för den ryska populismen ("folkvänsriktningen"). Narodnikerna går ut i tusental till "folket" för att göra det medvetet om orsakerna till sitt elände och resa det mot tsarismen. Men bönderna tror fortfarande på tsarismen och mottar de utklädda intellektuella kallsinnigt. En del överlämnas till polisen.

1879: Terroristerna (narodnovoltserna)

Folkvännerna börjar ge upp hoppet om "folkets" spontana socialism. Narodnikerna splittras. En flygel bildar Narodnaja Volja (Land och frihet, dessa kallas narodnovoltserna). Med terror mot de härskande ska man både skaka tsarismen och väcka massorna.

Narodnovoltserna är ingen spontan rörelse. De har lärt av de tidigare misslyckandena, alltifrån dekabristerna och framåt. Narodnaja Volja är därför en strikt hemlig, strängt disciplinerad grupp fast hopfogad med stark ledning. Den lyckas genomföra det ena attentatet efter det andra.

Höjdpunkten är 1881: tsaren dödas i en bombexplosion.

Men massorna reser sig ändå inte. Inom två år har polisen krossat Narodnaja Volja.

1881 – början av 90-talet: Reaktionstid

Den revolutionära terrorismen, uppbytt endast av ett tunt skikt intellektuella, har misslyckats. Nationen är fortfarande stum och orörlig. De revolutionära intellektuella försöker på nytt och på nytt lyfta terrorns vapen – de känner ingen annan kampmetod. Varje försök kvävs i blod. 1887 hängs Lenins äldre bror för att ha deltagit i planering av attentat mot tsaren.

Men under detta mörka 80-tal inträffar också de förändringar som ska föda en *revolutionär massrörelse*.

- Den industriella kapitalismen och därmed en *industriarbetarklass* börjar utvecklas.
- Samtidigt kommer *marxismen* till Ryssland.

1883: Den första marxistiska gruppen bildas

De första marxisterna framträder ur narodniki-rörelsen. Vid splittringen 1879 vägrade en minoritet att välja terrorn. Under ledning av Plechanov, "den ryska marxismens fader", bildar några av dem gruppen *Arbetets frigörelse* i Genève. De ser som sin uppgift att vinna de ryska revolutionärerna för marxismen. För detta syfte ägnar de mer än ett årtiondes teoretisk kamp mot narodnikernas hela föreställningsvärld. Denna kamp har direkt politiskt intresse i Norden idag med tanke på den populism, som i reaktion mot monopolkapitalismens härjningar brett ut sig i Sverige (SKP, Folket i Bild, CUF), och Norge (AKPml, m. fl.).

Kampen mellan marxism och populism

Marxisterna angrep den naiva tron att just Ryssland skulle kunna hoppa över kapitalismen och visade på oundvikligheten av ett kapitalistiskt stadium. Och detta var progressivt. Ty kapitalismen innebar en mäktig utveckling av produktivkrafterna. Den slog sönder de gamla personliga och patriarkaliska beroendeförhållandena och ersatte dem med den nakna motsättningen kapital-arbete. I sin storindustriella form koncentrerade den de utsugna och möjliggjorde därmed för första gången permanent organisering av motståndet.

Marxisterna angrep också folkvännernas luddiga och romantiska tal om "folket". I dess ställe satte de den marxistiska *klassanalysen*, och visade att "folket" bestod av en mängd klasser och skikt. Den enda klass som i sin helhet hade intresse av socialismen var arbetarklassen.

Arbetarklassen måste därför ovillkorligen *stå i ledningen* för all kamp, mot tsarismen och sträva att *vinna över* landsbygdens fattiga massor på sin sida.

Slutligen kritiserade marxisterna den individuella terrorn. Först måste arbetarklassen gå till kamp och organiseras. Endast i samband med en verkligt revolutionär massrörelse, när den avgörande sammandrabbningen närmar sig, så kan terror användas och då i stor skala, nämligen massterror.

Första hälften av 90-talet: "Cirklarnas" tid

Marxismen sprids nu i Ryssland längs två olika kanaler.

Den ena är universiteten. Kring mitten av 90-talet dras de intellektuella i massor till marxismen. Den blir ett verkligt mode.

Den andra är arbetarcirklarna. Det är studiecirklar som bildats av avancerade arbetare, som kan läsa, har något så när hyfsade jobb, och som bott i städerna länge. De inbjuder studenter som föreläsare

I mitten på 90-talet blir dessa cirklar verkligt politiska och kaderrekryterande – *propaganda-cirklar*.

1895-98: De första masstrejkerna. Från propaganda till agitation

Vid denna tid förändrar sig arbetarrörelsen. De ekonomiska strejkerna ökar kraftigt i styrka. Medan ca 80 000 strejkade 1881-86 strejkar ca 450 000 1895-99. Arbetarna organiserar illegala strejkkassor. Kring dessa samlas stridbara arbetare. De blir förbindelselänken mellan arbetarmassorna och de revolutionära intellektuella, en knutpunkt för arbetarrörelsens förening med socialismen.

1895 bildas *Kampförbundet för arbetarklassens befrielse* i Petersburg med Lenin som en av de drivande krafterna. Det sammansluter alla marxistiska arbetarcirklar i Petersburg. Redan under den stora strejken 1896 då 30 000 arbetare strejkar i fyra veckor trots att tusentals arresteras har Kampförbundet ett ganska stort inflytande.

Överallt börjar nu socialdemokraterna (här: detsamma som revolutionära marxister) gå över från propaganda till agitation. En utveckling sker från att propagera marxismen) småcirklar och rekrytera enskilda arbetare, till politisk agitation bland breda massor, och organisering av arbetarklassen.

(För att förstå snabbheten och betydelsen av denna övergång måste vi komma ihåg den skillnaden mellan 90-talets ryska arbetarklass och 1970-talets svenska. Medan sossarna och LO lagt ett tak av byråkrati och klassarbetsideologi över så gott som hela den svenska arbetarklassen, var de ryska arbetarna ett politiskt och organisatoriskt "vacuum" och dessutom ett "vacuum" där behovet av politisk och organisatorisk ledning växte oerhört i takt med den ekonomiska kampens mäktiga utveckling.)

1898 hålls den ryska socialdemokratins första kongress. Detta är höjdpunkten på denna period.

1898-1901: Sönderfall!

Det stora uppsvinget följdes av ett dubbelt sönderfall.

Ekonomisterna

Övergången till agitation och massorganisering innebär en helt annan utmaning mot självhärskardömet än de tidigare cirklarna. Tsarismen svarar med masshäktningar, förvisningar, förföljelser. Kontinuiteten bryts, de gamla skolade ledarna rycks bort. Samtidigt ställer praktiken mycket större krav på socialdemokraterna. I agitationen kommer man i kontakt med de bredaste, inklusive de mest efterblivna arbetarskikten – en väldig kontrast gentemot

arbetarelliten från propagandacirklarnas tid. De färska socialistiska aktivisterna klarar inte av det nya lägets krav. De drunknar i dags kampens frågor, tappar sitt politiska perspektiv. *Ekonomismen* breder ut sig. Man gör en dygd av läget och menar att det just är socialdemokratins uppgift att enbart syssla med ekonomiska frågor (högre lön, kortare arbetstid o. s. v.) och leda kampen för dem. D. v. s. socialdemokraterna ska endast utveckla arbetarnas kamp mot de enskilda eller sammanslutna *företagarna*. Den politiska kampen, *mot den tsaristiska staten*, får liberalerna, borgarklassen, ta hand om, menar ekonomisterna. *Credo* är ett ökänt "manifest" utgivet av en grupp ekonomister.

Denna inställning förenas med fortsatt amatörmässighet i de organisatoriska frågorna, vilket öppnar för ständigt nya polisattacker.

De legala marxisterna, revisionisterna

Nu uppenbaras också att en del av de intellektuella som tidigare så entusiastiskt insupit marxismen, drar sig för dess revolutionära innehåll. Detta hänger samman med en säregenhet i marxismens spridning i Ryssland på 1890-talet. Tsarismen såg då ännu narodnovoltserna och terrorismen som huvudfienden och uppfattade marxismen med dess stränga kritik av den individuella terrorn som en bundsförvant. (Den kom snart på andra tankar, som vi sett.) Men i början var mycken marxistisk litteratur legal. En del sysslade enbart med att skriva legala marxistiska böcker och artiklar. De tog fasta på det som marxisterna i kampen mot narodnikerna ofta betonade: att kapitalismen var ett historiskt framsteg. Men de "glömde" att det gällde att bekämpa också kapitalismen. Bevisen för kapitalismens oemotståndliga frammarsch blev för dem bevisen för kapitalismens allmänna oemotståndlighet. Med kapitalismens allt snabbare framflyttning och den växande proletära kampen mot kapitalet ökade klyftan snabbt mellan de revolutionära marxisterna och de legala.

I slutet av 90-talet sluter sig de legala marxisterna under ledning av P Struve till *revisionismen*.

Detta är en strömning med tysken E Bernstein i spetsen, som griper vitt omkring sig i den internationella socialdemokratin vid sekelskiftet. Revisionismen förnekar den proletära revolutionen, predikar arbetarrörelsens fredliga inväxande i det borgerliga samhället, m. m. Under slagordet "kritikfrihet" (rätt att kritisera marxismen) drar P Struve & Co i fält mot den revolutionära socialdemokratin.

I början av 1900-talet drar de legala marxisterna den logiska slutsatsen av revisionismen. De går över till den öppna borgerliga liberalismen.

1901-04: Växande revolutionärt uppsving

1:a maj 1901 drabbar arbetarna samman med polisen i verkliga gatustrider i Petersburg. Arbetarna har börjat ta upp den politiska kampen. "Tidigare var varje strejk en händelse, men idag ser var och en att en strejk inte är någonting. Idag måste man söka nå friheten, kämpa till sig den av egna krafter. Det vi behöver idag är inte i första hand strejkkassor, cirklar, eller ens böcker. Idag bör man helt enkelt lära oss hur vi ska dra i kampen och hur vi ska kämpa."

Så skriver en arbetare till Lenins tidning. 1902/03 strejkar 225 000 arbetare i Sydryssland. Den socialistiska agitationen har stort inflytande. De ekonomiska kraven (mot kapitalet) går över i politiska krav (riktade mot den tsaristiska staten), massdemonstrationer och blodiga sammanstötningar med polisen.

Arbetarrörelsen utvecklas på ett sätt som ekonomisterna inte trott möjligt.

Samtidigt uppstår en stark studentrörelse.

Men uppsvinget håller på att rinna ut, sönderfalla och söndersplittras. Ty de revolutionära grupperna, skilda från varandra, uppslukade av lokala affärer, med trånga synfält (resultat av

ekonomismens härjningar) och amatörmässig arbetsstil vet inte vad de ska göra av uppsvinget. Hur leda och samordna och rikta in rörelserna mot den tsaristiska diktaturen själv? Behovet av nationell samordning och ledning, av en helt annan politisk linje, arbetsstil och organisation, kort sagt, behovet av ett allryskt revolutionärt *parti* blir alltmer akut.

1900-03: Iskra och partiorganiserandet

1900 börjar Lenin tillsammans med Plechanov, m. fl. ge ut veckotidningen Iskra (Gnistan) från Västeuropa (nödvändigt för att säkra regelbunden utgivning).

Under tre års tid för den en outtröttlig kamp

mot revisionism och ”kritikfrihet” – *för* den revolutionära marxismen,

mot ekonomismen – *för* socialdemokratins ledning av proletariatets hela befrielsekamp och en sammansmältning av politisk och ekonomisk kamp,

mot amatörmässigheten och den lokala inskränktheten – *för* uppbygget av ett verkligt revolutionärt parti.

Partiet måste ha yrkesrevolutionärer som ryggrad. Det måste vara strängt centraliserat och utveckla den fullständigaste arbetsfördelning och yrkesmässighet i sitt arbete. Det måste ha god förmåga till konspirativ verksamhet. (Konspiration = sammansvärjning, här närmast: yttersta hemlighetsfullhet.)

Iskra leder inte bara en ideologisk kamp. Iskra-agenterna (yrkesrevolutionärer) för *Iskra* från Västeuropa till Ryssland, tar kontakt med de olika lokala grupperna, hjälper dem att organisera upp arbetet och knyter dem fast till *Iskra*-redaktionen. D.v.s. främst Lenin, eftersom Plechanov m. fl., inte var intresserade av tråliga organisatoriska rutiner.

1903 har den överväldigande majoriteten av de revolutionära kommittéerna i Ryssland erkänt *Iskra* som sitt centralorgan och anslutit sig till dess organisatoriska och politiska linje. Framgången för Lenins arbete berodde på läget i Ryssland. *Iskras* program svarar helt enkelt mot rörelsens tvingande behov.

1902 skriver Lenin *Vad bör göras?* som sammanfattar och utvecklar *Iskras* linje.

1903: 2:a kongressen. Socialdemokratins splittras i bolsjeviker och mensjeviker

1903 är det äntligen dags för den kongress som skulle ge partiet fast programmatisk och organisatorisk grundval. (Den första kongressen 1898 fick aldrig någon betydelse. Samtliga delegater häktades kort efteråt och rörelsen gick in i en sönderfallsperiod.)

Men istället för att föda ett fast sammansvetsat revolutionärt parti, inleder kongressen en varaktig splittring i bolsjeviker (”majoriteten”) och mensjeviker (”minoriteten”).

Ändå är delegaternas stora flertal *Iskra*-anhängare. Dels ryska partiarbetare, dels företrädare för landsflyktiga revolutionära intellektuella. I nedkämpandet av ekonomismen är man enig. Flertalet av de ryska partiarbetarna håller också fast vid *Iskras* organisatoriska principer. Men medan de landsflyktiga intellektuella tidigare omfattat dem, backar många av dem nu, när det är allvar. Motsättningarna framträder i frågan vilka partiet skulle omfatta: hela eller bara en del av klassen? Lenin hävdar att det revolutionära partiet måste vara en *förtrupp*, ett kaderparti. Martov, mensjevikernas ledare vill ha ett ”massparti”: Varje strejkande arbetare som så vill ska kunna kalla sig partimedlem.

Efter kongressen angriper mensjevikerna också Lenins centralistiska linje för partibygget – som är den enda möjliga i det rådande läget. (Den innebär, att partiet måste organiseras uppifrån och ner, utgående från de institutioner kongressen skapat; att varje partikommitté i Ryssland måste godkännas av och vara strikt underordnad centralkommittén.)

Borgerliga historieskrivare har betecknat kampen mellan mensjeviker och bolsjeviker 1903-04, som tvister mellan emigranter på Västeuropas kaféer. Det är en felaktig bild. De två linjerna i organisationsfrågan hade stor betydelse för den revolutionära rörelsen i Ryssland. Det var ingen liten rörelse. 1898-1905 omfattade den 12 000 aktivister, ett betydande antal om man betänker de strängt underjordiska villkor den arbetade under.

Splittringen fördjupas

Så småningom djupnade motsättningarna mellan mensjeviker och bolsjeviker. Mensjevikerna förutsåg en lång period av borgerlig demokrati under borgarklassens ledning efter störtandet av tsarismen. Socialdemokraternas uppgift på det politiska planet var därför att stödja och underordna sig bourgeoisens kamp mot diktaturen.

Bolsjevikerna trodde inte heller på socialismens omedelbara införande. Men de var övertygade om att bourgeoisien aldrig skulle förmå sig till hård kamp mot tsarismen. Denna måste istället störtas av arbetare och bönder i förening, med arbetarna i ledningen. Arbetarna och bönderna måste ha makten redan under den demokratiska fasen.

Liksom de första ryska marxisterna kämpat *mot* narodnikernas folkbegrepp *för* arbetarklassen i centrum, liksom Iskra kämpat *mot* ekonomisternas försök att överlåta den politiska kampen till liberalerna, *för* arbetarklassens ledning även i den politiska kampen, så kämpade nu bolsjevikerna *mot* mensjevikernas linje att underordna sig borgarklassen politiskt, *för* arbetarklassens obestridda ledarskap.

Dessa djupgående skillnader mellan bolsjeviker och mensjeviker växte fram under ganska lång tid. 1903 var det ännu omöjligt för den mest högerinriktade socialist att öppet uppfatta sig som reformist. Revolutionen 1905 kom att tillfälligt närma de båda flyglarna till varandra. Först 1912 kom den slutliga uppdelningen i två skilda partier.

1904-05: Rysk-japanska kriget

1901-04 års uppsving i arbetarkampen stoppas tillfälligt upp av krigsutbrottets nationalistiska våg. Men den sköljes snart undan. Svält och blodiga nederlag får kampen att flamma upp ännu mycket intensivare.

1905-07: Första ryska revolutionen

Det börjar med att en väldig fredlig arbetardemonstration med stora tsarporträtt, som vill lägga fram en petition till tsaren, möts med kulspruteeld. Arbetarna kastar tsarporträtten och tar upp gatustrider med polisen. Det blir signalen till en bred revolutionär ström som sveper fram över hela Ryssland 1905: anarkiska, lokalt begränsade bondeuppror, uppflammande terrorism, de icke-ryska folkens kamp för självständighet... Men starkast av alla är arbetarrörelsen. På en grundval av massiva ekonomiska strejker utvecklas den till politisk generalstrejk i oktober. Med löften om demokrati försöker tsaren blidka arbetarna.

Arbetarråden

Men arbetarrörelsen låter sig inte hejdas. Generalstrejken i oktober leddes av en centraliserad strejkkommitté i Petersburg. På kort tid förvandlas denna till en politisk kamporganisation med revolutionärt perspektiv, ett proletärt-demokratiskt klassorgan, ett *arbetarråd*. Delegationerna väljs direkt ute i fabriker och verkstäderna. Rådet tar den politiska makten från den tillfälligt förklarade tsarbyråkratin i Petersburg. Rådsidén blir så populär att alla större och mindre industristäder följer efter och bildar arbetarråd under oktober-december.

I december når rörelsen sin höjdpunkt med det av bolsjevikerna ledda väpnade upproret i Moskva. Det slås ner. Bonderörelsen är ännu alldeles för svagt utvecklad och inte alls sammanlänkad med arbetarrörelsen. Trupperna – vars flertal kom från landsbygden – är därför ännu tsaren lojala. Bourgeoisien som i början stött den demokratiska kampen, blir förskräckt inför den växande självständiga proletära rörelsen (dessa ”vansinniga elementarkrafter” för att

tala med f. d. legala marxisten Struve). Den förenar sig med tsaren för att slå ner arbetarna. Slutligen saknas ett revolutionärt parti med tillräcklig styrka och myndighet för att leda de olika rörelserna i ett stormangrepp på statsapparaten.

Sedan upproret slagits ner förfaller rådsrörelsen. De politiska friheterna består dock två år till.

Partiets utveckling

Under hela denna tid tillväxer socialdemokratin kraftfullt. Visserligen får Lenin utkämpa en hård kamp för att bolsjevikerna verkligen ska utnyttja friheten och mångdubbla sina band med massorna, dra in alla stridbara arbetare i partiet. Hans paroll ”In i folket”, möter motstånd från kommittémännen som har svårt att ställa om från den tidigare strängt konspirativa arbetsstilen. ”Vårt parti har varit i illegaliteten för länge. Det har nästan kvävts av den de sista åren”, skriver Lenin (november 1905). Men hans linje bär frukt. Man bevarar den gamla illegala apparaten, men bygger också upp en stor mängd legala och halvlegala partiorganisationer. Medlemstalet ökar från 8 000 1905 till 46 000 1907 (mensjevikerna 38 000).

Både mensjevikerna och bolsjevikerna kan också besätta en mängd platser vid valen till Duman 1906 och 1907 (en slags riksdag med mycket inskränkt makt).

1906: ”Återföreningskongressen” mellan mensjevikerna och bolsjevikerna. Arbetarnas krav på enhet och mensjevikernas radikaliserings under massrörelserna tvingar fram den.

1907: Reaktionär kupp.

Andra Duman upplöses, nya, helt igenom odemokratiska vallagar införs. Socialdemokrater häktas i massor. Slut på tiden av frihet.

Ryska socialdemokratin sociala sammansättning

Det är populärt bland borgerliga ”vetenskapsmän” att påstå att den ryska socialdemokratin, speciellt bolsjevikerna, nästan bara organiserade intellektuella. Om detta var sant under 1900-talets första år och för organisationernas ledningar, så gäller det absolut inte för partiet som helhet perioden 1898-1907. Tvärtom består partiet till alldeles övervägande del av arbetare. Särskilt gäller det bolsjevikerna. Och om det blott var en enda arbetare på kongressen 1903 i London (av 51 delegater), så ökade andelen arbetare stadigt för att på 5:e kongressen (1907 i Finland) vara 116 av 336 delegater.

Redan under denna period fanns viktiga sociala skillnader mellan bolsjevikerna och mensjevikerna.

Bolsjevikerna hade större andel arbetare och nyproletariserade bönder. Där fanns också en hel del intellektuella, men många av dem hade icke-intellektuella arbeten.

Mensjevikerna hade större inslag av mellanskikt och yrkesarbetare. Inslaget av intellektuella var större och dessa arbetade vanligen i intellektuella yrken.

Valen till Duman 1907 visar bolsjevikerna som ett utpräglat proletärt klassparti. Det fick dels mycket fler arbetarröster, dels mycket färre röster från andra klasser än mensjevikerna.

Bolsjevikerna hade sitt allra starkaste stöd i kompakta industriområden, präglade av en enda industrigren och med stora massor av arbetare koncentrerade.

1908-10: Reaktion, sönderfall, splittring

Den nya diktaturen (och för många: den andra emigrationen) är mycket svårare att uthärda än den gamla. Efter nederlaget är de underjordiska partierna uttröttade, och demoraliserade. Polisattackerna slår sönder många partikommittéer. Petersburg-kommittén hade 1907 8 000 medlemmar, 1909 blott 300. Resterna av partiet infiltreras av polisagenter. De gör sitt yttersta för att spä på misshälligheter och konflikter inom rörelsen och gör underjorden till ett moras av förrådiska intriger, fruktan och misstänksamhet. Mysticism och religiösa svärmerier breder

ut sig. Sönerna till *intelligentian* ångrar sin radikalism och söker återinträde i det etablerade samhället.

Socialdemokratin splittras sönder i en mängd gruppbildningar.

Högeropportunisterna, "Likvidatorerna"

En stor grupp mensjeviker. De menar att revolutionen lidit ett avgörande nederlag. "Vi måste anpassa oss till verkligheten" är deras slagord. De vill "likvidera" den illegala apparaten som bara utsätter socialdemokratin för onödiga risker. De vill uteslutande arbeta legalt, i de tillåtna fackföreningarna, i arbetarklubbar, i Duman.

Vänstersektisterna, (otzovister, ultimatister, bojkottister)

En flygel bland bolsjevikerna. De vill uteslutande arbeta illegalt. Bojkotta inte bara den maktlösa Duman utan också de legala fackföreningarna.

Lenins linje

Den illegala apparaten måste ovillkorligen bevaras.

Men partiet får under inga villkor låta sig trängas ner i underjorden helt och hållet, och därmed bli endast en trång krets sammansvurna. Varje legal möjlighet till sammanbindning med massorna måste utnyttjas. Att bojkotta Duman – hur obetydlig dess makt än är och hur odemokratiska vallagarna – är rent vansinne i en tid av allmän tillbakagång och demoralisering i arbetarklassen.

I kampen mot likvidatorer och sektister samarbetar Lenin åter en gång med Plechanov. Han blev visserligen mensjevik 1903, men står nu i spetsen för en grupp "partitrogna mensjeviker" som bekämpar likvidatorerna.

(Lenin lät aldrig känslor eller tidigare motsättningar, hur hårda de än varit, inverka när det gällde att ingå allianser som befordrade dagens huvuduppgifter.)

Filosofisk kamp

Lenin får också kämpa mot andra avvikelser. Bl. a. som en eftergift för starka religiösa strömningar vill en grupp i partiet, de s. k. gudaskaparna, konstruera en "marxistisk religion".

Partiet härdas

Under hela denna tid gör bolsjevikerna heroiska ansträngningar i Ryssland och i utlandet för att efter alla häktningar åter och åter bringa partiorganisationerna på fötter och säkerställa en central ledning inne i Ryssland.

Ur denna kamp, ur partiets sammanbrott under reaktionens vildsinta attacker går en liten, men hundrafalt prövad skara av kämpar fram, härdade av umbäranden, sammansvetsade av bergfast övertygelse och disciplin.

Under denna tid blir också Lenin slutgiltigt bolsjevikernas ledare genom sin outtröttliga kamp mot alla avvikelser och avfall: (...) genom sin principfasthet, seghet och smidighet, sin ständiga kamp för sammanbindning med massorna.

1911-14: Återuppvaknande, nytt revolutionärt uppsving

1910 hade strejkerna nått sin lägsta nivå. Därefter går det uppåt.

1911 börjar arbetarna sakta gå till offensiven. 1912 strejkar 700 000 arbetare mot 1910: 50 000. Bolsjevikerna bryter genom censuren och grundar Pravda, en legal dagstidning i Ryssland. Den utvidgas snabbt från en particirkeltidning till kamporgan för den återuppvaknande arbetarrörelsen.

1912: slutgiltig brytning med mensjevismen. Det begynnande uppsvinget gör det möjligt och nödvändigt att helt bryta med mensjevikerna, som nu är fullfjädrade reformister.

1914 rör sig Ryssland mot ett nytt 1905. Bara det första halvåret strejkar 1.5 milj arbetare. Massdemonstrationer, gatustrider osv. följer slag i slag. Under sommaren reser arbetarna barrikader i Petersburg. Bolsjevikerna är nu helt ledande arbetarklassparti.

Det har majoriteten i 14 av 18 fackföreningar i Petersburg. Vid valen till Duman får det flest arbetarröster i alla de sex största industricentra.

Så kommer det imperialistiska kriget och dränker uppsvinget i en orgie av nationalism och patriotism – och oinskränkt diktatur. Polisen slår stenhårt mot bolsjevikerna. Historien om hur arbetarna och bolsjevikerna åter reser sig och tar makten i Oktoberrevolutionen faller utanför denna boks ramar. En klassisk skildring av Oktoberrevolutionen är John Reeds [Tio dagar som skakade världen](#).

Litteraturförteckning

till ”Tsarismens samhälle” och Tidsmässig översikt... ”

Anweiler, O: *Die Rätebewegung in Russland 1905-21*. Leiden 1958.

Dobb, M: *Soviet Economic Development*. London 1966.

Deutscher, I: [Den väpnade profeten](#). Mölndal 1971.

Krupskaya, N: *Memories of Lenin*. London 1970. [Svensk översättning: Krupskaja: *Lenin*, Progress 1976]

Lane, D: *The Roots of Russian Communism*. Assen 1969.

Gustavsson, T m. fl. (red.): [Lenins kamp mot ekonomisterna](#) och [Förord till Lenins kamp...](#) Cavefors 1970.

Lenin, V. I.: *Lenin über den Parteiaufbau*. Berlin 1959.

Pjatnizki, O: *Aufzeichnungen eines Bolschewiks*. Reprint Berlin 1972.

Zinoviev, G: *Geschichte der Kommunistischen Partei Russlands (Bolschewiki)*. Reprint Erlangen 1972.

”Prisa oss mindre, träng mer in i bolsjevikernas taktik och gör er närmare bekant med den.”
(Lenin)¹

Inledning

Man får göra med Lenin, och speciellt då med hans uppfattning om arbetarklassens revolutionära parti, som han själv gjorde med Marx: frilägga honom från det berg av förfalskningar, som årtionden av stalinistisk manipulation har överhopat honom med. Stalinisterna och deras efterföljare, de moderna revisionisterna, har gjort samma sak med Lenin som *Andra Internationalens* socialförrädare gjorde med Marx. Det är absolut nödvändigt att *restaurera* Lenins tänkande. För detta krävs ett omfattande kollektivt arbete som inte bara kan begränsas till allvarlig och ärlig textanalys. För oss, lika lite som för Lenin, kan studierna av kommunismen inskränkas till:

”att tillägna sig den summa vetande, som framlägges i de kommunistiska läroböckerna, broschyrerna och arbetena”, ty i så fall skulle vi idag, liksom för 50 år sedan alltför lätt ”kunna få kommunistiska bokstavsträlar eller skrävlar”

... ”Att helt mekaniskt tillägna sig det, som i böckerna säges om kommunismen” (och om leninismen) ”skulle därför ” (i själva verket) ”vara i högsta grad oriktigt. ” . . . ”Utan arbete, utan kamp, är bokkunskeper om kommunismen, hämtade ur kommunistiska broschyrer och verk, absolut värdelösa, eftersom den gamla klyftan mellan teori och praktik därmed skulle bli kvar, denna gamla klyfta som var ett mycket avskyvärt drag hos det gamla borgerliga samhället. ”²

Denna skrift, som inte gör anspråk på att presentera några som helst originella utläggningar, utan bara syftar till att utkristallisera Lenins sanna och unikpartibegrepp, är resultatet av ett kollektivt arbete, som utförts av kamrater i *Avanguardia Operaia*. Detta har gjorts vid sidan av deras dagliga arbete och deras dagliga kamp för uppbygget av arbetarklassens revolutionära parti, Kamraterna – och vi vänder oss häls först och främst till de militanta kamrater, som har behov av en marxistisk-leninistisk politisk organisation – kommer att lägga märke till, med vilken enträgenhet, ja t. o. m. med vilken monotoni vi griper tillbaka på citat ur Lenins skrifter.

Men detta har varit oundvikligt, ty dessa och andra avsnitt ur Lenins skrifter har under decennier missbrukats för att ge den grövsta revisionism ett sken av historisk förankring. Citaten är satta i sitt historiska sammanhang. De kommer att vara omfångsrika och ofta anknyta till en längre tidsperiod, detta för att avslöja medvetna eller omedvetna förvrängningar av dem, som t. ex. använder sig av ett verk som *Radikalismen kommunismens barnsjukdom* – alltså en skrift, som bekämpar det falska läkemedlet mot det grundläggande felet (= revisionismen) – för att ge den moderna revisionismen en leninistisk grundval. Eller för att avslöja medvetna eller omedvetna förvrängningar av dem, som lägger ut texten inskränkt och skolastiskt (t. ex. ur *Vad bör göras?*) och som i sista hand pådyvlar Lenin uppfattningar om ekonomisk och politisk kamp, som går stick i stäv mot den store bolsjevikens verkliga uppfattningar. Det finns de, som förvränger Lenins hårda och berättigade kritik av ekonomisterna så grundligt, att man inte längre kan urskilja, att denna kritik grundar sig på den marxistiska princip, enligt vilken arbetarklassens revolutionära parti skall svetsa samman den ekonomiska och politiska kampen till en fullständig klasskamp. Denna princip står i motsättning till *Andra Internationalens* revisionistiska perspektiv (idag återupptaget av de moderna revisionisterna) som går ut på att särskilja de två sidorna av kampen under förespegling av fackföreningarnas självständighet, för att på detta vis stärka klassarbetetslinjen.

Socialdemokraterna försökte, i Marx namn, att slå ihjäl marxismen. Stalinisterna och deras efterföljare försökte och försöker, i Lenins namn, att slå ihjäl leninismen. De skador, som

¹ VV 2:2 s. 398

² VV 2:2 s. 497, 498

uppkommit genom dessa förvanskningar, som i sista hand härstammar från klassfienden, borgarklassen, – är mycket stora. Det märker vi inte minst idag, när det i Italien och i många andra delar av världen framträder en ny generation revolutionärer, som visar en välgörande beslutsamhet vad gäller att göra upp med dessa gamla oförrätter, med lögn och förvrängningar. Men denna nya generation visar också på en farlig tendens till uppsplittring, till teoretisk och politisk amatörmässighet. Det finns olika orsaker till detta, men en av de viktigaste är säkerligen okunnigheten om de lärdomar man kan dra av den revolutionära arbetarrörelsens historiska erfarenheter från olika hörn av världen. Särskilt när problemet med vilka verktyg klasskampen skall föras står på dagordningen, får okunnighet eller oklar kunskap om Lenins bidrag i partifrågan två mot varandra stående men lika skadliga följder: Å ena sidan den naturliga småborgerliga avvikelserna till individualism och spontanitet. Å andra sidan gynnas den likaledes naturliga småborgerliga böjelsen mot sekterism, d. v. s. de som tenderar att betrakta det leninistiska partiet precis på samma sätt som vissa ”vänsterradikaler” på 20-talet, vilka Lenin redan fördömt. I förhållande till exempel vis den gamla bordigismen så tillkommer dessutom som ytterligare belastning, att den stalinistiska manipulationen har tillfört denna och andra gamla avvikelser en massa mytologiskt och ideologiskt nonsens, som Oktoberrevolutionens förrädare fabricerat och spritt med de statliga maktmedel de förfogat över.

Mot denna bakgrund förkastar å ena sidan spontanisterna Lenins partibegrepp, utan att verkligen känna till det (de förväxlar det med Stalins). Å andra sidan brukar sekteristerna och dogmatikerna däremot identifiera sig med detta partibegrepp, allt medan de talar och handlar, som om de på ett naivt sätt hade anammat de gamla extremisternas överintellektuella förvirringar eller stalinisternas feberfantasier och mysticism.

Vi kommer att betrakta vårt arbete som en framgång, om vi lyckas bevisa för åtminstone en del av den nya generationen revolutionärer, att metoden ”Konkret analys av konkret situation”, med andra ord den historiska materialismens metod, användes med största noggrannhet av Lenin. Detta just i frågan om uppbygget av det revolutionära partiet, när han på ett sätt som är omöjligt att missförstå, klargjorde att detta parti inte kan uppstå i vilket ögonblick som helst och inte genom blotta viljan, utan först när de därför nödvändiga betingelserna föreligger.

Det parti, som Lenin talar om, är inte ett parti vilket som helst. Det är organiseringen av arbetarklassens avantgarde, d. v. s. av de som alltid, i tanke och handling, utgår från klassens internationella och historiska intressen. (Det marxiska åtskiljandet mellan det revolutionära partiet och sekter med andra intressen än den klass’ intressen, vilken de säger sig representera, är utgångspunkten för hela det arbete, som Lenin under nästan 30 år har ägnat arbetarklassen, för att, bidra till att skaffa arbetarklassen de för sin kamp och för upprättandet av sin diktatur nödvändiga medlen.) Sekterna både när de består av ”uppriktiga revolutionärer”, som inte förmår att organisera arbetarklassens avantgarde eller anför de stora massorna, och när de består av inflytelserika byråkrater, som försvarar sina särintressen – är motsatsen till det parti, som av Marx och Lenin formats till ett begrepp, och som byggts upp och utvecklats under olika epoker och betingelser. För Marx och Lenin förtjänar det revolutionära partiet sitt namn först när det utgör sammanfogningen av ”den verkligt revolutionära klassen, som spontant börjar kämpa” och de, som besitter socialistiskt medvetenhet, gen< att de utforskat klasskampen vetenskapligt samt dragits med av arbetarklassens samtida kamp för befrielse från borgarklassens utsugning.

I. Smågruppernas och amatörmässighetens fas

En av de mest typiska myter, som stalinismen efterlämnat, gäller när och hur Lenin och de andra bolsjevikerna byggde upp bolsjevikpartiet. Enligt denna mytologi hade den store ryske revolutionären redan från början fullständigt klara uppfattningar om partiet och bildade detta

nästan av ingenting, genom en enkel viljeakt, d. v. s. som en naturlig följd även ökad teoretisk och politisk medvetenhetsgrad. Så förhöll det sig inte.

RSDP (Rysslands socialdemokratiska parti) bildades officiellt 1898. Den andra kongressen ägde rum 1903. på denna kongress ägde det egentliga partibildandet rum och redan här stod bolsjevik- och mensjevikfraktionerna emot varandra (dena uppdelning i fraktioner godkändes vad gällde det organisatoriska, av den tredje kongressen 1905, men detta godkännande upphävdes senare, åtminstone formellt, genom en återförening som höll i sju år, till 1912.) Men innan *RSDP* grundades fanns mängder av smågrupper, spridda över hela tsarriket. Där fanns *Kampföbundet för arbetarklassens befrielse* (1895, 1000 arbetare i Petersburg, organiserade även grupp marxistiska intellektuella). Till detta hade Lenin starkt bidragit. Ännu tidigare än ”*Kampföbundet*” hade de då av Plechanov ledda ryska marxistiska revolutionärerna bildat *Arbetets befrielse*.

Det hade alltså förflutit minst tio år avarbetarkamp, smågrupper, lokala socialistiska cirklar, tidningar, ekonomiska strejker, masskamp bland studenterna och möten mellan revolutionära arbetare och studenter. Vidare sammanstötningar, ibland blodiga med tsarens polis, deporteringar till Sibirien, ideologiska och politiska kontroverser samt lyckade eller misslyckade polisprovokationer.

I *Vad bör göras?*, som skrevs 1902, (när uppbygget av ”grunden till det revolutionära proletariats massparti” ännu inte hade avslutats – enligt *Lenins* uppfattning) hänvisades till den långa process, som skulle leda fram till partiet:

”Den ryska socialdemokratins historia kan klart och tydligt uppdelas i tre perioder.

Den första perioden omfattar omkring tio år, ungefär åren 1884-94. Det var den period, då socialdemokratins teori och program uppkom och vann stadga. Antalet anhängare av den nya riktningen i Ryssland kunde räknas på fingrarna. Socialdemokratien existerade utan en arbetarrörelse, den genomgick som politiskt parti sin embryonala utvecklingsprocess.

Den andra perioden omfattar tre, fyra år, 1894-98. Socialdemokratien trädde nu fram på scenen som en social rörelse, som ett uppsving bland folkmassorna, som ett politiskt parti. Detta var barndoms- och uppväxtåldern. Med epidemisk hastighet spred sig bland de intellektuella en allmän entusiasm för att bekämpa narodnikrörelsen och för att gå ut bland arbetarna; och bland arbetarna en allmän entusiasm för strejkaktioner. Rörelsen gjorde väldiga framsteg. De flesta ledarna var helt unga människor som ännu inte på långt när nått ”trettiofemårsåldern”, vilken föreföll hr N. Michailovskij att vara ett slags naturlig gränslinje. Till följd av sin ungdom var de otränade för praktiskt arbete och lämnade förvånande hastigt scenen. Men för det mesta var deras arbete mycket omfattande. Många av dem hade börjat tänka revolutionärt som anhängare av Narodnaja Volja (Folkets Vilja. Övers. anm.). Nästan alla hade i sin tidigaste ungdom svärmiskt beundrat terrorns hjältar. Det krävdes kamp för att frigöra sig från det fascinerande intrycket av denna heroiska tradition, och det betydde brytning med sådana personer, som till varje pris ville förbli lojala mot Narodnaja Volja som de unga socialdemokraterna högt aktade. Kampen tvang dem att studera, att läsa illegala verk av olika riktningar och att ihärdigt sysselsätta sig med den legala narodnikrörelsens frågor. Skolade genom denna kamp gick socialdemokraterna in i arbetarrörelsen ”utan att för ett ögonblick” glömma vare sig marxismens teori, som klart belyste deras väg, eller uppgiften att störta självhärskardömet (=Tsardömet, övers. anm.). Partiets bildande våren 1898 var den mest markanta och på samma gång den *sista* handlingen av socialdemokraterna från denna period.

Den tredje perioden förbereddes, som vi har sett, under 1897 och avlöste slutgiltigt den andra perioden 11,38 (1898-?). Detta var en period av upplösning, splittring och vacklan. Under uppväxtåren genomgår ungdomen målbrottet. Så inträdde också hos den ryska socialdemokratien under denna period ett målbrott, rösten började låta falsk; å ena sidan i herrar Struves och Prokopovitjs, Bulgakovs och Berdjajevs publikationer och å andra sidan hos V. I-n, R. M., B. Kritjevskij och Martynov. Men det var endast ledarna som vandrade omkring var för sig och vände tillbaka; rörelsen själv fortsatte att växa och gå framåt med väldiga steg. Den proletära kampen grep omkring sig till nya arbetarskikt, spred sig över hela Ryssland och bidrog samtidigt indirekt

till att aktivisera den demokratiska andan bland studenterna och bland andra befolkningsskikt. Men ledarnas medvetenhet höll inte stånd mot det spontana uppsvingets omfattning och styrka: bland socialdemokraterna var det redan ett annat skikt som dominerade – ett skikt av partiarbetare, som hade skolats nästan uteslutande på basis av den ”legala” marxistiska litteraturen, vilken visade sig vara desto mera otillräcklig ju mer medvetenhet massans spontanitet krävde av dem. Ledarna inte bara blev på efterkälken både med avseende på teorin (‘kritikfriheten’) och praktiken (‘amatörmässigheten’), de försökte också försvara sin efterblivenhet med allsköns högtravande argument. Socialdemokratismen nedsattes till tradeunionism av brentanoanhängarna i den legala litteraturen och av opportunisterna i den illegala. Credos program började omsättas i handling, särskilt då socialdemokraternas amatörmässighet” medförde att de icke-socialdemokratiska revolutionära riktningarna aktiviserades.”³

1. Från propagandacirkel till agitationscirkel

Hela denna – icke rätlinjiga – mognadsprocess, som beskrevs ovan, genomgick Lenin själv, även om han var den första att förstå vad som behövde göras för att komma ut ur amatörmässighetens, de lokala begränsningarnas och ekonomismens återvändsgränd. När Lenin talar om den kamp, som de tidiga socialdemokraterna hade att föra för att ”göra sig fria från dragningskraften” från folkvännernas (narodnikernas) hjälterika tradition, så talar han också om sig själv, om den revolutionära erfarenhet, som han, som mycket ung hade gjort tillsammans med sin bror, som hängdes av tsarismen. Men när Lenin kom till Petersburg 1894 hade han redan brutit med folkvännerna, och detta så grundligt, liksom i varje senare fas av sin mognadsprocess, att han kände igen och ideligen bekämpade varje ny version av folkvänner. Hans första viktiga skrifter ägnades just åt uppgörelsen med folkvännerna. Och när Lenin på ett möte med unga socialdemokrater från Petersburg får höra en kamrat säga, att *Läs- och skrivkunnighetskommittén* arbete var avgörande:

”Då log Vladimir Iljitj (= Lenin, Ö. a.) skattade till och det lät på något sätt torrt och elakt (jag har aldrig hört honom skratta på det sättet igen). Han sade: ‘Nå, om någon vill rädda fäderneslandet genom att arbeta i läs- och skrivkunnighetskommittén, så låt honom göra det.’... Vladimir Iljitjs elaka anmärkning var förståelig. Han hade kommit för att diskutera hur man tillsammans skulle ta upp kampen och var tvungen att i stället lyssna på en appell om att dela ut läs- och skrivkunnighetskommitténs broschyrer.”⁴

Valdo Zilli, författare till en viktig studie om bildandet av de ryska politiska partierna, har helt riktigt visat, att Lenin var en av de första som påpekade hur viktigt det var att genomföra övergången från ”propagandacirkeln”, som är fristående från arbetarrörelsen, till ”agitationscirkeln”. I agitationscirkeln ägde en första sammansmältning rum mellan unga marxister och de avantgardarbetare, som kommit fram ur den växande strejkrörelsen. För att förverkliga denna plan tänkte den 25-årige Lenin förena de olika cirkelarna i Petersburg i en enda organisation, som skulle samarbeta med grupper som arbetade på liknande sätt i andra städer och med Plechanovs inflytelserika grupp av emigranter.

Vid återkomsten från sin första Europa-resa (1895), under vilken Lenin lärde känna Plechanov, Kautsky, Lafargue och andra framträdande marxister vid denna tid, lyckades han förena de olika socialdemokratiska grupperna i huvudstaden till *Kampförbundet för arbetarklassens befrielse*. Zilli påminner om detta:

”Den nya organisationens förankring bland arbetarna utvecklades snabbt, ty förutom att sprida socialismens principer, så började de dela ut flygblad som understödde arbetarnas lönekrav vilka bidrog till att förstärka deras förbittring över kapitalisternas utsugning. Till skillnad från tidigare betonade ”Kampförbundet” nu inte längre predikan av det socialistiska programmet, Vilket var

³ VV 1:1 s. 353-355

⁴ Krupskaja, N s. 10-11 (svenska upplagan)

tillgängligt endast för ett fåtal, utan man betonade nu diskussionen om konkreta arbetsförhållanden och ekonomiska krav.”⁵

Krupskaja, Lenins trogna följeslagare sedan dessa år, såväl i det privata som i det politiska livet, berättar:

”Vladimir Iljitj intresserade sig för minsta detalj som skildrade arbetarnas liv. Av enskilda karaktärsdrag försökte han fånga arbetarens liv i stort, finna något att ta fasta på, för att bättre kunna närma sig honom med revolutionär propaganda. De flesta intellektuella kände dåligt till arbetarna. Till cirkeln kunde det komma en intellektuell och hålla ett föredrag för arbetarna. Under lång tid gick man i cirklarna igenom en handskrivna översättning av Engels’ bok *Familjens, statens och privategendomens ursprung*. Vladimir Iljitj läste *Kapitalet* med arbetarna och förklarade den för dem. Under andra delen av lektionen frågade han ut dem om deras arbete och arbetsmiljö och visade dem sambandet mellan deras liv och hela samhällsstrukturen, talade om hur den rådande ordningen skulle kunna ändras. Att sammanbinda teori och praktik — det var det som var det karakteristiska för Vladimir Iljitjs arbete i cirklarna. Så småningom började också andra medlemmar i vår cirkel använda samma metod.

När den hektograferade Vilniusbroschyren *Om agitationen* kom ut följande år var jordmånen helt förberedd för flygbladsagitation, det var bara att gå till verket. Den agitationsmetod som grundade sig på arbetarnas vardagsbehov hade slagit djupa rötter i vårt partiarbete. Jag förstod inte till fullo det fruktsamma i denna metod förrän mycket senare, då jag levde i emigrationen i Frankrike och såg hur det franska socialistiska partiet stod helt vid sidan om den stora poststrejken i Paris. De blandade sig inte i den, de ansåg det vara fackföreningarnas sak. Partiets sak var endast politisk kamp. Nödvändigheten av att samordna den ekonomiska och den politiska kampen var för dem helt oklar.

Många av kamraterna i Petersburg blev så entusiastiska när de såg effekten av flygbladsagitationen att de glömde att det inte var den enda formen för arbetet i massan och gick i den beryktade ekonomismens* fotspår.

Vladimir Iljitj glömde aldrig att det fanns andra arbetsformer. År 1895 skrev han broschyren *En förklaring av lagen om böter som indrivs från arbetare på fabriker och verk*. I denna skrift gav Vladimir Iljitj ett lysande exempel på hur man måste närma sig den tidens medelarbetare och, med utgångspunkt från hans behov, steg för steg föra honom fram till nödvändigheten av politisk kamp. Många intellektuella tyckte broschyren var tråkig och långgrandig, men arbetarna fördjupade sig i den; det var ett för dem förståeligt och närstående tema.”⁶

I första rummet satte Lenin vid denna tid övergången från det rena propagerandet av marxistiska idéer i begränsade kretsar med intellektuella, till den svårare uppgiften att sprida de allmänna marxistiska principerna bland de mest framskridna arbetarna och att agitera på fabriker för den växande arbetarklassens direkta krav. Liksom han också senare skulle göra i andra frågor (organisationsfrågans principer 1903, upproret 1905, det slutgiltiga avskiljandet från mensjevikerna

1912, fördömandet av socialförrädarna och centrister som Kautsky 1914, proletarietets diktatur 1917 och anslutningen till *Tredje Internationalen* 1919), angriper Lenin alltid det för revolutionärerna grundläggande problemet i en bestämd situation, visar på en lösning och gör denna lösning till en vattendelare, som skiljer de verkliga revolutionärerna (i handlingar och inte bara i ord) från revolutionärer i ord och från de rena kontrarevolutionärerna.

Krupskaja berättar vidare:

”Vi började skriva och släppa ut flygblad. Jag minns hur Vladimir Iljitj skrev det första flygbladet till arbetarna på Semjannikovs fabrik. Då hade vi ingen utrustning alls. Bladet textades för hand och det var Babusjkin som spred det. Av fyra exemplar tog vakterna hand om två och de andra två gick ur hand i hand... Det var endast på grund av information som samlats på ett sådant grundligt

⁵ Zilli, V 13.258-259

⁶ Krupskaja, N s. 16-17

sätt som Vladimir Iljitj skrev sina artiklar och flygblad. Läs hans flygblad till Thorntonfabrikens arbetare och arbeterskor. Vilket detaljkunnande kan man inte märka där och vilken skola var inte detta för alla kamrater som då sysslade med partiarbete. Det var då vi lärde oss 'att uppmärksamma detaljer', och dessa detaljer inpräglades djupt i medvetandet."⁷

Lenin arresterades i oktober 1885, just som hans organisation hade börjat fungera. Men det hårdnande förtryck, som snart drabbade även andra av förbundets grundare (bl. a. Martov), bröt inte sönder "Kampföbundet" med en gång, eftersom detta redan hade ett underjordiskt kontaktnät och ett tusental fast organiserade arbetare. Dessutom fortsatte Lenin även i fängelset att ge sitt bidrag till ledningen (han skrev t. ex. *Manifestet för första maj*, 1896). Just detta år, 1896, gjorde "Kampföbundet" sin mest betydelsefulla erfarenhet genom sitt ingripande i de 30 000 textilarbetarnas strejk i Petersburg. Strejken hade utbrutit spontant, när fabriksägaren inte ville betala ut lönerna för festdagarna till ära av tsar Nikolaus II:s kröning. "Kampföbundet" utvidgade kampens plattform, genom att införa mer långsiktiga krav – höjning av lönerna och förkortning av arbetstiden. Strejken varade i flera veckor och slutade med ett stort nederlag. Men som Zilli betonar: "För första gången hade det lyckats en illegal organisation att leda en protestyttring från ett så stort antal arbetare, utan att denna ledde till tumult eller plundringar, vilket det tidigare ofta hade gjort."

Efter denna händelse följde en våg av arresteringar, som kraftigt minskade "Kampföbundets" betydelse, även om det lyckades denna organisation att överleva och den var en av sex organisationer som fanns företrädna vid RSDAP:s första kongress (1898). Lenin befann sig då i förvisning i Sibirien, och denna partigrundande kongress var i huvudsak bara ett symboliskt tillkännagivande av såväl rörelsens verkliga läge som av det direkta polisförtryck som i ett slag hade halshuggit det nya partiet.

2. Förhållandet mellan amatörmässighet och ekonomism

Cirkel verksamheten hölls i första hand i gång av studenterna. Ebb och flod i arbetarrörelsen var nära kopplad till studentrörelsens utveckling. I februari 1899 genomförde studenterna, som vid denna tid ansågs vara "en barometer för den offentliga meningen", en minnesvärd masskamp. Trötta på det tsaristiska förtrycket, ständigt i kamp med stora materiella svårigheter (största delen av studenterna var tvungna att bo i huvudstaden långt borta från sina familjer och var sedan de skrivit in sig vid universitetet tvungna att själva sörja för sitt uppehälle) hade cirka 25.000 studenter vid 30 högre läroanstalter inlett en jättelik strejk och lämnat föreläsningssalarna. I denna rörelse innehade socialrevolutionärerna – ett småborgerligt parti, som överskattade böndernas roll och ofta tog till terrorism för att "väcka" massorna – betydelsefulla positioner.

Det är därför inte överraskande att de socialdemokratiska grupperna, som bildats av radikaliserade studenter och politiska nybörjare bland arbetarna, kännetecknades av amatörmässighetens alla begränsningar och därmed lätt kom att halka in på de villovägar, som Lenin senare kritiserade i *Vad bör göras?* Det var just i detta verk som Lenin år 1902 återvände till de erfarenheter som de olika smågrupperna hade gjort:

"VAD ÄR AMATÖRMÄSSIGHET?"

Vi skall försöka besvara denna fråga genom att ge en liten bild av verksamheten i en typisk socialdemokratisk cirkel från åren 1894.- 1901 Vi har redan påvisat den allmänna entusiasm för marxismen, som rådde bland den studerande ungdomen under denna period. Denna entusiasm gällde naturligtvis inte endast och inte så mycket marxismen som teori utan som ett svar på frågan "Vad bör göras?", som en appell att dra i fält mot fienden. Och de nya stridsmännen drog i fält med förvånande primitiv utrustning och förberedelse. I en mängd fall hade de nästan ingen utrustning alls och inte den ringaste förberedelse. De gick i krig som bönder från plogen, be-

⁷ Krupskaja, N s. 21-22

väpnade endast med en påk. En studentcirkel som inte hade någon förbindelse med rörelsens gamla deltagare, ingen förbindelse med cirklarna på andra platser eller ens i andra stadsdelar (eller i andra läroanstalter), ingen organisering av de enskilda delarna i det revolutionära arbetet och ingen systematisk arbetsplan för någon längre period, knyter förbindelse med arbetarna och tar itu med arbetet. Cirkeln utvecklar så småningom en allt mer omfattande propaganda och agitation, väcker genom sitt framträdande sympati bland tämligen vida arbetarskikt och en viss del av det bildade samhället, vilken skaffar pengar och ställer ständigt nya grupper av ungdom till ”kommitténs förfogande. Kommitténs (eller kampförbundets) dragningskraft växer, räckvidden för dess verksamhet växer och den utvidgar denna verksamhet fullständigt spontant: samma personer, som för ett år eller för några månader sedan uppträdde i studentcirkel och diskuterade frågan ”Vart skall vi gå?”, som anknöt och upprätthöll förbindelse med arbetarna, författade och utgav flygblad, knyter nu förbindelse med andra grupper av revolutionärer, anskaffar litteratur, tar itu med att utge en lokaltidning, börjar tala om att anordna en demonstration och går sist och slutligen över till öppna krigsaktioner (varvid dessa öppna krigsaktioner allt efter omständigheterna kan ta formen av det första agitationsflygbladet, det första numret av en tidning eller den första demonstrationen). Och vanligen leder redan den första början av dessa aktioner omedelbart till ett fullständigt sammanbrott. Omedelbart och fullständigt, just emedan dessa krigsaktioner inte var resultatet av ett systematisk, på förhand övertänt och så småningom förberedd plan för en långvarig och hårdnackad kamp, utan helt enkelt resultatet av den spontana tillväxten av ett traditionellt bedrivet cirkelarbete; emedan polisen självfallet nästan alltid kände alla huvuddeltagarna i den lokala rörelsen, som redan under sin studenttid gjort sig ”illa sedda”, och den bara avvaktade det lämpligaste ögonblicket för att göra en razzia, i det den med avsikt lät cirkeln växa och utveckla sig för att få ett påtagligt corpus delicti (brotts rekvisita). Härvid lämnade polisen alltid kvar några av cirkelns medlemmar som ”redägg” (så låter det tekniska uttrycket, som så vitt jag vet användes både av oss och gendarmerna). Ett sådant krig kan endast jämföras med ett fälttåg av skara bönder, beväpnade med påkar, mot en modernt utrustad trupp. Och man måste bara undra på livsdugligheten hos rörelsen, som spred sig, växte och vann segrar trots denna absoluta brist på förberedelse hos de kämpande. Ur historisk synpunkt var utrustningens primitivitet visserligen att börja med inte endast oundviklig utan t. o. m. berättigad som en av förutsättningarna för en omfattande värvning av kämpar. Men så snart allvarliga krigsaktioner börjat (och de började egentligen redan med strejkerna sommaren 1896) gjorde sig bristerna i vår krigsorganisation allt starkare kännbara. Sedan regeringen att börja med hade förlorat fattningen och begått en rad fel (t. ex. uppropet till allmänheten med skildringar av socialisternas ogärningar eller förvisningen av arbetare från huvudstäderna till industricentra i landsorten), anpassade den sig snart till de nya kampförhållandena och förstod att placera sina med alla moderna medel utrustade trupper av provokatörer, spioner och gendarmar på lämpliga ställen. Polisöverfallen började förekomma så ofta, omfatta en så stor mängd människor och sopa bort de lokala cirklarna så grundligt, att arbetarmassan bokstavligen miste alla sina ledare, rörelsen fick en otroligt sporadisk karaktär och det blev absolut omöjligt att utföra något kontinuerligt och sammanhängande arbete. Det oerhörda skingrandet av lokala ledare, cirklarnas tillfälliga sammansättning, den bristfälliga skolningen och den trånga synkretsen på de teoretiska, politiska och organisatoriska frågornas område var ett oundvikligt resultat av de skisserade förhållandena. Det har gått så långt att arbetarna på några platser till följd av vår bristande uthållighet och oförmåga att bedriva illegalt arbete gripes av mistro mot de intellektuella och drar sig ifrån dem: de intellektuella säger de är alltför obetänksamma och det leder till sammanbrott!”⁸

När Lenin i *Vad bör göras?* summerar den kritiska och självkritiska sluträkningen för denna bestämda fas, vilken utgör övergången från den enkla ”propagandan” till den mycket svårare ”agitationen” påpekar han ett samband mellan ekonomistisk avvikelser och amatörmässighet, men han erkänner:

⁸ VV 1:1 s. 260-263

”Brist på praktisk skolning, bristande förmåga att bedriva organisatoriskt arbete är faktiskt gemensam *för oss* alla, däribland också de som ända från början oryggligt har förfäktat den revolutionära marxismens ståndpunkt.”⁹

Zinoviev har senare berättat hur Lenin under denna tid använde sig av de enkla böndernas ”slagpinne”, när han skrev och mångfaldigade sina första artiklar som handlade om livet på fabriken:

”Lenins artiklar, som spreds genom flygblad, handlade bara om det dagliga livets problem – ingenjörernas och förmännens förhållande till arbetarna och särskilt till arbeterskorna, som då behandlades på de mest brutala och cyniska sätt, problemet med kokande vatten till teet, arbetsdagens längd, löneavdragen, böterna, allt det som idag tycks oss vara av andrarangsbetydelse.

Men då var detta det enda sättet att ruska liv i arbetarna, den enda verkliga möjligheten att i Ryssland få till stånd en arbetarrörelse ”i ordets verkliga mening.”¹⁰

Lenin, Krupskaja och Zinoviev understryker alla den historiska betydelsen av att vända sig från den rena propagandaverksamheten till agitationen och de försvarar också enhälligt det arbete, som de unga ryska marxistiska revolutionärerna genomförde under denna tid. Speciellt Lenin ger inte bara ett omfattande positivt omdöme om cirkelverksamheten utan skriver också att detta agerande i faser av arbetarrörelsens uppkomst trots sin begränsning och amatörmissighet var *nödvändigt och lämpligt*. Cirkelverksamheten var i det bestämda läget och vid den bestämda tidpunkten det korrekta svaret på det grundläggande problem som revolutionärerna hade att lösa. Och i en annan skrift, som Lenin också skrev i kampen mot ekonomismen, bekräftar han sin åsikt på nytt:

”Naturligtvis fattade socialdemokraterna ett hat mot dessa personer och deras fraser och tog i stället itu med det jordnära och allvarliga arbetet med att sprida propaganda bland fabriksproletariatet. Till en början var det oundvikligt att detta arbete fick en inskränkt prägel och resulterade i inskränkta deklamationer från vissa socialdemokraters sida.

Denna inskränkthet skrämd emellertid inte de socialdemokrater som inte på minsta vis hade glömt den ryska arbetarrörelsens vidsträckta historiska uppgift. Vad spelar det för roll om socialdemokraternas *ord* ibland har en inskränkt betydelse, när *deras handlingar* spänner över ett vitt fält. De ger sig inte hän åt meningslösa konspirationer, de fraterniserar inte med den borgerliga liberalismens balalajkiner, utan de vänder sig direkt till den klass som ensam är den verkligt revolutionära klassen och tar del i utvecklandet av dess krafter! De trodde att denna inskränkthet skulle försvinna i takt med att socialdemokraterna breddade sin propaganda. Och detta är i hög grad vad som har hänt. Från propaganda började de gå över till omfattande agitation.”¹¹

3. Kampen mot ekonomismen

I denna historiskt sett legitima och därför positiva fas förlorar en del av de unga revolutionärerna, i sin begeistring för fabriksagitationen, ”den ryska arbetarrörelsens storartade mål” ur synhåll. Det är just i detta som den ekonomistiska avvikelens väsen ligger. Alltså inte i, som vissa stackars satar tycks tro än i dag, att det inom ramen för en enhetlig politisk klasskampslinje genomförs en beslutsam ekonomisk agitation, så att den ekonomiska kampen och den politiska kampen svetsas samman till en ouplöslig enhet.

På ett annat ställe i ovannämnda skrift förklarar Lenin, hur ekonomismen kunde utveckla sig i Ryssland:

”... i och med att de spred sin agitation kom socialdemokraterna i kontakt med proletariats lägre, mindre utvecklade skikt. För att dra till sig dessa skikt var det nödvändigt för agitatorn att han kunde anpassa sig till den lägsta fattningsnivå, han fick lära sig att sätta ”kraven och intressena i ett

⁹ VV 1:1 s. 265

¹⁰ Zinoviev, G s. 11-12

¹¹ ”En bakåtsträvande strömning inom den ryska socialdemokratin” i Gustavsson, T m.fl. S. 79-80.

givet ögonblick” i förgrunden och sätta den politiska kampen och socialismens breda ideal i bakgrunden. ... Det är denna extrema överdrift även sida av det socialdemokratiska arbetet som vi anser vara den viktigaste orsaken till denna dystra tillbakagång från de ryska socialdemokraternas ideal. Lägg så till detta en entusiasm över en modern bok, okunnighet om den ryska revolutionära rörelsens historia och ett barnsligt krav på ursprunglighet, så har ni alla de faktorer som tillsammans bildar ”den bakåtsträvande strömningen inom den ryska socialdemokratin. ... En sådan överdrift även gren av vår verksamhet till de andras förfång, ja t. o. m. kravet att lämna de övriga sidorna därhän, åtföljs emellertid av ännu allvarligare följder för den ryska arbetarrörelsen. Proletariatets lägre skikt kan t. o. m. bli demoraliserade av sådana falska anklagelser som att grundarna av den ryska socialdemokratin bara vill utnyttja arbetarna för att störta självhärskardömet, genom att uppmana dem att inskränka sig till att kräva tillbaka semestern och rätt att bilda hantverksföreningar, utan att bekymra sig om socialismens slutliga mål och de omedelbara uppgifterna i den politiska kampen.”¹²

Ekonomisternas misstag består alltså i, att de särskiljer en enda sida av klasskampen, i att de ”sänker” agitationsarbetet i nivå med de mindre medvetna delarna av proletariatet. Å andra sidan bestod de ”politiskas” motsvarande misstag i, att de i arbetarna bara såg ett ”medel till att störta självhärskardömet” och inte såg arbetarna som just huvudpersonerna i sin egen befrielse, som genom kamp skulle lyckas upprätta sin egen klassdiktatur och socialismen.

Den ryska ekonomismen stod dessutom i förbindelse med den våg av Bernsteinsk revisionism som grep omkring sig i Europa. Som bekant raderade Bernstein ut marxismens väsen

och anvisade arbetarpartierna en praktik enbart inom det kapitalistiska systemet::; ramar, så att de skulle tjäna som stimulans för reformer och rationaliseringar. Han var, kort sagt, anhängare till den ”borgerliga socialism”, vilken Marx behandlade redan i *Manifestet*.

Reformismens tradeunionistiska politik, med paroller som ”Rörelsen är allt, målet intet”, börjar att undergräva Andra *Internationalens* partier helt från grunden. Även om de partier avvisar detta i högtidliga resolutioner, blir praktiken till syvende och sist i allt väsentligt revolutionära i ord, revisionister i handling. I Ryssland finns två revisionistiska strömningar, vilka åberopar sig på Bernstein, och som Lenin tar upp kampen mot. Dessa strömningar är skenbart fiender, men i verkligheten intimt förbundna med varandra. Den första är de ”legala marxisterna” under Struves ledning, som bara vill utnyttja det växande trycket från arbetarrörelsen till att förvandla det absolutistiska och tsaristiska Ryssland till en borgerlig demokrati. Den andra strömningen är ekonomisterna, som vill reducera proletariatets handlingar till en ren och skär ekonomisk kamp och ur detta härleda teorin, att det socialistiska politiska medvetandet bara är den spontana produkten av den ekonomiska kampen.

Det är viktigt att slå fast, att de ryska ekonomisterna, även om flertalet av dem åberopar sig på Bernsteins principer vad gäller det teoretiska ursprunget och att de, liksom många småborgare nu för tiden, betraktar sig som ”behärskare” av marxismen, ändå inte har någonting gemensamt med parti- och fackföreningsbyråkraternas personliga opportunistiska i de västkapitalistiska länderna.

Lenin ser också revisionismen hos de personer, som lever som revolutionärer (och som också skulle vara revolutionärer, ifall det vore tillräckligt med blotta viljan att vara revolutionär). Ekonomisterna särskiljer sig först och främst genom att de flesta av dem

”ogillar helt uppriktigt (och måste på grund av hela ekonomismens natur göra det) allsköns teoretiska stridigheter, fraktionella meningsskiljaktigheter, stora politiska frågor, planer på att organisera revolutionärerna o. s. v.”¹³

För Lenin gäller däremot:

¹² Gustavsson, T m. fl. s.84

¹³ VV 1:1 s. 168

”Utan en revolutionär teori kan det inte heller finnas någon revolutionär rörelse. Denna tanke kan inte nog starkt understrykas i en tid, då moddeförkunnelse av opportunisten går hand i hand med entusiasmen för de snävaste formerna av den praktiska verksamheten... förkämpens roll kan utföras endast av ett parti, som ledes av en avancerad teori.”¹⁴

Ekonomisterna, det vill alltså säga de, som särskiljde en enkel sida av klasskampen och som teoretiserade godtyckligt *över* nödvändigheten av att göra detta, hade i Ryssland i ett speciellt skede blivit ett stort hinder – ja, t. o. m. det huvudsakliga hindret – för den revolutionära arbetarrörelsens utveckling:

”Sorgligt nog har det bildats mögel på det stillastående vattnet av ”den ekonomiska kampen mot arbetsgivarna och regeringen”, det har dykt upp personer som faller på knä för spontaniteten och tillber den, i det de andaktsfullt (som Plechanov uttryckte sig) betraktar ”baken” på det ryska proletariatet. Men vi skall befria oss från detta mögel.”¹⁵

Det var inte bara den teoretiska avvikelsen som var karaktäristisk för ekonomisterna. Det var också hela den linje, som med sin utgångspunkt i tillbedjan av proletariatets ”efterblivna delar” – dvs även sänkning till nivå med arbetarklassens mest efterblivna skikt – ledde till att man undvek det vid denna tid viktigaste problemet för de ryska revolutionärerna, nämligen att komma bort från amatörmässigheten, att avancera från cirkel till parti. Det inträffade alltså också en förändring beträffande vad som var den centrala frågan. Den fråga som särskiljde de verkliga revolutionärerna från ordrevolutionärerna och kontrarevolutionärer i handling. Vi har sett, att huvuduppgiften runt 1895 var övergången från enbart propaganda till agitation. Detta var utgångspunkten för föreningen mellan den ”vetenskapliga socialismen”, uppbyten och förmedlad av borgerliga intellektuella (vilka hade förrätt sin klass), och den tilltagande spontana rörelsen inom industriproletariatet. Den som spjånade emot vid denna övergång, den som ville stanna kvar vid sitt ”studerande” i de intellektuellas cirklar, kom objektivt sett, att få en kontrarevolutionär funktion och utgjorde en motståndare, som måste bekämpas. Men det centrala problemet blev ett annat, när övergången hade antagit betydande proportioner och när grupperna av intellektuella, som hittills bara hade ägnat sig åt ”studier”, hade förvandlats till grupper bestående av intellektuella och arbetare, vilka stod i främsta ledet i agitationsarbetet, i de första stora organiserade illegala strejkerna. Då blev en del av de militanter som vände ryggen åt arbetet med att utveckla teorin, för att de betraktade en revolutionär teori, som en ballast, som man så snabbt som möjligt skulle kasta överbord, hastigt till ett hinder för den nya etapp som det nu gällde att genomdriva: organiseringen av proletariatets revolutionära massparti.

Här byter Lenin måltavla. Något som han under de följande åren då och då skulle komma att göra när det skedde viktiga förändringar i situationen, vilka gjorde det nödvändigt att rätta till det som gått snett p. g. a. den ena eller andra avvikelsen. Medan det till en början i stort sett bara rörde sig om att samla de mest noggranna detaljer om arbetarnas situation i fabriker och att trycka flygblad bl. a. om sådana saker som ”kokande vatten till teet”, koncentrerade sig allt nu – dock utan att försumma ovanstående typ av aktiviteter, vilka avantgardarbetarna emellertid kunde fortsätta med självständigt – till kampen för att skapa ett verkligt massparti för det revolutionära proletariatet, och följaktligen till att grundligt och konsekvent och mot varje tvetydighet eller kompromiss bekämpa ekonomismen.

4. De grövsta missförstånden angående den ekonomiska kampen

Lenins kamp mot ekonomismen har gett anledning till många missförstånd. Till en början rörde det sig om medvetna ”missförstånd”. Dessa hölls vid liv av Plechanov och andra mensjeviker, för att misskreditera leninismen. Dessa missförstånd försökte *Lenin* förgäves (endast den är ohjälpligt döv, som inte vill höra) att reda ut. Men dessa missförstånd har

¹⁴ VY 1:1 s. 174, 175

¹⁵ VV 1:1 s. 268-269

senare tagits upp och vidareutvecklats av extremistiska splittrargrupper, som i sina ord åberopat sig på leninismen, men som i själva verket hade förfalskat dess, väsen genom att reducera den revolutionära teorin till en samling dogmer. Den bordigistiska barnsjukdomen har exempelvis djupa rötter, och den dyker alltid upp, när den officiella arbetarrörelsens urartande framkallar ett sunt behov av strikt teori bland bestämda skikt av småborgerliga intellektuella, ett otillfredsställt behov som dock knappast låter sig tillfredsställas. Dessa missförstånd rör sig först och främst om det samband som Lenin ställer upp mellan ekonomisk och politisk kamp, såväl som om sambandet mellan det medvetande, som arbetarklassen spontant kan tillskansa sig, och kommunistisk medvetenhet. I själva verket var Lenins tankar om dessa samband kristallklara, och de kan sammanfattas med en återblick på de lärdomar som Marx redan givit. I ett berömt dokument, som man kanske kan betrakta som ursprunget till den strömning i arbetarrörelsen, som bär namnet bolsjevism, skrev Lenin, som vid detta tillfälle befann sig i exil i Sibirien, i *"De ryska socialdemokraternas protest"* mot *"Credo"*, ekonomisternas teoretiska och programmatiska plattform:

"Den väldiga betydelsen av proletariats ekonomiska kamp, och nödvändigheten även sådan kamp, erkändes av marxismen från början. Så tidigt som på 1840-talet förde Marx och Engels polemik mot de utopiska socialisterna, som förnekade betydelsen av denna kamp.

När Internationella arbetarassociationen bildades omkring tjugo år senare, restes frågan om betydelsen av fackföreningar och ekonomisk kamp på dess allra första kongress i Genève 1866. Den resolution, som antogs vid kongressen, talade uttryckligen om vikten av ekonomisk kamp och varnade Socialister och arbetare för att å ena sidan överdriva dess betydelse (vilket de engelska arbetarna var benägna att göra vid den tidpunkten) och å andra sidan underskatta dess betydelse (vilket fransmän och tyskar, i synnerhet lassalleanerna, var benägna att göra). Resolutionen erkände, att fackföreningarna inte endast var ett naturligt utan också ett nödvändigt fenomen under kapitalismen, och den ansåg, att de var ett ytterst viktigt medel för att organisera arbetarklassen i dess dagliga kamp mot kapitalet och för avskaffandet av löneslaveriet. Resolutionen förklarade, att fackföreningarna inte fick uppmärksamma enbart den "omedelbara kampen mot kapitalet"; de fick inte hålla sig ovanför arbetarklassens allmänna politiska och sociala rörelse; de fick inte följa "snäva" målsättningar utan måste sträva efter en allmän frigörelse för de förtryckta arbetarmiljonerna. Sedan dess har arbetarpartierna i skilda länder diskuterat frågan många gånger och kommer naturligtvis att diskutera den åter igen – huruvida man vid varje givet ögonblick skall skänka mer eller mindre uppmärksamhet åt proletariats ekonomiska eller politiska kamp; men den allmänna frågan, eller principfrågan, kvarstår idag så som den presenterades av marxismen. Övertygelsen om att proletariats klasskamp nödvändigtvis måste förena den politiska och ekonomiska kampen till en integrerad helhet har ingjutits i den internationella socialdemokratins kött och blod."¹⁶

Från denna princip kan man avvika åt två håll. Åt ekonomisternas, som särskiljde den ekonomiska kampen från den politiska samt åt det som senare kom att bli mensjevikernas. De senare krävde av det ryska proletariats, att de bara skulle ta kamp mot självhärskardömet och inte sätta de ekonomiska kraven i förbindelse med den politiska kampen.

Lenin bekämpade båda avvikelserna, men inte på ett abstrakt eller dogmatiskt sätt. Han underlät med andra ord inte att vid varje tillfälle ta ställning till den avvikelse som på grundval av "konkret analys av konkreta förhållanden" visade sig vara den farligaste. Lenin hade inte alltid möjlighet att formulera varje ord, varje komma, så fulländat, när han grep pennan, eftersom han inte gjorde det för att förtrolla de intellektuella, utan för att med stor ihärdighet visa på den rätta vägen för arbetarklassens kamp. Sålunda kunde den situationen uppkomma att dåliga avsikter, intellektuell oärlighet, och även helt enkelt vissa människors dumhet – med hjälp av ett av Lenin olyckligt eller otillräckligt formulerat uttryck kunde leda till, att det ena eller andra stället i Lenins skrifter betonades på ett godtyckligt sätt. Detta då med avsikten att, allt efter tillfälligheternas spel, påvisa att Lenin var ekonomist eller att Lenin undervärderade

¹⁶ Gustavsson, T m. fl. s. 49-50

den ekonomiska kampen. Möjligheten till sådana manövrar finns alltid, med vilken revolutionär och med vilket problem som helst.

Så blev exempelvis Marx beskyldd för att vara blanquist och detta trots hela sin långvariga kamp mot blanquismen. Man kan alltså snoka rätt på alla möjliga satser, som ger en förvrängd bild av Lenin, om man lösgör dem från deras allmänna sammanhang och framför allt från den konkreta situation som de skrivits i. Men det måste tilläggas, att dessa vilseledningar blottläggs, så snart som man närmar sig problemet med ett minimum av teoretisk noggrannhet och intellektuellt allvar.

5. Betydelsen av den ekonomiska kampen och förbindelsen mellan ekonomisk och politisk kamp

Lenins skrifter från denna tid, när den ekonomistiska avvikelserna ännu inte hade sett dagens ljus eller åtminstone ännu inte framstod som en tendens, som kunde försinka den revolutionära ryska arbetarklassens vidareutveckling, – innehåller ofta påståenden om strejkernas och den ekonomiska kampens vikt och understryker den betydelse de första konfrontationerna med den enskilde kapitalisten har för arbetarnas medvetenhet – i kampen mot kapitalismen överhuvudtaget och mot den stat som stöttar upp den.

I *Utkast och förklaring till det socialdemokratiska partiets program* skriver Lenin exempelvis:

”Ju starkare de stora fabriker och verkstäderna utvecklas, desto oftare, starkare och mera hårdnackade blir arbetarstrejkerna, ty ju starkare kapitalismens tryck blir, desto nödvändigare blir det för arbetarna att gemensamt göra motstånd. Strejker och enskilda revolter av arbetare är, som det heter i programmet, för närvarande en synnerligen vanlig företeelse i de ryska fabriker. Men i den mån kapitalismen fortsätter att utvecklas och strejkerna blir allt vanligare, visar de sig vara otillräckliga. Fabrikanterna vidtar mot dem gemensamma åtgärder: de sammansluter sig till ett förbund, de värvar arbetare från andra orter, de hänvänder sig till statsmakten och söker bistånd av den, och statsmakten hjälper dem att bryta arbetarnas motstånd. Nu är det inte längre bara den enskilda fabrikanterna på varje enskild fabrik som står emot arbetarna, nu har de mot sig *hela kapitalistklassen* och regeringen, som hjälper denna. *Hela kapitalistklassen* går till kamp mot *hela arbetarklassen* och söker gemensamma åtgärder mot strejkerna, tillkämpar sig av regeringen lagar mot arbetarna, flyttar fabriker och verkstäderna till avlägsnare orter, delar ut arbete åt hemarbetare och tillgriper alla möjliga tricks och knep mot arbetarna: Sammanslutningen av arbetarna i en enskild fabrik, ja, t. o. m. inom en enskild industrigren visar sig inte vara tillräcklig för att göra motstånd mot den samlade kapitalistklassen; det blir obetingat nödvändigt att få till stånd en gemensam aktion av *hela arbetarklassen*. Ur de enskilda arbetarrevolterna växer sålunda den samlade arbetarklassens kamp fram. Arbetarnas kamp mot fabrikanterna förvandlas till en *klasskamp*. Alla fabrikanter förenas genom ett intresse: att hålla arbetarna nere och betala dem minsta möjliga arbetslön. Och fabrikanterna har klart för sig att de inte kan förfäktas sin sak på annat sätt än genom samfällig aktion av hela fabrikantklassen, genom att vinna inflytande över statsmakten. På samma sätt förenas också arbetarna av ett gemensamt intresse: att inte låta sig undertryckas av kapitalet, att förfäktas sin rätt att leva och föra en människovärdig tillvaro. Och på samma sätt övertygas arbetarna om att också de. behöver sammanslutning och samfällig aktion av hela klassen – arbetarklassen – och att de för att uppnå detta måste skaffa sig inflytande över statsmakten.”¹⁷

I en viktig skrift från samma period, *De ryska socialdemokraternas uppgifter*, förklarar Lenin återigen det samband, som bör finnas mellan ekonomisk och politisk kamp och polemiserar då också mot de, som ur den betydelse, som marxisterna tillmätte den ekonomiska kampen utläste någon slags begränsning och formalisering:

¹⁷ SSIU Bd. 2 s. 117-118

”Dessa två slag av agitation är i socialdemokraternas arbete så oskiljaktigt förbundna med varandra som de två sidorna av en medalj. Den ekonomiska och den politiska agitationen är lika nödvändiga för utvecklingen av proletarietets medvetenhet. De är båda lika nödvändiga för att leda de ryska arbetarnas klasskamp, ty varje klasskamp är en politisk kamp. Genom att väcka arbetarnas klassmedvetande, organisera och disciplinera dem, genom att skola dem till solidarisk verksamhet och till kamp för de socialdemokratiska idealen kommer de båda slagen av agitation att ge arbetarna möjlighet att pröva sina krafter på de närmast liggande frågorna och behoven, att tillkämpa sig enskilda eftergifter av fienden och därmed förbättra sitt ekonomiska läge, tvinga kapitalisterna att ta hänsyn till de organiserade arbetarnas styrka, tvinga regeringen att utvidga arbetarnas rättigheter och lyssna till deras krav samt hålla regeringen i ständig fruktan för de fientligt inställda arbetarmassorna, som ledes av en sammansvetsad socialdemokratisk organisation.”¹⁸

Det måste betonas hur Lenin ännu en gång påpekar den sammanflätade förbindelsen mellan politisk och ekonomisk kamp, hur han påpekar, att även den ekonomiska kampen ”i samma utsträckning” som den politiska kampen är oundgänglig för ”utvecklingen av proletarietets klassmedvetenhet”, detta dock med den förutsättningen att de båda leds av en ”stabil socialdemokratisk organisation”, och alltså varken sätter sin lit till enbart massornas spontanitet eller till de revisionistiska partiernas ledarskap, som är borgarklassens agenter inom proletarietet.

Lenin polemiserar mot

”... den mycket spridda och högst besynnerliga uppfattningen, att den ryska socialdemokratin skulle skjuta de politiska frågorna och den politiska kampen i bakgrunden.”¹⁹

Redan i inledningen till sitt arbete hade han klargjort:

”Den mest brännande frågan för närvarande (i slutet av 1897) är enligt vår mening frågan om socialdemokraternas *praktiska* verksamhet”.²⁰

och antyder, vad som kom att ligga till grund för en sådan feltolkning:

”För det första i den allmänna brist på förståelse för socialdemokratins principer, som är kännetecknande för de gamla revolutionära teoriernas representanter. De är vana att bygga upp programmen och planera för sin verksamhet på abstrakta idéer och inte på en värdering av de reella klasser, som uppträder i landet och som av historien försatts i ett bestämt förhållande till varandra. Det är just bristen på en sådan realistisk behandling av de *intressen*, vilka uppbär den ryska demokratin, som kunde ge upphov till den åsikten, att den ryska socialdemokratin skulle ställa de ryska revolutionärernas demokratiska uppgifter i skuggan.

För det andra i den bristande förståelsen för att föreningen av de ekonomiska och politiska frågorna, av den socialistiska och demokratiska verksamheten till ett helt, till *proletariatets* enhetliga *klasskamp*, inte försvagar utan stärker den demokratiska rörelsen och den politiska kampen. Den för denna kamp närmare folkmassornas reella intressen, drar fram de politiska frågorna ur ”de intellektuellas kvava studiekammare” ut på gatan, till arbetarna och de arbetande klasserna och ersätter de abstrakta idéerna om det politiska förtrycket med de reella yttringar av det, under vilka proletarietet lider mer än andra och på vilka socialdemokratin baserar sin agitation.”²¹

6. Kampen mot dogmatismen

Kampen mot dogmatismen är den uppgift som står på dagordningen. Denna som klandrar de unga ryska marxisterna för att de sätter den politiska kampen i andra rummet, har i själva verket en egen, från marxisterna ganska kraftigt avvikande uppfattning om den politiska kampen. Dogmatikerna hämtar nämligen sina politiska problem från de intellektuellas in-

¹⁸ VV 1:1 s. 128, 129

¹⁹ VV 1:1 s. 135

²⁰ VV 1:1 s. 122

²¹ VV 1:1 s. 135, 136

stängda arbetsrum. Därför håller Lenin fast vid att lägga fast de ryska socialdemokraternas uppgifter in i minsta detalj. Han varnar emellertid för:

”... att redan på förhand diskutera vilket medel denna organisation skall tillgripa för att rikta ett avgörande slag mot absolutismen, om den exempelvis skulle föredra uppror eller politisk masstrejk eller någon annan metod för angreppet, att på förhand diskutera denna fråga och att avgöra den idag, det skulle vara tom doktrinarism. Det skulle vara detsamma som om generalerna höll krigsråd innan de samlat trupperna, mobiliserat dem och fört dem till strid mot fienden. Men då proletariats armé oryggligt och under en sammansvetsad socialdemokratisk organisations ledning kommer att kämpa för sin ekonomiska och politiska frigörelse – då skall denna armé själv visa generalerna metoderna och medlen för aktionen. Först då och endast då blir det möjligt att fatta beslut i frågan om att rikta ett avgörande slag mot absolutismen, ty denna frågas lösning är just beroende av arbetarrörelsens tillstånd, av dess omfattning, av de kampmetoder som rörelsen utarbetat, av egenskaper! a hos den revolutionära organisationen som leder rörelsen, av de andra samhällselementens förhållande till proletariatet och absolutismen, av inrikes- och utrikespolitikens betingelser – kort sagt av tusentals betingelser, vilka det är lika omöjligt som fåfängt att gissa sig till på förhand.”²²

Därmed har han gett en armbåge åt alla de av hans samtida agitatorer, som isolerade i sina smågrupper av intellektuella och småborgerliga pseudointellektuella satt och byggde ”teorier” och ”strategier”. Skillnaden mellan teori och dogmatism är marxismen-leninismens ABC. Den som inte har förstått detta, har inte förstått någonting alls, även om han/hon har läst ett helt berg av böcker. Vid denna tid, då populismen i form av *Folkets Vilja* redan var på tillbakagång och ekonomismen ännu inte var något hot, så var det de *praktiska* problemen som stod på dagordningen för de ryska marxisterna. Det handlade om att komma ut ur cirklarna och gå in i fabrikena och om att vinna den förtrupp, som höll på att bildas inom proletariatet i och med fabrikskamperna. Och efter att denna första förbindelse upprättats, måste man hela tiden vara på det klara med att en sammansvetsad marxistisk organisation kan och sålunda måste höja. proletariatets klassmedvetenhet, även när den utgår från den ekonomiska kampen.

Är det möjligt att ställa Lenin i *Vad bör Göras?* gentemot Lenin i ungdomsskrifterna, eller gentemot den Lenin, som analyserade sambandet mellan parti och sovjeter under och efter 1917? Det finns folk, om har gjort det till en sport, att förväxla en skapande utveckling av den revolutionära teorin – en utveckling, om vilken Lenin säger, att den bara kan komma till stånd i intim kontakt med proletariatets revolutionära massrörelse – med kolossala ”självmotsägelser”.

Det finns två skrifter av Lenin – förordet från 1902 till den skrift, som vi nyss har citerat utförligt från, och Förordet till 1907 års samlingsverk *Tolv år* – som, på ett sätt som är omöjligt att missförstå, pekar på, hur man skall läsa och studera Lenin, hur man skall värdera, sammanfoga och utnyttja hans teoretiska arbeten. Lukacs hävdar, att enheten mellan teori och praktik hos Lenin når sin höjdpunkt i det att teorin ”med ens omformas till praktik igen”, d. v. s. i just det ögonblick, när Lenin talar eller skriver, utför han redan praktiska uppgifter och lägger redan fram en orientering som omedelbart inverkar på den politiska jämvikten – i sitt eget och i andra partier, i arbetarklassen och i andra klasser.

Vi skall komma tillbaka till det här spørsmålet, när vi mer ingående tar oss an Lenins uppfattning av den revolutionära teorin. För tillfället begränsar vi oss till att citera ett par avsnitt ur de nämnda förorden för att ytterligare klargöra Lenins tänkande om sambandet mellan ekonomisk och politisk kamp. ”

I förordet till *De ryska socialdemokraternas uppgifter*, som nytrycktes fem år efter det att den första upplagan kommit ut, förklarar Lenin:

²² VV 1:1 s. 140, 141

”I *Vad bör göras?* nämnde jag inalles fyra sådana perioder, varav den sista hänför sig ”till den innevarande tidsperioden och delvis till den förestående”. Den tredje perioden som började 1897-98 kallades för den period under vilken ”ekonomistströmningen” dominerade (eller åtminstone var vitt spridd). Åren 1894-98 fick beteckningen den andra perioden och 1884-94 den första. I motsats till den tredje perioden ser vi under den andra inga meningsskiljaktigheter bland socialdemokraterna. Under den tiden var socialdemokratin ideologiskt enad och då gjordes ett försök att åstadkomma samma enighet i det praktiska arbetet samt vad det gäller organisationen (bildandet av det Ryska socialdemokratiska arbetarpartiet). Vid den tidpunkten var socialdemokraternas huvudsakliga uppmärksamhet inte koncentrerad på att klara upp och avgöra skilda interna partifrågor (vilket var fallet under den tredje perioden) utan på att föra den ideologiska kampen mot socialdemokratins motståndare å ena sidan och på utvecklandet av partiets praktiska arbete å den andra.

Det existerade inte någon antagonism mellan socialdemokraternas teori och deras praktik av den grad som det gjorde under ”ekonomistperioden”.

Den följande stridsskriften speglar de utmärkande dragen i den dåvarande situationen och socialdemokraternas ”uppgifter”. Den manar till ett fördjupat och mer vitt utbrett praktiskt arbete och ser inga som helst ”hinder” vad gäller klarhet i någon av de allmänna åsikterna, principerna eller teorierna. Ej heller ser den någon svårighet i att kombinera den politiska kampen med den ekonomiska (vid den tidpunkten förelåg det ingen). Den riktar sina principiella förklaringar till Narodnaja Voljas och Narodnoje Pravos anhängare, vilka är motståndare till socialdemokratin, i en strävan att skingra de missförstånd och förutfattade meningar som håller dessa borta från den nya rörelsen.

Så för närvarande, när ”ekonomistperioden” uppenbarligen håller på att nå sitt slut är socialdemokraternas ställning densamma som den var för fem år sedan.”²³

Här finner vi en uttrycklig bekräftelse på vad vi tidigare sagt. I en situation när inga svårigheter – åtminstone inga oroväckande sådana – fanns i att ”sammanbinda den politiska och ekonomiska kampen”, och när huvuduppgiften rörde sig på det praktiska planet, hade Lenin ingen anledning att anslå en sådan ton som han gjorde i *Vad bör göras?*, för att bekämpa den ”ekonomistiska” inställningen och för att ta avstånd från varje kompromissande hållning. I *Förordet till Tolv år* återvänder Lenin till samma tema. Här finns ett tillfälle till att förstå hans skrifter om förhållandet mellan politisk och ekonomisk kamp, eller mer allmänt uttryckt, mellan tradeunionistisk, socialistisk och kommunistisk medvetenhet (antingen ”instinktivt socialdemokratisk” eller ”klass instinkt”, som han vid olika tillfällen kallar den senare typen av medvetenhet), och han skriver bland annat:

”Grundfelet hos de som nu kritiserar *Vad bör göras?* är att de behandlar pamfletten skiljd från dess samband med den konkreta historiska situationen, i en definitiv och nu för länge sedan svunnen period i partiets utveckling... därför att Plechanovs kritik uppenbarligen var ren småaktighet, grundad på fraser ryckta ur sitt sammanhang och på enskilda uttryck, som jag inte hade formulerat tillräckligt skickligt eller precist. .. *Vad bör göras?* är en kontroversiell rättelse av ekonomistiska förvrängningar och det vore fel att betrakta pamfletten i något annat ljus.”²⁴

Slutligen angående den andra typen av kritik, som riktades mot honom, d. v. s. att han undervärderade den ekonomiska kampens betydelse, förebrår Lenin sina motståndare för att de presenterar hans åsikter i den på fråga i ”förvrängd form”. Och han betonar att det därför är nödvändigt att understryka \att många sidor i *Vad bör göras?*

”har ägnats åt att förklara den ofantliga betydelsen av ekonomisk kamp och fackföreningarna.”²⁵

Lenin ger även i denna lysande skrift nyckeln till tolkningen av hans kamp mot ekonomismen. Denna avvikelse kännetecknas i själva verket inte av att den ger alltför stor betydelse åt den ekonomiska kampen, eller att man hävdar att det revolutionära proletariatets organisation kan

²³ Gustavsson, T m. fl. s. 132-133

²⁴ Gustavsson, T m.fl. s. 143-144, 150, 151

²⁵ Gustavsson, T m. fl. s. 151

och måste höja arbetarnas klassmedvetenhet, även när man utgår från den ekonomiska kampen. Ekonomismens väsen i Ryssland visar sig i genomförandet av

”ekonomisk kamp för arbetarna och politisk kamp för liberalerna.”²⁶

Uppdelningen i ekonomisk och politisk kamp utgör alltså den demokratiska borgerlighetens genomförande av sin enhetliga politiska linje inom arbetarrörelsen. Sammankopplingen och sammanflätningen av de båda kampformerna till en enhetlig revolutionär politik från arbetarklassens sida är däremot en huvudpunkt i den marxist-leninistiska teorin.

7. Politisk och ekonomisk strejk

Under de följande åren tar sig Lenin gång på gång an ovanstående spörsmål och kommer alltid fram till slutsatser som bekräftar de anförda grundsatserna. Såväl i kontroversen med de liberala borgarna och deras mensjevikiska underhuggare som i hans kritik av *Andra Internationalens* ståndpunkt vad gäller förhållandet mellan partierna och fackföreningarna framhäver Lenin, att ”han räknar den ekonomiska kampen som ett avgörande inslag i klasskampen. Med andra ord, i den ekonomiska kampen finner proletariatets revolutionära parti den nödvändiga näringen för att slå rot i klassen, för att utveckla de mindre medvetna delarna av arbetarklassen till högre medvetenhet och för att skapa de betingelser, under vilka arbetarna kan inse begränsningarna i den rena ekonomiska kampen, i den kamp som inte övergår till klasskamp, till revolutionär politisk kamp. Den väg som arbetarna kan komma till insikt om dessa begränsningar, är genom de egna *erfarenheterna*. År 1889, mitt i en period av ekonomistisk dominans, skriver Lenin i artikeln *Om strejker*:

”Varje strejk påminner kapitalisterna om att det är arbetarna och inte de själva som är de verkliga herrarna – arbetarna som allt högljuddare förkunnar sina rättigheter. Varje strejk påminner arbetarna om att deras situation inte är hopplös, att de *inte* är ensamma... Varje strejk väcker med stor kraft tankarna på socialismen hos arbetarna tankar om hela arbetarklassens kamp för frigörelse från kapitalets förtryck... En strejk lär arbetarna att förstå vari arbetsgivarnas och arbetarnas styrka består; den lär dem att tänka inte bara på sin egen arbetsgivare och sina närmaste arbetskamrater, utan på alla arbetsgivare, hela klassen av kapitalister och hela klassen av arbetare. . . . Strejker lär arbetarna att tänka på hela arbetarklassens kamp mot hela klassen av fabriksägare och *mot* den despotiska polisregeringen. Detta är skälet till att socialister kallar strejker ‘en krigsskola’, en skola i vilken arbetarna lär sig föra krig mot sina fiender. . . . En krigsskola är emellertid inte kriget självt.”²⁷

Lenin tvekar alltså inte när *det* gäller att tillmäta den ekonomiska kampen stort värde, särskilt om man ser den i förhållande till arbetarklassens medvetandeutveckling – detta medan ekonomismen odlar de mest sällsamma blomster. Naturligtvis är de strejker, som Lenin talar om, en ännu så länge svag arbetarklass’ första strejker. En arbetarklass, som alldeles nyligen har formerat sig, utan några som helst mer omfattande organisationer och som är tvungen att agera underjordiskt utsatt för det hårdaste förtryck. Det rör sig här helt uppenbart inte om den fackliga konfliktsituationen, som skickligt har planlagts och manats fram av ett högt utvecklat kapitalistiskt samhälle (som emellertid inte alltid kan behålla den under sin kontroll). Ett samhälle där borgarklassen har mer än hundraårig klasskampserfarenhet och drar stora fördelar av ett intimt samarbete med de medlöpare som finns i arbetarklassen som ledare för revisionistiska organisationer.

Likväl borde alla de tänka igenom de ovan citerade avsnitten, som idag yrar om att kapitalismen är så fruktansvärt stark, att den t. o. m. drar nytta av arbetarkampen för att kunna

²⁶ Gustavsson, T m. fl. s. 155

²⁷ CW Bd.4 s. 315, 316, 317. Här finns en svensk översättning, Clarté(m-l):s ”Om strejker”, där emellertid meningen ”Varje strejk väcker med stor kraft tankarna på socialismen. . . ” är bortsensurerad, på grund av denna otillförlitlighet (vars orsaker vi överlämnar åt läsaren att döma om) har vi därför översatt direkt från CW. [En komplett svensk översättning av artikeln finns nu på marxistarkiv.se: [Om strejker](#)]

växa och utvecklas, ja att den inte ens kan klara sig utan den. Alla dessa människor ser inte, vet inte och förstår inte – ty de är helt avskilda från klasskampen – att också de mest fackföreningskontrollerade strejker är en ”krigets skola” för arbetarna. Arbetarna kan komma till insikt om statens fientlighet och se dess klasskaraktär som den personifieras i en snut, som bankar ner dem eller i en domare, som dömer dem. 1910 skriver Lenin i *Strejkstatistiken* en lång uppsats, där han levererar en ytterst noggrann analys av de ryska arbetarnas strejkrörelse. Uppsatsen var avsedd att utgöra en förstudie till en hel bok kring samma fråga. Denna bok fick Lenin emellertid inte tillfälle att göra färdig.

I *Strejkstatistiken* dryftar Lenin de ovan redan omtalade frågorna. Vi skall ännu en gång citera några avsnitt, för att tillföra nya synpunkter som ger stöd åt våra tolkningar och också för att visa att det finns bestämda uttalanden, som återger bolsjevikpartiets erfarenheter och Lenins lärosatser från hela tiden ändå från bolsjevismens begynnelse till dess höjdpunkt, Oktoberrevolutionen och grundandet av *Tredje Internationalen* Lenin skriver:

”Den första slutsats som kan dras av dessa siffror (antalet ekonomiska och politiska strejker 1905-1907, Ö. a.) är att det finns ett mycket nära samband mellan de ekonomiska och politiska strejkerna. De uppstår samtidigt och sjunker tillbaka samtidigt. Rörelsens styrka i den offensiva perioden (1905) är en följd av att de politiska strejkerna framgått ur den breda vågen av inte mindre mäktiga ekonomiska strejker, som ensamma vida överskrider antalet strejker under hela decenniet 1895-1904. Vid rörelsens nedgång minskar antalet deltagare i de ekonomiska strejkerna snabbare än i de politiska. Rörelsens svaghet 1906, och i synnerhet 1907, är otvivelaktigt ett resultat av att den ekonomiska kampens breda och fasta bas var frånvarande.”²⁸

Efter att ha slagit fast dessa fakta förklarar Lenin deras natur:

”Det ömsesidiga beroendet mellan den ekonomiska och politiska strejken är således helt uppenbar: ingen verkligt bred massrörelse är möjlig utan en nära förbindelse mellan de ”två. Det konkreta uttrycket för denna förbindelse består, å ena sidan, i det faktum att i rörelsens början, och då nya skikt träder in i den, är den rena ekonomiska strejken vanligast, och, å andra sidan i att den politiska strejken väcker de efterblivna skikten och sätter dem i rörelse, gör rörelsen allmän och bred, och höjer den till en högre nivå.”²⁹

Här skall vi särskilt lägga märke till den förbindelse, som Lenin, mot bakgrund av nödvändigheten även höjning av klassmedvetenheten, ställer upp mellan ekonomisk och politisk kamp och mellan de minst medvetna delarna av proletariatet (som är i rörelse) och de objektiva betingelserna, som får arbetarmassorna att sluta upp kring förtruppen. Och ännu en gång återvänder Lenin till detta ämne:

”Liberalernas ståndpunkt är att det är förening av den ekonomiska och politiska kampen som är ’rörelsens svaga sida’. Den marxistiska ståndpunkten är däremot, att svagheten ligger i otillräckligheten i denna förening, i det otillräckliga antalet arbetare indragna i ekonomiska strejker. Statistiken ger en åskådlig bekräftelse av den marxistiska ståndpunktens riktighet, ty den påvisar den ’allmänna lagen’ för de tre åren, nämligen att rörelsen stegras som en följd av den ekonomiska kampens skärpning. Och där finns ett logiskt samband mellan denna ’allmänna lag’ och de grundläggande egenskaperna hos varje kapitalistiskt samhälle, i vilket det alltid existerar efterblivna skikt som bara kan väckas genom en osedvanlig tillspetsning av rörelsen, och det är bara genom ekonomiska krav som de efterblivna skikten kan dras in i kampen.”³⁰

1912 ansåg Lenin det nödvändigt, i *Politisk strejk och ekonomisk strejk*, att ännu en gång återvända till denna fråga, för att bestyrka sina påståenden. Dessa hade inte bara förkastats av de borgerliga liberalerna och av mensjevikerna vilka av arbetarna krävde ren politisk kamp

²⁸ CW Bd. 16 s. 413

²⁹ CW Bd. 16 s. 414-415

³⁰ CW Bd. 16 s. 416-417

mot det tsaristiska självhärskardömet – utan också av ”vänsterbolsjeviker”, vilka rynkade på näsan åt den ekonomiska kampens ”småskurenhet”:

”Följaktligen understöder den ekonomiska och politiska strejken varandra, den ena är en kraftkälla för den andra och tvärtom. Om inte dessa två strejkformer är nära sammanlänkade så är en verkligt bred massrörelse, som dessutom är av *nationell* betydelse, omöjlig... Endast om de ekonomiska villkoren för de arbetande förbättras dras massorna in i rörelsen, deltar energiskt i den, värderar den högt och uppvisar hjältemod, självupppoffring, uthållighet och hängivenhet för den stora saken. Det kan inte vara annorlunda för arbetarens livsvillkor är otroligt hårda. I kampen för att förbättra sina villkor utveckla s också arbetarklassen moraliskt, intellektuellt och politiskt, och blir bättre i stånd att uppnå sitt stora frihetsmål... För det första är frågan om en högre levnadsstandard *också* en mycket viktig principiell fråga. För det andra försvagar man inte sin protest, utan stärker den, genom att protestera inte bara mot en, utan mot två, tre etc av förtryckets yttringar.”³¹

Man kan undra om de någonsin har läst dessa rader, dessa herrar som räknar de personer till martyrnovister – och därmed förväxlar leninismen med måltavlan för leninismens kritik – som idag använder så mycket av sin kraft på de kampberedda arbetargrupper som går ut i ekonomisk kamp under ekonomiska och politiska paroller, och vilka står i motsättning till revisionisterna, som systematiskt arbetar för samarbete mellan klasserna? De som i uppbygget av det revolutionära partiet ser som sin huvuduppgift att skapa kärngrupper av kommunistiska arbetare på fabrikerna, och som, till skillnad från ånga pratmakare, har visat att de – förvisso i begränsad omfattning – har kunnat klara av denna uppgift? Dessa herrar har tvivelsutan inte läst dessa sidor av Lenin och de begränsar sig till att utantill framstava, från sitt sammanhang lösrivna, formler. De handlar alltså just precis som de ”vänsterbolsjeviker”, vilka Lenin förebrådde, för att de vållade bolsjevismen den största skada, genom att de i sina skrifter inte presenterar bolsjevismen, utan dess värsta fiende, ”bolsjevismens karikatyr”. När dessa herrar hävdar, att deras maktlösa smågrupper borde understödja arbetarnas ekonomiska kamp, så verkar det som om detta för dem skulle innebära att sänka sig långt under sin egen nivå. De är arroganta nog att säga: ”Vad vill ni ha – vi är för den politiska kampen, men det finns trots allt arbetare, som vill utkämpa ekonomisk kamp. (...) Det gör oss ont, men det är inte vårt fel!”

Med full rätt avvisas dessa människor av arbetarklassen. Såväl av dess förtrupp som av de mindre medvetna proletärerna. De döms med rätta till en torftig sekteriststillvaro, vilken blir allt mer skadlig ju längre uppbygget av proletariatets revolutionära massparti avancerar från de historiska antagandenas område mot den politiska sannolikhetens grund.

8. Kritiken av teserna om fackföreningarnas ”neutralitet”

Lenin begränsar sig dock inte till att betona betydelsen av den ekonomiska kampen i största allmänhet, ”dess enorma betydelse”, som han vanligen skriver. Han nöjer sig inte med att antyda förbindelsen mellan de politiska strejkernas utveckling och den politiska medvetenhetens tillväxt. (Låt oss i förbifarten anmärka, i det att vi redan här föregriper en del av vår andra broschyr, som tar sig an bolsjevismen under åren 1912-1914, att Lenins tes har bekräftats av verkligheten på ett i allt överbevisande sätt, och detta också 1917.) Men Lenin håller fast vid att underordna fackföreningarna partiet. Detta för att sammansmälta de båda kampformerna till en fullständig klasskamp, och i insikt om de alternativ – samarbete eller klassmedvetenhet – som finns för arbetarna och deras organisationer även på den ekonomiska kampfronten. Det är just på grund av detta som kommunisterna avvisar de revisionistiska teserna om fackföreningarnas ”neutralitet” och politiskt söker underordna fackföreningarna det marxistiska partiet. Till Plechanov, som är förespråkare för ”neutraliteten” (fackföreningarnas neutralitet i politiska frågor och politiskt oberoende gentemot partiet), ger Lenin följande svar:

”Borgarklassens klassintressen leder oundgängligen till att det uppstår en tendens till att tilldela fackföreningarna ett obetydligt och begränsat verksamhetsfält inom den beståendeordningen

³¹ CW Bd. 18 s. 84, 85, 88

ramar och att avskära dem från varje förbindelse med socialismen. Neutralitetsteorin är den ideologiska förklädningen för dessa borgerliga strävanden. Det kommer alltid att lyckas revisionisterna att i det kapitalistiska samhället på ett eller annat sätt smyga sig in i de socialdemokratiska partierna.”

Kommunisterna som arbetar i fackföreningarna och därför aldrig, som den förblindade sekteristen, förlorar kontakten med de minst medvetna arbetarskikten, måste försöka avvisa den borgerliga inställningen till den ekonomiska kampen och arbeta för att stärka klasskampslinjen, vars uppgift är att göra också arbetet i fackföreningarna, som Lenin uttrycker det, till en ”kommunismens skola”.

När vi har uppehållit oss så länge vid att försöka förstå förhållandet mellan politisk och ekonomisk kamp på ett riktigt sätt, så har vi gjort detta, eftersom det är en mycket avgörande fråga, vilken Lenin ständigt hade att ta ställning till, både under uppbygget av det ryska proletariets revolutionära parti och under de därpå följande åren, när bolsjevikerna kunde räkna majoriteten av proletariatet till sina sympatisörer, den borgerliga makten tillintetgjordes och proletariatets diktatur upprättades. I partiets uppbyggnadsfas skulle Lenin komma att undgå två akuta faromoment. Dessa uppträdde emellertid inte, som idag, samtidigt, i en situation som har blivit ännu vanskeligare genom existensen av mäktiga revisionistiska organisationer. Den första faran var dogmatismen hos de, som så snart ögonblicket var inne – den konkreta möjligheten – ville spruta in de socialistiska idéerna i några kärngrupper i arbetarklassen och föra vidare ”sina begränsade intellektuella studier”. Detta för att de inte insett nödvändigheten och möjligheten av en sammansmältning av den politiska och ekonomiska kampen i en genuin klasskamp.

Den andra faran, som vi har sett det, utgjordes av den ekonomistiska ideologi och praktik, enligt vilken arbetarna skulle begränsa sig till att föra en ekonomisk kamp.

Nödvändigheten av att sätta den (i tidshänseende) första faran ur spel, fick många unga och oerfarna ryska revolutionärer att ”pendla över” mot en ekonomistisk avvikelse. Just de framgångar som några marxistiska revolutionära cirklar hade uppnått, utvecklingen av strejkerna och vinnandet av några arbetargrupper, kom i början att framkalla en överilad begeistring, vilken senare förvandlades till spontanistiskt teoretiserande. Tesen att arbetarklassen – på grundval av den oundvikliga kampen på företagen, mot regeringen och kapitalisterna spontant uppnår en socialistisk medvetenhet, får omedelbart skadliga följder för rörelsens fortsatta utveckling: det ”allvarliga arbetet” hade påbörjats. och man kunde inte längre kämpa som en skock bönder, bara beväpnade med knölpåkar. Man var nu tvungna att så fort som möjligt övervinna amatörmissigheten, vilken stod hindrande i vägen för uppbygget av det revolutionära proletariatets massparti.

II. Grundvalarna för uppbygget av proletariats revolutionära massparti

I *Radikalismen...* skrev Lenin, att ”grunden till det revolutionära proletariats massparti” blev i Ryssland lagd under åren 1900-1903. Grunden för bolsjevismen och inte bara för den leninistiska partiuppfattningen, utan för själva partiet.

Vad innebär då detta? Hur lyckades det Lenin, att utifrån de splittrade smågrupperna (som inte hade blivit ett dugg mer enade genom grundandet av RSDAP 1898) skapa en verklig teoretisk, politisk och organisatorisk enighet mellan alla, etter åtminstone flertalet ryska revolutionära marxister?

Svaret finner vi i *Iskras* erfarenheter, i tidningens artiklar, i dess interna redaktionsdiskussioner och i dess hemliga, men viktiga ”agent”-verksamhet i Ryssland.

Ända från år 1899 hade såväl den kämpande arbetarrörelsen som den kämpande studentrörelsen blivit allt intensivare, och redan under åren 1894-96 (samtidigt med Lenins grupp i Petersburg) hade de genomgått en betydande utveckling. Sammansvetsningen mellan studentrörelsens framträdande förtrupp och de mest kampberedda och klassmedvetna delarna av arbetarklassen blev allt mer påtaglig. Men denna förbindelse mellan ”inre förtrupper” av arbetare, som i sin spontana kamp hade visat på en ”spirande medvetenhet/« och studenter, vilka dragit med sig det lilla de hade – d. v. s. ”brottstycken av socialism” – in i fabrikena – denna förbindelse utgjorde ännu inte sammansmältningen av den vetenskapliga marxismen och rörelsen i klassen. Den var ännu inte det parti, som utgör mer än en enkel uppsamlingsplats för de ”inre förtrupperna”. Ännu inte ett parti som är en levande organism, som förmår dra nytta av arbetarrörelsens erfarenheter från hela jordklotet och som förenar teoretiskt kunnande, klasskamp och organisatoriska maktmedel på ett sådant sätt, att varje enskild beståndsdel, varje enskild erfarenhet får en mångdubbel effekt.

Tid efter annan utövade de ekonomistiska lärosatserna inflytande på ett etter annat sätt över alla viktiga grupper. Så även Över de, som Lenin hade grundat i Petersburg och som han tvingades lämna under sin sibiriska exil. Just på grund av detta stora inflytande var det nödvändigt att ge kampen mot ekonomismen högsta rangordning. Ekonomismens sjukdom angrep en arbetarrörelse, som ännu inte hade gått ur barnskorna, och man inte förstå den beredvillighet och beslutsamhet, som Lenin gick till verket med i denna kamp och heller inte hur han kunde vinna den på så förhållandevis kort tid, om man inte känner till den politiska bakgrunden under dessa år.

Ekonomisternas och spontanisternas suddiga föreställningar fick sig nämligen en hård törn, så snart de första verkningarna av den ekonomiska kris som hemsökte Ryssland 1899-1902, gjorde sig gällande. Det blev massavskedanden. Utsugningen skärptes och kapitalisterna gjorde förbittrat motstånd gentemot arbetarnas lönekrav. Den tsaristiska staten tog parti för kapitalisterna med allt större grymhet. Till följd av detta kom studenterna och arbetarna, genom kampens nödvändighet, att ställas inför alltmer långsiktiga politiska problem. De politiska cirklarnas ledare såg sig tvungna att vara mer påpassliga på vad de sade, när de likt *Iskra* åberopade sig på den marxistiska teorin och tycktes känna till svaret på frågan *Vad bör göras?* Denna fråga hade med tiden bli vit allt vanligare, sedan de lätta segrarna från den första tidens agitation hade avtagit och klassfienden hade riktat hårda slag mot de splittrade och vilseförda cirkelarna.

1. Partiet uppstår inte genom ett påbud

Och just då i slutet av år 1900, när Lenin ännu var i förvisning i Sibirien men inom kort stod inför sin frigivning, började han att på allvar ta itu med partibyggets problem. Vad borde göras? Det fanns många som ville, att partiet skulle återupprättas genom att förena alla

grupperna och därefter låta dessa välja en centralkommitté. Detta organ skulle därefter åter knyta ihop trådarna (eller snarare väva dem på nytt) genom vilka partiet därefter skulle kunna verka *uppiifrån och ner*.

Men här bevisar Lenin hur dåligt grundad den anklagelsen mot honom är, att han skulle ha bedrivit en fetischistisk dyrkan av centralkommittéer. Lenin motsatte sig på det bestämdaste denna metod för återupprättandet av partiet, vilken föres logs av ett flertal av grupperna. Han höll fast vid att partiet inte kunde uppstå genom ett påbud, utan endast genom ett hårt arbete för att förändra verkligheten. Ett arbete som var upplagt med vetenskapliga utgångspunkter. I *Anmälan*, som publicerades i *Iskras* första nummer lade Lenin fram sitt program. Han börjar med en sammanfattande analys av situationen:

”Vi upplever nu ett ytterst viktigt ögonblick i den ryska arbetarrörelsen och den ryska socialdemokratis historia. De senaste åren är präglade av förvånande snabb spridning av de socialdemokratiska idéerna bland våra intellektuella, och denna strömning inom det sociala tänkandet mötes av den självständigt uppkomna rörelsen bland industriproletariatet, som börjar sluta sig samman och kämpa mot sina förtryckare och ivrigt börjar sträva mot socialismen. Cirklar av arbetare och socialdemokratiska intellektuella uppstår överallt, det sprides lokala agitationsflygblad, efterfrågan på socialdemokratisk litteratur växer, så att den vida överstiger tillgången, och regeringens förstärkta förföljelser förmår inte att hejda denna rörelse; Fängelserna är proppfulla, förvisningsorterna är överfyllda, nästan varje månad hör man talas om masshäktningar på olika håll i Ryssland, om litteraturförsändelser som beslagtogs, om konfiskation av litteratur och tryckerier, men rörelsen växer alltjämt, omsluter ett allt större område, tränger allt djupare in i arbetarklassen och tilldrar sig alltmera offentlighetens uppmärksamhet. Och hela den ekonomiska utvecklingen i Ryssland, hela det ryska sociala tänkandets och den ryska revolutionära rörelsens historia borgar för att den socialdemokratiska arbetarrörelsen kommer att växa trots alla hinder, som den sist och slutligen kommer att övervinna.

Men å andra sidan är det ett huvuddrag i vår rörelse, som på senare tid är särskilt iögonfallande, att den är så splittrad, att den har en så att säga hantverksmässig karaktär: lokala cirklar uppstår och verkar oberoende av varandra och till och med (vilket är särskilt viktigt att lägga märke till) oberoende av de cirklar, som har verkat och verkar i samma centra. Det skapas ingen samlad erfarenhet, det finnes ingen kontinuitet, och den lokala litteraturen återspeglar helt och fullt denna splittring och bristen på förbindelser med det, som den ryska socialdemokratin redan skapat.”³²

Lenin visar också klart på faran i denna situation:

”Missförhållandet mellan denna splittring och de krav, som rörelsens styrka och omfattning reser, framkallar enligt vår mening ett kritiskt moment i dess utveckling. Inom rörelsen själv framträder med obändig kraft ett behov av att befästa sig, att utarbeta en bestämd fysionomi och organisation; men bland de praktiskt verkande socialdemokraterna erkänner man långt ifrån överallt nödvändigheten av sådan övergång till en högre form för rörelsen. Tvärtom kan man i tämligen vida, kretsar iakta en ideologisk vacklan, entusiasm för den ‘kritik av marxismen’ som nu blivit på modet och för ‘bernsteineriet’, utbredning av den så kallade ‘ekonomiska’ riktningens uppfattningar och i oskiljaktigt samband härmed – en strävan efter att hålla rörelsen nere på dess lägre stadium, en strävan efter att skjuta i bakgrunden uppgiften att bilda ett revolutionärt parti, som leder kampen i spetsen för hela folket.”³³

Efter att noga ha beskrivit kontrasten mellan revolutionens objektiva faktorer, som mognar mycket snabbt, och de subjektiva faktorerna, som genom sin långa mognadsprocess kan sätta allt på spel, betonar Lenin följande:

”Att skapa och befästa partiet betyder att skapa och befästa en sammanslutning av alla ryska socialdemokrater. Men av ovannämnda orsaker kan en dylik sammanslutning inte genomföras med ett dekret. Den kan inte komma till stånd bara efter ett beslut av – låt oss säga – ett eller annat möte av

³² SSIU Bd. 3 s. 9-10

³³ SSIU Bd. 3 s. 10

representanter, den måste arbetas fram. För det första är det nödvändigt att utarbeta en fast ideologisk enhet, som gör slut på den oenighet och förvirring som – låt oss vara uppriktiga – råder bland de ryska socialdemokraterna nu för tiden. Denna ideologiska enhet måste rotfästas genom ett partiprogram. För det andra är det nödvändigt att skapa en organisation, som speciellt har till uppgift att upprätthålla förbindelsen mellan alla rörelsens centra, att skaffa fullständiga och färska upplysningar om rörelsen och regelbundet förse alla delar av Ryssland med den periodiskt utkommande pressen. Först när en sådan organisation kommit till stånd, när man upprättat en rysk socialistisk postförbindelse, kommer partiet att få en säker existens och bli ett reellt faktum och följaktligen också en mäktig politisk kraft.”³⁴

Och därmed har han också gett ”partiupppfinnarna” och anhängarna av ”kontinuitet” en läxa. För Lenin är partiet ingen fetisch, utan förtjänar detta namn först när det förkroppsligar en ”duglig, politisk kraft”. Bara när det utgör den teoretiska, politiska och organisatoriska enheten av ”cirklar med arbetare och intellektuella”, som finns och som det hela tiden uppstår nya av.

Läsaren kommer att lägga märke till, att problemet, att förena grupperna dyker upp för Lenin först efter det att grupperna själva har övergått från bara propaganda till agitation och sedan de i aktiv socialistisk praktik vunnit de första grupperna av avantgardearbetare. Just ur denna utveckling uppstår, för Lenin, nödvändigheten och det trängande behovet av ett parti.

2. Polemiken med Plechanov om förhållandet mellan teori och praktik

Lenin håller alltså fast vid den enda framkomliga vägen till partiet. Vid den verkliga organiseringen, som sammansvetsar alla revolutionärer. Den som utropar ett parti utan att vara klar över de objektiva betingelserna och över nödvändigheten att genomföra den närmaste etappen på vägen mot den *nationella politiska organisationen*, han är förutbestämd att misslyckas. Lenins plan är så enkel att den tycks vara ett ”kolumbusägg”. Men hur mycket mödor kostade det honom inte, innan planen accepterades! Han planlade en tidning (som av säkerhetsskäl och med hänsyn taget till verksamheten i utlandet skulle tryckas där). Denna gavs uppgiften att sprida den riktiga marxistiska inställningen till de aktuella teoretiska och politiska problemen. (Problem som nästan uteslutande hade att göra med den ryska arbetarrörelsen.) Han planlade också ett nätverk av ”aktivister”, som skulle bygga upp en organisation för de olika gruppernas homogenisering.

Tidningen skulle leverera den teoretiska orienteringen och de politiska riktlinjerna till grupperna. Men för att kunna göra detta, skulle den, enligt Lenins uppfattning, ovillkorligen ha ”agenter” som vid utarbetandet av tidningen skulle sörja för en aldrig sinande ström av ”rikhaltiga och färska informationer om rörelsen”.

En ”naturlig” del av denna plan var överenskommelsen med de ”gamla”, med Plechanov och den grupp av marxister kring honom, som hade utvandrat till Västeuropa för många år sedan. Ekonomisterna kallades också för ”de unga”, dels på grund av sin ålder och dels för att de uppfattade sig själva som förkämpar för teorier, vilka hade överflyglat den ortodoxa marxismen. Lenin som var ”ung” åldersmässigt ville vara ”gammal” i politiskt hänseende. Det vill säga att han i en tid, när den revisionistiska flodvågen bredde ut sig, ville arbeta för en sammansvetsning mellan de gamla och de unga marxisterna.

Det är hur som helst intressant att lägga märke till hur denna sammansvetsning bara blev genomförd på ytan och redan från början stötte på stora svårigheter. Lenin har i sin redogörelse *Hur gnistan så när hade släckts*, skrivit några mycket vackra sidor. Dessa författades med avsikten att underrätta de kamrater, som hade stannat kvar i Ryssland, om resultatet av hans möte med Plechanov och dennes kamrater. Han hade vid detta möte fått ett negativt

³⁴ SSIU Bd. 3 s. 12-13

intryck av Plechanovs individualistiska och egocentriska – med andra ord, borgerliga – inställning ("... att denna man är dålig, ja helt enkelt dålig ... låter sig styras av egenkärlek och tarvlig och småaktig fåfänglighet ... det rör sig om en människa som inte är uppriktig..."). Efter att ha kommit så långt, drog Lenin av detta slutsatsen, att ge upp tidningsprojektet:

"Men invändigt hade en sträng brustit och istället för utmärkta personliga förhållanden tog kyliga, affärsmässiga relationer överhanden, med en ständigt beräknande hållning enligt principen: *si vis pacem, para bellum* (om du önskar fred, förbered krig)." ³⁵

Med utgångspunkt från Lenins berättelse skulle man kanske kunna dra slutsatsen, att hans besvikelse i huvudsak berodde på Plechanovs ohämmade trängtan att placera sig själv i centrum för den nya rörelsen. Härigenom visade Plechanov en borgerlig böjelse för ledarskapet. Men det rörde sig inte bara om detta. Lenin och hans kamrater hyste naturligtvis stor beundran för de "gamla", som hade infört marxismen i Ryssland. Men de kunde inte glömma, att dessa "gamla", av objektiva orsaker, inte hade kunnat samla några erfarenheter av agitationsarbete, och att de därför i grund och botten inte hade möjligheter att förstå "Iskra-planen", i dess helhet. För den gick ju inte bara ut på att ge ut en tidning. Också vad gällde tidningsutgivningen var det grundläggande- att man kunde upprätthålla sambandet med såväl den spontana som den organiserade rörelse som utvecklades i Ryssland. Krupskaja gör följande observationer i samband med att hon återvänder till spänningarna i *Iskra*-redaktionen:

"Plechanovs öde är tragiskt. På det teoretiska området är hans förtjänster för arbetarrörelsen utomordentligt stora. Men emigrationsåren gick inte obemärkt förbi honom — de isolerade honom från den ryska verkligheten. När den breda massarbetarrörelsen uppstod var han redan utomlands. Han såg företrädare för olika partier, författare, studenter och enskilda arbetare, men han såg inte den ryska arbetarmassan, arbetade inte med den och kände den inte. Ibland kom det brev från Ryssland som lyfte slöjan från rörelsens nya former och som fick oss att känna rörelsens perspektiv. Då läste Vladimir Iljitj, Martov och till och med Vera Zasulitj om dem flera gånger. Sedan gick Vladimir Iljitj länge omkring i rummet och på kvällen kunde han inte somna. När vi flyttade till Genève försökte jag visa korrespondensen och breven för Plechanov. Jag blev förvånad över hans reaktion; det var som om han hade förlorat fotfästet, han såg misstrogen ut och talade aldrig mera om dem. (...) I början blev jag till och med stött av det, men sedan förstod jag att hans skepsis berodde på att han varit borta från Ryssland så lång tid. Han hade förlorat den förmåga, som utvecklas genom erfarenhet ..." ³⁶

Krupskajas förklaring var riktig. Den ultraortodoxe Plechanov, den "rene teoretikern" visade redan här en kraftig avvikelse i sin uppfattning av den revolutionära teorin. Han avskiljde, i motsats till Lenin, teorin från praktiken (inte så att han teoretiserade över denna åtskillnad, han praktiserade den bara). Det är intressant att se, att Lenin i *Iskra* också ville publicera artiklar med "polemik mellan kamrater". Detta medan Plechanov företrädde en sträng monolitism. Till slut segrade Lenins ståndpunkt (homogenitet ja, monolitism nej), något som han själv omnämner i den redan omtalade redogörelsen och vilken ståndpunkt också framgår i ett utdrag ur den programmatiska skriften *Anmälan*.

"Innan vi sammansluter oss och för att vi ska kunna sammansluta oss måste vi först avgjort och bestämt avgränsa oss från varandra. .. Därför är det klart att vi inte har för avsikt att helt enkelt göra vårt organ till en tummelplats för olikartade åskådningar. Vi kommer tvärtom att leda det i en strängt fastställt riktning. Denna riktning kan karakteriseras med ordet: marxism, och det är väl knappast nödvändigt att tillfoga, att vi är för den konsekventa utvecklingen av Marx' och Engels' idéer. .. Men ehuru vi diskuterar alla frågor ur vår egen bestämda synpunkt, så betyder det alls inte att vi avvisar polemik mellan kamraterna i vårt organs spalter. En öppen polemik inför ögonen på alla ryska socialdemokrater och klassmedvetna arbetare är nödvändig och önskvärd för att klargöra hur djupgående de förefintliga meningsskiljaktigheterna är, för att allsidigt behandla de frågor, som

³⁵ CW Bd. 4 s. 348

³⁶ 36) Krupskaja, N s. 55-56

striden gäller och för att gå till kamp mot de ytterligheter, som inte endast representanter för olika ståndpunkter, utan t. o. m. representanter för olika orter eller ”verksamhetsgrenar” inom den revolutionära rörelsen oundvikligen hemfaller till. Som vi redan tidigare nämnt, anser vi rent av att en av bristerna i den nuvarande rörelsen består i att det saknas en öppen polemik mellan de uppenbart avvikande uppfattningarna och att det finns en tendens att hålla meningsskiljaktigheterna i mycket viktiga frågor i skymundan.”³⁷

Och därmed löses ytterligare en myt i den stalinistiska minnesfloran upp i intet. Den fria, öppna debatten i frågor, som också har en teoretisk betydelse, hölls inte bara för riktig av Lenin. Han ansåg den även vara absolut nödvändig, om man ville uppnå en verklig homogenitet i partiet.

3. Det revolutionära politiska programmet och massrörelsen

För att kunna förstå det väsentliga i den förbindelse, som Lenin redan från början ingick med de ”gamla”, kan det vara bra att komma ihåg, att han betonade följande i skriften *Programutkast för vårt parti* (1899) – efter att ha försäkrat att Plechanovs program *Arbetets befrielse* kunde antagas som *Det ryska socialdemokratiska arbetarpartiets grundval*:

”Först och främst måste naturligtvis programmets uppbyggnad ändras något. 1885 var det ett program för en grupp revolutionärer utomlands som hade visat sig förmögna att bestämma den enda framgångsrika utvecklingsriktningen för rörelsen, men som vid tiden ännu inte stod inför något som liknade en bred och självständig arbetarrörelse i Ryssland. 1900 rör det sig om ett program för ett arbetarparti grundat av ett stort antal ryska socialdemokratiska organisationer.”³⁸

Lenin hade alltså redan under slutet av förra århundradet en klar föreställning om det, som han också under denna mer utvecklade period bekräftar om igen: Ett program, en analys och en strategi kan, så länge som den är avskuren från arbetarrörelsens klasskamp, värdera situationen ”allmänt”, de kan förutse de stora linjerna för de processer, som kommer att utveckla sig. Men bara i kontakt med ”en revolutionär massrörelse utvecklas teorin definitivt, bara i kontakt med klass..., kampens praktik kan man gå . från det ”allmänna” till det ”specifika”, d. v. s. tillägna sig teorin som vägledning till handling.

Det i *Anmälan* fastlagda programmet är riktigt vad gäller metoder och mål. Verkligheten har bekräftat detta. *Iskra* startade med stöd från endast tre grupper (i Pskov, Poltava och Samara). Alla tre var landsortsgrupper av andrahands betydelse. Vid denna tid var ”Kampförbundet” i Petersburg i händerna på ekonomisterna. *Söderns arbetare*, den näst viktigaste organisationen, låg i allmänhet på *Iskra*s linje, men höll inte med om det sätt på vilket Lenin bekämpade ekonomisterna. De bedömde den som alltför aggressiv. Hur som helst, utvecklades den spontana klasskampens egen dynamik. Mot en allt mer styvnackad kapitalistklass och allt brutalare polisingripanden blev det allt nödvändigare med en allomfattande politisk motattack. Ett tydligt tecken på hur situationen utvecklade sig utgjorde *Rabotjeje Delos* (Arbetarnas Sak) plötsliga kovändning. De hade under lång tid varit förkämpar för spontanistisk och ekonomistisk amatörmässighet. Nu, våren 1901, började de att tala om organisering och om nödvändigheten att gå till direkt politisk aktion för att krossa det tsaristiska självhärskardömet. Lenin och Martov blev mycket förargade över denna plötsliga omvändning. Från att förkasta politisk kamp till rena rama äventyrskampen. Trots detta hade *Iskra* länge funderingar över möjligheten av försoning med *Rabotjeje Delo*.

4. Iskra-”aktivisterna” (eller yrkesrevolutionärerna)

I juni månad 1901 möttes representanter för exilorganisationerna i Genève. Den enighet, som man uppnådde vid denna kongress, varade bara en kort tid. Som konsekvens av detta, drog sig *Iskra* tillbaka och blev alltmer skeptisk vad beträffade möjligheterna till att uppnå enighet. I

³⁷ SSIU Bd. 3 s, 13-14

³⁸ CW Bd. 4 s. 233

oktober samma år hölls en ny kongress i Zürich. Efter livliga diskussioner slutade denna i den samlade vänsterns fullständiga splittring. Kort därefter gick *Iskra* samman med gruppen *Socialdemokrat* till en ny organisation, *De revolutionära ryska socialdemokraternas förbund*. I sin programförklaring uttrycker de stolthet över att betecknas ”sektarister”. Huvuddelen av Lenins arbete under denna period bestod emellertid inte av att söka enighet med de andra grupperna utan av det strävsamma arbetet med att bygga upp en in i minsta detalj utvecklad organisation, nämligen *Iskra*-aktivisternas organisering. Zilli framhåller i sin redan nämnda avhandling, att Lenin tillbringade minst halva sin tid med att ta emot kamrater från Ryssland och med att upprätthålla en livlig korrespondens (Krupskaja talar om upp till 300 brev i månaden under vissa perioder). Man kan säga att medan de andra redaktörerna nästan uteslutande gav sig i kast med teoretiskt arbete, så var Lenin den ende, som utöver detta utförde direkt politisk-organisatoriskt arbete. Just därför kunde han också bidra mera till det teoretiska arbetet.

”Aktivisternas” arbete började att bära de första frukterna. De mest dynamiska och mogna militanterna, som ansåg det vara nödvändigt att koppla ihop kampen mot självhärskardömet och för socialism med kampen för högre lön och mot utsugning, slöt sig allt närmare till ”aktivisterna”. *Iskras* program utövade en oemotståndlig dragningskraft först och främst på de yngre. Detta, eftersom, som Zilli uttrycker det, det tillmötesgick deras ”önskemål att gå till handling”. Hos de äldre militanterna (äldre inom anföringstecken, ty här menas de, som i genomsnitt var under 35 år och var unga i förhållande till Plechanovs generation) stötte man på lite svårigheter. Alltså hos dem, som kom ihåg de framsteg, som man hade gjort i och med övergången från den begränsade propagandaaktiviteten i cirklarna till fabriksagitationen. Dessa fruktade en tillbakagång och förstod inte, hur Lenins linje utgjorde den mest utvecklade syntesen av de två moment, som den ryska socialdemokratin hade genomgått. Men den ständiga fördjupningen av de sociala spänningarna på universiteten och i fabrikena överbevisade även de vacklande om nödvändigheten av att övervinna den revolutionära marxistiska rörelsens amatörsmässighet. De blev mer och mer uppmärksamma på de allersstädes närvarande *Iskra*-aktivisterna. Speciellt betydelsefull blev den omständigheten, att arbetarna, som hittills hade hyst misstro för studenterna, nu ofta ställde upp på deras sida, när de såg, att polisen angrep dem. Å andra sidan slutade också arbetarnas demonstrationer allt oftare i angrepp från polisen. *Iskra* som såg sitt anseende växa, lyckades nu klara ett bakhåll från Subatov. Denne mäktige ämbetsman i inrikesdepartementet hade fått regeringens medgivande att organisera en slags fackförening. på detta vis skulle kraven alltid kunna kontrolleras eller så skulle de hålla sig inom de gränser som var bekväma för systemet. När nu Iskristerna märkte, att ett anseeligt antal arbetare gick in i Subatovs fackförening, dröjde de inte ett ögonblick med att flytta sitt arbete till denna och att få ”bomben” att explodera i händerna på polisen. Den ”bomb” som de själva hade apaterat. Den leninska motaktionen kröntes snart med framgång. Subatov tvingades av de arbetare, bland vilka revolutionärerna verkade, att organisera strejker, som han till sist inte kunde kontrollera. Han fick betala sitt misslyckade försök genom att bli förvisad till Sibirien.

På våren 1902 tillhör Lenin fortfarande minoritetsdelen bland de ryska revolutionärerna. Han är därför fientligt inställd till det rivaliserande *Ryska socialdemokraternas förbunds* försök att i utlandet sammankalla RSDAP:s andra kongress. I Bialystok, där detta ägde rum. dök det emellertid upp mycket få de legater, och *Iskras* representant kan återuppta sitt viktiga arbete med att förena de ryska socialdemokratiska grupperna på en verkligt marxistisk revolutionär grundval.

Ett snabbt kvalitativt språng framåt framkallar mordet på inrikesministern Sipjagin. Utfört av en socialrevolutionär. Denna händelse framkallar en höjning av kampberedskapen bland arbetarna men samtidigt också en hårdare repression från regeringens sida.

Nu följde en våg av strejker och sammanstötningar under 1902, som kulminerade i den stora arbetarkampen i Rostovna-Donu (som vid sin början innefattade mer än 30.000 arbetare – för dåtidens Ryssland en otrolig mängd).

Zilli klargör att

”... strejken i Rostov-na-Donu befrämjade den definitiva framgången för Iskras linje, till vilken redan några betydande socialdemokratiska organisationer anslutit sig under loppet av sommaren. I juni 1902 deklarerade S:t Petersburgstidningen ”kampförbundet”, som under Lenins exil hade blivit ekonomismens hörnsten, att man accepterade Iskra som den socialdemokratiska rörelsens officiella organ och att man antog såväl dess politiska program som dess organisatoriska riktlinjer.”³⁹

Efter kampen i Rostov ställde också partikommittén i Moskva och *Söderns arbetare* upp på Lenins linje. Zilli åter:

”Kort sagt, mellan slutet av 1902 och början av 1903 gick de viktigaste socialdemokratiska lokalgrupperna över till Iskra: Moskva, Irkutsk, Charkov, Niznij-Novgorod, Kazan, Ufa, Tula, Odessa och Jekaterinoslav samt till slut också det Sibiriska socialdemokratiska förbundet.”⁴⁰

Det var just detta som Lenin tänkte på, när han i *Radikalismen ...* skrev, att grundstenarna till det revolutionära proletariats massparti i Ryssland lades under dessa år. Lenin följde Iskristernas framsteg med yttersta spänning. Det gällde att bli klar över, i vilket ögonblick man kunde kalla till partikongress – vilken sedan länge var en pockande nödvändighet. I sitt första brev till L L Radschenko i juli 1902 ber Lenin om en rad råd och ställer en mängd frågor för att försäkra sig om att de goda nyheterna angående *Vanjas* (Förbundet i Petersburg) närmande har någon verklig grund och han försäkrar:

”Om Vanja utan förbehåll blir *en av oss*, så skall vi hålla den andra partikongressen inom ett par månader och göra Iskra till partiets fjortondagars eller t. o. m. veckoorgan.”⁴¹

5. Betingelserna för partistiftandet

Partiet kan alltså först stiftas, sedan grundstenarna har lagts. – Den teoretiska och praktiska kampen mot populismen (Lenin har i sin berömda avhandling om kapitalismens utveckling i Ryssland visat på utopismen i populisternas tes om kapitalismens ”vändning” och om en kommunism uppbyggd på grundval av den primitiv bondegemenskapen).. Kampen mot dogmatismen och sammansmältningen av arbetare och intellektuella i de revolutionära organisationerna. Den teoretiska och organisatoriska kampen mot den ekonomistiska avvikelserna. Det växande deltagandet i arbetar- och studentrörelser, vilka i egenskap av förtrupp, får en allt mer avgörande inverkan. – Det är ovanstående grundstenar, som Lenin talar om. I *Radikalismen...* skriver han:

”Å ena sidan uppstod bolsjevismen 1903 på den marxistiska teorins fasta grundval. Denna – och endast denna – revolutionära teorins riktighet bevisades inte bara av hela 1800-talets världserfarenhet, utan i synnerhet av hela den erfarenhet av förvirring och vacklan, fel och misräkningar, som den revolutionära tanken i Ryssland rönt. Under loppet av omkring ett halvsekel, från ungefär 40-talet till 90-talet av förra århundradet sökte framstegstanken i Ryssland under den oerhört vilda och reaktionära tsarismens förtryck girigt efter en riktig revolutionär teori och följde med häpnadsväckande iver och omsorg varje Europas och Amerikas ”sista ord” på detta område. Marxismen, såsom den enda riktiga revolutionära teorin, har Ryssland sannerligen *lidit sig till* genom en halvsekelgammal historia av oerhörda kval och offer, exempellös revolutionär heroism, otrolig energi och hängivenhet i att söka, lära och praktiskt pröva, att lida misräkningar, kontrollera och jämföra erfarenheterna från Europa. Tack vare den av tsarismen framtvungade emigrationen ägde det revolutionära Ryssland under andra hälften av 1800-talet om en sådan rikedom av

³⁹ Zilli, V s. 398-399

⁴⁰ Zilli, V s. 398-399

⁴¹ CW Bd. 6 s. 181

internationella förbindelser, en sådan ypperlig kunskap om den revolutionära världsrörelsens former och idéer, som intet annat land i världen.”⁴²

För det medvetna påskyndandet av de betingelser, som är nödvändiga för partistiftandet, har Lenins framställning i *Vad bör göras?* en särskild betydelse. Både på grund av sitt sakliga värde, d. v. s. på grund av sin allmängiltighet, som ser längre än till ett bestämt ögonblick och en bestämd del av världen. Och genom sitt ”konjunktur”-värde, alltså just på grund av de företeelser som knyter den till ett bestämt historiskt ögonblick i en bestämd del av världen. När man studerar *Vad bör göras?* måste man hålla isär dessa två synpunkter. Man måste alltså å ena sidan begripa den allmänna lektion, riktad till militanta marxister, om att rusta sig mot spontanistisk och ekonomistisk amatörmässighet. Men man får inte göra varje sats eller varje formulering till en fetisch och på så vis göra, vad Lenin anklagade Plechanov för, nämligen att plocka ut två eller tre satser (som inte ens behöver vara ”olyckligt eller oprecist formulerade”) och så glömma att *Vad bör göras?* bara är ett sammandrag av Iskra, vars huvudsakliga mål är kampen mot ekonomismen och som inte leder till någon slutgiltig klargöring av alla de frågor, som den endast kunde ”snudda” vid. Lenin skriver 1920 följande:

”Bolsjevismen existerar som politisk idériktning och som politiskt parti sedan år 1903. Endast bolsjevismens historia under hela perioden av dess tillvaro kan tillfredsställande förklara, varför den kunnat åstadkomma och under de svåraste förhållanden vidmakthålla den järndisciplin, som är nödvändigt för proletarietets seger.”⁴³

Krupskaja antydde med några ord *Vad bör göras?* betydelse och värde, när hon skrev:

”Hela boken var en lidelsefull appell om organisering, den skisserade en bred organisationsplan, i vilken alla kunde finna sig en plats och göra sig till en kugge i det revolutionära maskineriet, en kugge utan vilken arbetet inte kunde göras, hur liten den än var. Boken kallade till ihärdigt outröttligt arbete med att skapa det fundament som var nödvändigt för att partiet under dåvarande förhållanden i Ryssland skulle kunna existera inte bara i teorin utan också i praktiken. ... Medan boken *Vad är ’folkvännerna’* ... hade en enorm betydelse för att bestämma vilken väg den revolutionära rörelsen måste gå, så skisserade *Vad bör göras?* en omfattande revolutionär arbetsplan och pekade ut en bestämd uppgift. ... Den gav svar på en rad aktuella och trängande frågor. Alla kände mycket starkt nödvändigheten av en hemlig, planmässigt arbetande organisation.”⁴⁴

6. Vad bör göras i och kampen mot opportunismen

Vad bör göras? blev en stor framgång. Den övade med andra ord ett avgörande inflytande på de ryska marxistiska grupperna för deras orientering i riktning mot Iskra. Detta just för att den presenterade en ”klassisk” marxistisk uppfattning av den revolutionära teorin. Kopplingen mellan *Vad bör göras?* och praktiken är följande. Den står i nära samband med de krav, som restes av den ryska proletära rörelsen vid denna tidpunkt (i ett moment”, som helt naturligt i olika varianter också framträder vid andra tidpunkter och på andra ställen, nämligen momentet av övergång från de spridda grupperna till partiet). Teorin är alltså redan praktik, upplöser sig i denna praktik, eftersom den rådande situationen ändrar sig på avgörande punkter. Men denna teorins upplösning i praktiken, som alltid lyckades för Lenin, var endast möjlig, genom att Lenin deltog i en organisation, som hade slagit rot i klasskampen och som tog ställning till denna kamps aktuella och förutsebara problem.

Liknande resultat kan emellertid, vilket den historiska erfarenheterna också visar, inte uppnås av dogmatiska sekter, som är lösryckta från den verkliga rörelsen och förväxlar proletarietets revolutionära teori med sin egen bokkunskap.

⁴² VV 2:2 s. 358-359

⁴³ VV 2:2 s. 357

⁴⁴ Krupskaja, N s. 63, 64, 76

I första kapitlet av *Vad bör göras?* polemiserar Lenin mot anhängarna till kravet ”Kritikfrihet”. Denna paroll användes också av bl. a. *Rabtjeje Delo* (Arbetarnas Sak). *De ryska socialdemokraternas förbunds utländska organ*. Denna tidning utkom i Genève från april 1899 till februari 1902.

Lenin angrep den opportunistiska hållning, som doldes i detta krav, och försökte visa, att dessa anhängare till ”Kritikfrihet” med detta förstod frihet att smuggla in den bernsteinska opportunisten bland socialdemokraterna. Lenin tillbakavisade den anklagelse, som dogmatikerna utsatte honom för på grund av denna hans inställning. Han betonade ännu en gång, att partiets enighet inte kunde åstadkommas genom teoretisk eklekticism (vilket ju redan Marx hade skrivit) utan genom att man närmar sig varandra alltefter de praktiska resultat som uppnås av rörelsen, utan att köpslå om grundsatser eller att kompromissa inom det teoretiska området. Han betonade på nytt, att ”utan en revolutionär teori, ingen revolutionär rörelse”, och att ”bara ett parti som har sin grund i en revolutionär teori kan fylla en funktion som kämpande förtrupp”. Han åberopar sig på Engels, när han säger att det inte bara finns två stora kommunistiska kampformer – politisk och ekonomisk kamp – utan därutöver också en tredje: teoretisk kamp.

Redan i det första kapitlet utvecklar Lenin sin uppfattning om kampen mot opportunisten och behandlar i detta sammanhang också den organisatoriska aspekten. Denna uppfattning hade redan i sin sammansatta form formulerats i programförklaringen i ett nummer av *Iskra*.

I *Vad bör göras?* skriver han:

”Vi går framåt i en sammansluten skara på en brant och mödosam väg stadigt hållande varandra i händerna. Vi är omgivna av fiender på alla håll, och vi är nästan alltid utsatta för deras eld. Vi har sammanslutit oss enligt ett fritt fattat beslut just för att bekämpa fienderna och inte hamna i det närliggande träsket, vars invånare från första stund har klandrat oss för att vi avskilt oss i en särskild grupp och valt kampens väg istället för försoningens. Och nu börjar några av oss ropa: Låt oss gå till detta träsk! Och när man tillrättavisar dem, svarar de: Vad ni är efterblivna! Skäms ni inte över att neka oss friheten att mana er in på en bättre väg! – Jodå, mina herrar, ni har frihet inte bara att mana oss utan också att gå vart ni har lust, till och med ut i träsket: Vi tycker rent av att er rätta plats är just i träsket, och vi är beredda att efter förmåga hjälpa *er* att flytta över dit. Men släpp då våra händer, klamra er inte fast vid oss och smutsa inte det stora ordet frihet, ty vi är ju också ’fria’ att gå vart vi vill, vi har frihet att kämpa inte endast mot träsket utan också mot dem som viker av till träsket!”⁴⁵

Detta problem – kampen mot opportunisten, inbegripet även det organisatoriska planet – står senare i centrum för RSDAP:s andra kongress och för hela bolsjevismens historia. Det står också i centrum för polemiken inom den revolutionära vänstern i *Andra Internationalen* och då speciellt under sammanstötningarna mellan Lenin och Rosa Luxemburg. Men detta kommer vi tillbaka till längre fram.

7. Sambandet mellan spontanitet och medvetenhet

I Kapitel två i *Vad bör göras?* gör Lenin en analys av massornas spontanitet och den kommunistiska medvetenheten. Det är i denna del av boken som han använder – vilket vi ovan sett att han själv medger – några felaktiga och olyckliga formuleringar. Men trots dessa felaktigheter är kritiken av ekonomisternas uppfattning om förhållandet mellan spontanitet och medvetenhet fullt korrekt.

Ekonomisterna predikar underkastelse under spontaniteten, i stället för att i denna se den grund, som avantgardet måste arbeta med för att utvidga det medvetna skiktet av arbetarklassen allt mera. Lenin är övertygad om att den stora massan av arbetare inte av egen kraft kan komma fram till en socialistisk medvetenhet genom att bara dra erfarenheter av egna

⁴⁵ VV 1:1 s. 157

strider för förbättringar av sina levnads- och arbetsvillkor. På detta ställe trasslas två synsätt samman, vars sammanhang Lenin inte – som i senare skrifter – förklarar tillfredsställande. Å ena sidan sysselsätter sig Lenin med frågan om hur sammansvetsningen av arbetarklassens spontana rörelse med borgerlig bakgrund, historiskt kan genomföras (och här då första gången i ett bestämt land, nämligen i det tsaristiska och i kapitalistisk riktning sent utvecklade Ryssland). Å andra sidan står han fast vid detta som den allmängiltiga aspekten på förhållandet mellan medvetenhet och spontanitet, d. v. s. giltig så länge som proletariatet utsugs av borgarklassen. Uppenbarligen handlar detta om den historiska process i vilken de marxistiska, idéerna möter den spontana rörelsen inom proletariatet. Denna syn överensstämmer med vad Kautsky säger i det av Lenin citerade avsnittet⁴⁶ och med vad Lenin själv säger. Detta bidrar emellertid föga till förståelsen av förhållandet mellan medvetenhet och spontanitet, så som det ser ut idag, årtionden efter det första sammanträffandet och i ett samhälle, i vilket det finns mer än den spontana oron hos en massa, som för första gången försöker resa sig mot kapitalisterna och deras stat, och i vilket det inte bara finns borgerliga intellektuella. Dessutom finns nu det historiska arvet från långa och välorganiserade aktioner, som letts av revolutionära och revisionistiska partier samtidigt eller efter varandra. Och vidare så finns det nu militanta revolutionärer, intellektuella även ny typ, som är mer eller mindre fast integrerade i klasskampen. Allmängiltigt är däremot Lenins påstående att det är omöjligt för en utsugen klass att förstå, spontant och utan handledning från en medveten förtrupp (som förvärvar sina teoretiska, politiska och organisatoriska kunskaper ur den samlade proletära rörelsens historia), vad man strategiskt och taktiskt måste göra för att krossa borgarklassens diktatur och upprätta proletariatets diktatur. Att vara utsugen innebär då inte bara att berövas en del av det värde som man producerat genom sitt arbete. Det innebär också att man nästan är helt utan lämpliga medel för att förstå den egna sociala verkligheten och därmed ett offer för ett jättelikt ideologiskt bombardemang från utsugarnas sida. Spontanitet och medvetenhet är för Lenin inte två motstående begrepp. Inte två skilda världar, som står emot varandra, den ena negationen av den andra. I *Iskras* programmatiska *Anmälan* skrev Lenin att den spontana arbetarrörelsen ”självständigt” rörde sig mot socialismen. I *Vad bör göras?* återupprepar han att:

”Jämfört med dessa ”revolter” kan strejkerna på 90-talet (jämfört med 60- och 70-talets strejker och ännu tidigare strejker ö. a.) rent av kallas ’medvetna’ – så betydande är det steg framåt, som arbetarrörelsen gjort under denna tid. Detta visar oss, att ’det spontana elementet’ egentligen inte är något annat än medvetenhetens *embryoform*.”⁴⁷

På ett annat ställe i denna broschyr talar han om ”gnistor av medvetenhet”, som har antänts av de spontana klassorligheterna. Men hur växer grodden till en riktig utvecklad organism? Hur kommer man från gnistorna till revolutionens utbredda och fruktansvärda brand? Ingen grodd kan växa utan hjälp utifrån. En gnista kan tända en präriebrand, men endast när det finns någon där som ser till att den inte slocknar. Redan innan arbetarna i det närmaste helt spontant organiserade sig i råd och då visade en oerhörd förmåga att förena de ekonomiska strejkerna med de politiska och dessa med den väpnade resningen (sålunda innan 1905 års revolutions lärdomar, vilka Lenin ansåg grundläggande), så drog bolsjevikernas ledare upp gränserna mellan medvetenhet och spontanitet, rörligt och relativt, men utan att upphäva dem. Medvetenheten blir nämligen ibland ganska inskränkt, som exempelvis i fallet med de ryska studenter som ”gick ut till arbetarna”, där det

”Endast rörde sig om att studenten tillförde arbetarna de brottstycken av politiskt vetande som han själv besatt, de smulor av socialistiska idéer som han tillägnat sig.”⁴⁸

⁴⁶ VV 1:1 2. 190-191

⁴⁷ VV 1:1 s. 180

⁴⁸ VV 1:1 s. 286

Spontanitet innebär faktiskt inte alltid en och samma sak. Det finns spontaniteten hos de mindre medvetna arbetare, som krossar maskinerna när de inte står ut med skiten längre. Det finns spontanitet, som redan utgör en vidare utvecklad ”grodd av medvetenhet”, som i de ryska arbetarnas strejker i slutet av århundradet. Dessutom finns den spontanitet, som får arbetarna att göra det som de ryska arbetarna gjorde 1905 samt den arbetarklassens revisionistiska spontanitet som för årtionden ”bearbetats” av de mäktiga socialdemokratiska och stalinistiska organisationerna.

När Lenin år 1905 återvänder till samma tema, gällde det inte längre att bekämpa ekonomisterna, som hyllade spontaniteten, utan deras följdriktiga efterföljare, som misstog sig i samma frågor: sekteristerna. Redan några månader senare (efter RSDAP:s III:e kongress i februari 1905) när han fortfarande tillhörde minoritetsdelen, insåg Lenin nödvändigheten av att krafttag ovillkorligen måste sättas in för att rekrytera arbetare till partiet, eftersom dessa befann sig i minoritet. Han hade ställt det provocerande förslaget, att man skulle förplikta sig ”att på två intellektuella ta in åtta arbetare”.

Man hade motsatt sig honom och påpekat att de mest framskridna arbetarna som trätt fram i striderna, inte hade socialistisk medvetenhet, eftersom kampberedskapen i den ekonomiska kampen inte innebar någonting. Men Lenin protesterade och domderade och förklarade att han var ytterst bekymrad över att hans förslag” inte antogs. Så kom de händelserika månaderna under 1905 och den ryska arbetarklassen bevisade, att om än i olika grader, så hade den en framskriden revolutionär medvetenhet (vilket inte är liktydigt med en socialistisk medvetenhet, som vi tidigare visat. Lenin gjorde senare en noggrann analys av de olika medvetenhetsgraderna, varvid han skilde mellan metallarbetare och textilarbetare, mellan arbetare i de stora fabriker i industricentra och på andra håll o. s. v.). Lenin skrev då:

”Socialdemokratin har skapat sig ett namn, skapat en riktning, skapat kadrer av socialdemokratiska arbetare. Och i nuvarande stund, då det heroiska proletariatet i handling visat sin kampberedskap och sin förmåga att kämpa solidariskt och uthålligt för klart medvetna mål i rent socialdemokratisk anda – ett sådant ögonblick skulle det vara rent av löjligt att tvivla på att de arbetare, som inträder i vårt parti, och de, som i morgon på CK:s uppmaning kommer att inträda i detsamma, i nittionio fall av hundra är socialdemokrater. Arbetarklassen är instinktivt och spontant socialdemokratiskt sinnad, och socialdemokratins mer än tioåriga arbete har redan i hög grad bidragit till att förvandla denna spontanitet till medvetenhet.”⁴⁹

Han skriver vidare:

”Jag uttalade på tredje partikongressen den önskan, att det i partikommittéerna borde finnas ungefär åtta arbetare på två intellektuella. Hur föråldrad är inte denna önskan! Nu får man önska att i – de nya partiorganisationerna på en socialdemokratisk intellektuell kommer några hundra socialdemokratiska arbetare.”⁵⁰

Men detta är naturligtvis giltigt för 1905 och inte för 1902, då man ännu med rätta polemiserade mot ekonomisterna. Dessa sökte, i hägnet av den värsta ”arbetarromantik”, försvara sig med påståendet att man kunde locka arbetare till organisationen endast om man reducerade klasskampen till den ekonomiska kampen. I detta fall har Lenin den helt riktiga uppfattningen att det i vissa lägen är oundvikligt att arbetarna är i minoritet i organisationen för att denna skall kunna behålla sin riktiga linje. Men detta är ingen önskvärd situation. Den är ett nödvändigt ont, som man under alla omständigheter måste övervinna. Lenin skriver 1905:

”Förhållandet mellan de intellektuellas och proletärernas (arbetarnas) funktioner inom den socialdemokratiska arbetarrörelsen kan ju tämligen noggrant uttryckas med en sådan allmän formel: de intellektuella löser frågorna bra ”principiellt”, ritar bra scheman och resonerar bra om

⁴⁹ SSIU Bd. 6 s. 210

⁵⁰ SSIU Bd. 6 s. 216

nödvändigheten att genomföra dem. .. medan arbetarna handlar och omsätter den gråa teorin i levande praxis.

Och jag kommer inte att göra mig skyldig till den ringaste demagogi, inte att på något sätt förringa medvetenhetens väldiga roll i arbetarrörelsen och under inga omständigheter att försvaga den marxistiska teorins och de marxistiska principernas gigantiska betydelse, om jag nu säger: vi har såväl på kongressen som på konferensen uppställt partiförenandets 'gråa teori'. Kamrater arbetare! Hjälp oss att omsätta denna gråa teori i levande praxis! Inträd massvis i partiorganisationerna! Gör vår fjärde kongress och mensjevnikernas andra konferens till en imponerande och storslagen kongress av de socialdemokratiska arbetarna! Deltag praktiskt tillsammans med oss i lösandet av frågan om sammansmältningen – låt det i denna fråga undantagsvis (det blir ett undantag, som bekräftar den motsatta regeln!) finnas en tiondel teori och nio tiondelar praxis!"⁵¹

8. Spontanitet och spontanism

Sammansattheten i det leninistiska partibegreppet, alltså först och främst vad gäller förhållandet mellan medvetenhet och spontanitet kommer aldrig att fullständigt förstås av dogmatikerna. Dessa upprepar i all evighet vissa meningar och förvrider deras verkliga innebörd. Sålunda beskyller de kanske en för att ha fallit tillbaka till Martynovs felaktiga "stadieteori". Detta utan att förstå, vad denna teori egentligen går ut på, eftersom de stirrar sig blinda på ordet "stadier". För dem är var och en som talar om "stadier" i samband med medvetenhet, martynovist. Den som bestrider allt snack om stadier är emellertid leninist. Stackars satar! Martynovs teori var inte felaktig, för att den ta lade om stadier. Den var fel eftersom den hävdade, att proletariatet spontant kunde genomgå hela raden av stadier som leder till socialistisk medvetenhet av egen kraft.

Ett annat ord som injagar rädsla i dogmatikerna är ordet "process". Eftersom Lenin med berättigande kritiserar Luxemburgs teori om taktikens process och organisationens process, så ve den som är så fräck att han använder detta ord igen! Det står kanske inte klart för dem, att Lenin fram till 1903 inte sysslade med annat än att få fart på partibyggesprocessen (och för att kunna göra detta måste han ju ha vetat att det var en process det rörde sig om). Och just i *Vad bör göras?* bekräftar han, att det är nödvändigt med en

"process som sträcker sig över flera år"⁵²

för att det skall kunna skapas yrkesmässiga revolutionärer. Vi skall emellertid gå ännu tydligare in på de här frågorna, när vi tar oss an Lenins uppgörelse med sina motståndare i organisationsfrågan, mensjevnikerna och Luxemburg-anhängarna.

Med spontanitet bör man förstå den nivå av medvetenhet och aktivitet, som man i en bestämd historisk period tillskriver en utsugen klass med avseende på dessa två faktorerers inbördes samspel, vilket bestämmer denna klass sociala handlingssätt, Arbetarnas spontanitet är alltså det samlade resultatet (vid en given tidpunkt) av: borgarklassens ideologiska aktiviteter; de revolutionära idéernas förankring, den starkare eller svagare närvaron av revisionistiska arbetarorganisationer; objektiva faktorer som produktionscyklernas gång, förhållanden på fabrikerna, lönenivåns utveckling o. s. v. Man kan t. ex. mycket väl säga, att det i det här landet (Italien ö. a.), där arbetarrörelsen under årtionden har dominerats av stalinismen, så yttrar sig arbetarnas spontanitet i att de har en benägenhet att vilja överlämna förvaltningen av sina egna intressen i en apparats händer. Det vill alltså säga, att det karaktäristiska med arbetarnas spontanitet i sådana länder är, att de accepterar att deras makt frånhändes dem (man kan gott säga, att det var karaktäristiskt, om man betraktar de lovande ansatserna till, att särskilt grupper av unga arbetare är i full färd med att tillkämpa sig en slags arbetardemokrati). Spontaniteten är alltså inget fast begrepp, bestämbar en gång för alla. Och detta har Lenin

⁵¹ SSIU Bd. 6 s 218-219

⁵² VV I:1 s. 290

heltigenom förstått, när han tillmäter partiet en avgörande betydelse, på grund av det inslag av medvetet ingripande det utgör, och på grund av militanternas medvetna aktiviteter. När Mao säger att ”de riktiga idéerna” finns hos ”folket”, fastän i förvirrad och ännu inte logiskt sammanhängande form, och att förtruppen har uppgiften att befria dessa idéer från kokonger och klart och tydligt koppla samman dem med kampens nödvändiga krav, så säger han ingenting, som i grunden skiljer sig från det, som Lenin skriver om förhållandet mellan medvetenhet och spontanitet. Och det finns inte en enda utstuderad intellektuell som skulle kunna övertyga om motsatsen.

Ett helt annat begrepp än spontanitet är *spontanismen*, alltså intellektuellas teoretiserande. Lenin är fullständigt övertygad om, att det är intellektuella och inte proletärer som på detta sätt faller på knä för arbetarens ”mindre utvecklade sidor” – och detta utifrån möjligheten, att arbetarklassen kan *uträtta allt med sina egna krafter*. Vi har redan lagt märke till, att spontanisterna säger emot sig själva, i det ögonblick när de börjar ge uttryck för sina ”teoretiska” uppfattningar. Ty genom det faktum, att det är de som uttrycker dessa uppfattningar, visar de i praktiken, att de är de första som inte tror på, att arbetarklassen kan göra revolution enbart av egna krafter (och segra). Men det blir ännu värre.

Eftersom verkligheten ser helt annorlunda ut än vad som framgår av spontanisternas teori, så händer det ganska ofta, att de (eftersom de inte själva inser sitt misstag) förfaller till ett ännu värre misstag, nämligen till substitutionalism. De förklarar att de intar ”arbetarklassens ståndpunkt”. Men de gör sig aldrig besväret att övertyga sig om, att åtminstone en del av arbetarklassen – hur liten den än må vara – verkligen har denna ståndpunkt. Genom att de förnekar nödvändigheten att koppla samman den rörelse som finns i arbetarklassen i riktning mot socialistiska idéer med den vetenskapliga socialismens teori, har man bäddat för ett subjektivistiskt misstag. Detta liknar misstaget hos dem, som Lenin fördömde efter maktövertagandet i Ryssland, som med en gång, från den ena dagen till den andra, ville avskaffa arbetsdelningen som om det skulle räcka med att sluta ögonen och uttala en önskan, eller vara tillräckligt att regeringen utfärdade en lag. Till den tidens drömmare, som inte förstod nödvändigheten av de historiska processerna, som inte förstod att den tilltagande medvetenheten hos det stora flertalet sker genom ett arbete som leds av den mindre men mer medvetna, delen av arbetarklassen. sade Lenin:

”... genom dessa industriförbund (bredare, mindre skråmässiga förbund omfattande hela industrigränar ö. a.) övergå till att upphäva arbetsdelningen människorna emellan, till att uppfostra, lära och utbilda *allsidigt utvecklade och allsidigt utbildade* människor, människor som *förstår att göra allt*. Dithän går kommunismen, dithän måste och *kommer* den att nå, men först efter en lång följd av år. Att idag försöka att praktiskt föregripa detta framtidsresultat av den fullt utvecklade, fullt konsoliderade och utformade, fullt utbildade och mogna kommunismen, det är alldeles detsamma som att lära ett fyraårigt barn högre matematik.”⁵³

Marxismen däremot, socialismens vetenskapliga teori, som förklarar människosamhällets natur och dess förändringar, är något som är mycket mer komplicerat än t. o. m. den avancerade matematiken.

Marxistiska intellektuella är alltså outhärliga. Men pass på! Enligt Lenins uppfattning *skall* även arbetarkadern *bli* marxistiska intellektuella. De som det kapitalistiska samhället inte på något sätt har gett möjligheten till detta, skall bli det tack vare partiorganisationen. Man behöver väl knappast tillfoga, att de marxistiska intellektuella med borgerlig eller proletär bakgrund inte bara, eller ens huvudsakligen, skolas i partiets välorganiserade skola, som helt visst också har betydelse, utan mitt i den politiska kampen och i klasskampen.

⁵³ VV 2:2 s. 387

9. Proletariatets politiska förtruffsfunktioner

Proletariatets förtruffs speciella funktion är att göra den spontana rörelsen i klassen delaktig i det arv av erfarenheter, som tidigare gjorts av hela världens revolutionära rörelser. Denna funktion har, enligt Lenin, också stor betydelse efter det att \, proletariatet har erövrat makten och vidare under hela den historiska perioden från nedbrytandet av den borgerliga statsapparaten till upprättandet av den kommunistiska samhällsordningen. (Och först idag, efter den stalinistiska kontrarevolutionen i Ryssland och kulturrevolutionen i Kina, förstår vi att värdera betydelsen i detta Lenins uttalande.)

Låt oss först föreställa oss att vi befinner oss i en fas, när borgarklassen fortfarande råder över mäktiga ideologiska och materiella maktmedel, med vilka de försöker upprätthålla sin makt. Eftersom ekonomisterna och spontanisterna, av alla de slag, är amatörer, som går in i klasskampen beväpnade med knölpåkar, medan motståndaren råder över helt andra vapen, så kan de i denna fas, när arbetarna själva fortfarande är ”amatörer” ännu uppnå vissa resultat, så länge som ”det allvarsamma arbetet” ännu inte påbörjats. Sådant var skeendet i Ryssland i slutet av förra århundradet. Samma sak har också upprepat sig vid andra tidpunkter och i andra länder: Att trots de fördelar, som massornas större kulturella förberedelser och den mer utvecklade teknologin och arbetsorganiseringen, tycks erbjuda, så är massornas medvetenhetsnivå helt uppenbart starkt beroende av den massiva aktivitet, som borgarklassen trummar på med. Detta direkt med hjälp av sina massmedier och indirekt genom att de utnyttjar de av revisionister ledda organisationerna.

Men dessa omständigheter, som förklarar spontanisternas framgångar till en början (det är enklare för de, som bara erbjuder brottstycken av de socialistiska idéerna, att skaffa sig gehör hos arbetare, som endast under en kort tid har befunnit sig på den revolutionära vägen), förändras mycket snabbt. Detta sker i samma utsträckning, som den ekonomistiska aktiviteten börjar att vidareutveckla sig. Ty detta medför alltså med nödvändighet att man för klasskampens politiska och teoretiska problem på tal. Och i detta läge märker de mer medvetna arbetarna, att spontanisterna inte har några lösningar på dessa problem, och att de ingenting har att säga utöver skrytsamma propagandistiska slagord och ett stelbent lovprisande av arbetarnas kampberedskap.

Lenin återvänder till sina erfarenheter från slutet av förra århundradet i Ryssland och skriver i Vad bör göras? att arbetarna vid en viss tidpunkt blev mera krävande och började säga till ekonomisterna:

”Den aktivitet bland oss arbetare, som ni alla vill stimulera genom att ställa konkreta krav som lovar påtagliga resultat, finns redan hos oss, och vi ställer själva dessa konkreta krav i vårt dagliga, fackliga, mindre betydande arbete, ofta utan någon hjälp av de intellektuella. Men en *sådan* aktivitet är inte nog för oss; vi är inga barn som kan matas med bara den ”ekonomiska” politikens välling. Vi vill veta allt som andra vet, vi vill få en ingående kännedom om *alla* sidor av det politiska livet och *aktivt* delta i varje politisk händelse. För att vi ska kunna göra detta bör de intellektuella tala mindre om det redan vet och ge oss mer av det vi inte vet och som vi själva aldrig kan förskaffa oss genom vår erfarenhet på fabriken och vår ’ekonomiska’ erfarenhet, nämligen politisk kunskap.”⁵⁴

Vid denna tidpunkt blir ekonomisternas ”primitiva” arbete en bromsklots. Ett arbete som vid en tidigare tidpunkt hade sina positiva sidor – när det bara rörde sig om att framkalla en *embryonal medvetenhet* i och med de första organiserade strejkerna. (Motsvarande tidpunkt inträffar idag när den mur raserats som hållit arbetarna kuvade under de traditionella organisationernas mystifikation.)

⁵⁴ VV 1:1 s. 230-231

Ekonomisterna hade just denna funktion som broms vid en tidpunkt, när alla marxister ställdes inför talrika nya problem genom arbetarrörelsens tillväxt. För att visa sig som revolutionära marxister i *handling* blev sålunda kampen mot ekonomismen satt i verket och fullföljd såväl utifrån grundläggande som dagsaktuella motiv. Om detta skriver Lenin:

”Den som riktar arbetarklassens uppmärksamhet, iakttagelse och medvetenhet uteslutande eller ens huvudsakligen på sig själv – han är ingen socialdemokrat, ty arbetarklassens kännedom om sig själv är oskiljaktigt förknippad med en fullständigt klar och inte bara teoretisk – det vore rättare att säga: inte så mycket en teoretisk som en på grund av erfarenheterna från det politiska livet vunnen uppfattning om förhållandet mellan de olika klasser i det moderna samhället.”⁵⁵

Detta uttalande knyter, på ett dialektiskt sätt, samman de två element som hos Lenin karaktäriserar förhållandet mellan medvetenhet och spontanitet och förhållandet mellan förtrupp och klass. Det visar därigenom också på hans partiuppfattning. I verkligheten kan, å ena sidan kännedomen om ”de på varandra återverkande förhållandena mellan alla klasser i det nuvarande samhället” och som han på ett annat ställe i *Vad bör göras?* talar om som kännedomen om ”klassernas inbördes förhållande, klassernas förhållande till partierna och kännedomen om det ömsesidiga förhållandet mellan klasserna, partierna och staten”, inte bara vara resultatet av ett enkelt dagligt arbete för dagskraven. Å andra sidan understryker Lenin, att en sådan medvetenhet uppnår arbetarklassen huvudsakligen ”genom erfarenheter av det politiska livet”. Härtill har man inte användning av intellektuella, som undervisar i marxism, utan av professionella revolutionärer, som helt ägnar sig åt socialismen och som besitter de medel som är oundgängliga för arbetet att lära känna de ömsesidiga förhållandena mellan alla klasser (d. v. s. kunskap om marxismen och förmåga att använda den för en konkret analys av konkreta förhållanden). Därigenom har de möjlighet att i politiskt hänseende smälta samman med de mer medvetna arbetarna, och tillsammans med dessa kan de föra rörelsen vidare på alla de kampfronter, som höjer den revolutionära och socialistiska medvetenhetsnivån inom arbetarklassen. Smågrupperna, som Lenin vill ändra på i grunden, så att de kunde bli delar av ett verkligt arbetarklassparti, var innan *Vad bör göras?* skrevs, helt och hållet olämpliga för de ovannämnda uppgifterna. Den store bolsjevikern beskrev urtypen för dessa cirklar på följande sätt:

”Tag den typ av socialdemokratiska cirklar, som vunnit störst spridning under de senaste åren, och betrakta dess arbete. Den har ’förbindelse med arbetarna’ och nöjer sig med det, i det den ger ut flygblad, som gisslar missförhållandena på fabrikena, regeringens partiska förhållande till kapitalisterna och polisens våldshandlingar. På mötena med arbetarna går samtalen vanligen inte, eller sällan, utöver ramen för dessa ämnen. Föredrag och samtal om den revolutionära rörelsens historia, om frågor som rör vår regerings inrikes- och utrikespolitik, Rysslands och Europas ekonomiska evolution och de olika klassernas ställning i det moderna samhället m. m. är ytterst sällsynta, och det är ingen som ens tänker på att systematiskt knyta och utvidga förbindelserna med andra klasser i samhället.”⁵⁶

Här framkommer den typiska profilen på militanterna i dessa cirklar:

”... i de flesta fall egentligen något som betydligt mer liknar en fackföreningssekreterare än en socialist – en politisk ledare.”⁵⁷

Den senare skall snarare vara en

”... *folktribun*, som förstår att reagera mot alla slags yttringar av godtycke och förtryck, var de än äger rum, vilket samhällsskikt eller vilken klass de än berör, förstår att sammanfatta alla dessa yttringar till en totalbild av polisvåldet och den kapitalistiska utsugningen, förstår att utnyttja varje

⁵⁵ VV 1:1 s. 226

⁵⁶ VV 1:1 s. 238

⁵⁷ VV 1:1 s. 238

småsak till att klargöra sin socialistiska övertygelse och sina demokratiska krav *för alla*, till att klargöra för *alla* och envar den världshistoriska betydelsen av proletariats frihetskamp.”⁵⁸

(Man får inte glömma, att Lenin skrev detta i ett land, som behärskades av det tsaristiska självhärskardömet, och där det ännu inte ägt rum någon borgerligt-demokratisk revolution.)

Av resonemanget om folktribunen drar Lenin följande slutsats:

”Vi måste skola de socialdemokratiska praktikerna till politiska ledare, som förmår leda alla yttringar av denna allsidiga kamp, som förstår att i det rätta ögonblicket ”diktera ett positivt handlingsprogram” för de revolterande studenterna, de missnöjda zemstvomännen, de upprörda sektanhängarna, de förbisedda folkskollärarna o. s. v., o. s. v.”⁵⁹

Dessa uppgifter står på dagordningen, eftersom den ryska marxistiska rörelsen under tiden 1894-1901 har gjort ett ”våldigt språng framåt”. På den tiden (1894):

”... hade vi verkligen förvånande få krafter, och det var naturligt och berättigat att man då helt ägande sig åt verksamheten bland arbetarna och strängt fördömde varje avvikelse från detta. Hela uppgiften bestod då i att vinna fotfäste inom arbetarklassen. Idag har en väldig mängd krafter dragits med i rörelsen...”⁶⁰

Lenin anmärker bland annat:

”Det överväldigande flertalet av dessa krafter (som tidigare hade skapats ur de bästa representanterna för den unga generationens utbildade skikt (förf. anm.)) har ingen som helst möjlighet att ‘gå ut bland arbetarna’, det finns alltså ingen fara för att vi mister dessa för vår huvuduppgift.”

Dessa krafter kan alltså utnyttjas i en politisk organisation, som genomför en politisk klasskamp i många former.

Vi skall kanske ännu en gång betona hur Lenin särskiljer uppgifterna så att dessa överensstämmer med situationens utveckling och inte minst med fullföljandet av tidigare fastlagda mål: ”Då var det viktigaste att vinna erkännande inom arbetarklassen”, men efter att detta problem lösts – naturligtvis inte definitivt, en gång för alla – men ändå i viss utsträckning – så utvidgades skalan av revolutionära marxistiska uppgifter tillika med området för kampen. I det redan citerade *Förordet till samlingen Tolv år* återvänder Lenin ständigt till det konkreta i sin metod. Han skriver:

”Grundfelet hos de som nu kritiserar *Vad bör göras?* är att de behandlar pamfletten skiljd från dess samband med den konkreta historiska situationen, i en definitiv och nu för länge sedan svunnen period i partiets utveckling. . . därför att Plechanovs kritik uppenbarligen var ren småaktighet, grundad på fraser ryckta ur sitt sammanhang och på enskilda uttryck, som jag inte hade formulerat tillräckligt skickligt eller precist... *Vad bör göras?* är en kontroversiell rättelse av ekonomistiska förvrängningar och det vore fel att betrakta pamfletten i något annat ljus.”⁶¹

Och om betingelserna för att övervinna smågruppernas fas, och då inte bara på det teoretiska området (d. v. s. vad gäller den rikedom av idéer som har samlats på hög hos den partiorganisering som just har börjat), utan också på det praktiska området (alltså i den politiska och samhällsliga verkligheten), skriver Lenin 1907:

”Pamfletterna *Vad bör göras?* och *Ett steg framåt, två steg tillbaka*, publicerade i denna samling; presenterar för läsaren en upphettad, emellanåt bitter och destruktiv kontrovers inom *cirkelna utomlands*. Otvivelaktigt har denna kamp många osympatiska drag. Otvivelaktigt är det något som endast kunde vara möjligt i en ung och omogen arbetarrörelse i landet i fråga. Otvivelaktigt kommer de nuvarande ledarna av den nuvarande arbetarrörelsen i Ryssland att vara tvungna att

⁵⁸ VV 1:1 s. 239

⁵⁹ VV 1:1 s. 245

⁶⁰ VV 1:1 s. 246

⁶¹ Gustavsson, T m. fl. s. 143-144, 150, 151

bryta med många av cirkeltraditionerna, glömma och förkasta många av de triviala dragen i cirkelverksamheten och cirkelkiven för att koncentrera sig på uppgifterna för socialdemokratin i vår tid. Endast ett breddande av partiet genom värvning av *proletära* element kan, i anslutning till öppen massverksamhet utplåna hela återstoden av cirkelandan, som har ärvts från det förgångna och som är olämplig för våra nuvarande uppgifter. Och övergången till ett demokratiskt organiserat arbetarparti, som bolsjevikerna förkunnade i *Novaja Zjizn* i november 1905, d. v. s. så snart förutsättningarna för legal verksamhet framträdde – denna övergång var praktiskt taget en oåterkallelig brytning med de gamla cirkelmetoderna, som hade överlevt sin tid.

Ja, 'som hade överlevt sin tid', för det räcker inte att fördöma den gamla cirkelandan, dess betydelse under de speciella förhållandena tinder den gångna perioden måste förstås. Cirklarna var nödvändiga på sin tid och spelade en positiv roll. I en autokratisk stat, särskilt i en situation som skapats av hela den *ryska* revolutionära rörelsens historia, *kunde inte* det socialistiska arbetarpartiet utvecklas utom från dessa cirklar. Och cirklarna, d. v. s. fast förenade, exklusiva grupper som förenar ett litet antal människor och som nästan alltid är grundade på personlig vänskap, var ett nödvändigt stadium i socialismens och arbetarrörelsens utveckling i Ryssland. Allt eftersom rörelsen växte, konfronterades den med uppgiften att förena dessa cirklar, knyta starka band mellan dem och upprätta kontinuitet...

Cirklarna spelade sin roll och är nu naturligtvis föråldrade. Men de blev föråldrade endast p. g. a. att den kamp de förde framställde den socialdemokratiska rörelsens nyckelproblem på skarptast möjliga sätt och löste dem i en oåterkallelig revolutionär anda och skapade därigenom en fast grundval för bred partiverksamhet.”⁶²

Lenin hävdar alltså 1) att cirklarna var nödvändiga och därför nyttiga på sin tid, 2) att bara den teoretiska och politiska kampen mellan cirklarna kunde skapa flen fast grund för ett vittgående partiarbete” och 3) att det, fortfarande 1907, trots de stora framsteg som striderna mellan grupperna (återskapandet av partiet 1903) och revolutionen 1905 utgjorde, fanns det fortfarande rester kvar av den gamla cirkelandan.

10. Brytningen med opportunismen i organisationsfrågorna

Vi upprepar alltså än en gång. Att skapa partiet är för Lenin just en process. En grundläggande betydelse i denna process får för det första resultaten av marxisternas verksamhet i arbetarklassen och därefter cirklarnas inträde i partiet. Det första är viktigt för att konkret kunna påbörja slaget mot den politiska och organisatoriska amatörmässighet, genom att man omedelbart kunde ta upp kampen. Det andra är viktigt för att ”i samband med ett vidsträckt massarbete” kunna eliminera ”gruppandan”.

Vad bör göras? Åstadkom, tillsammans med de redan nämnda objektiva omständigheterna, en omvälvning av de ryska revolutionära gruppernas inställning. Detta fick till sist Lenin att stödja inkallandet även kongress för att återskapa partiet.

Och denna kongress, år 1903, där det uppstod en brytning med mensjevikerna, är av avgörande betydelse för förståelsen av det leninistiska partibegreppet. På denna kongress talade Lenin för första gången om kampen mot ”opportunismen i organisationsfrågorna”. Idag kan nödvändigheten av att kämpa mot opportunismen även på det organisatoriska planet förefaller helt självklar. Men då, 1903, när Lenin så att säga satte upp en vattendelare mellan bolsjevikerna och mensjevikerna, sammanfattad i ovanstående citat, stod han internationellt sett helt isolerad. Kautsky, som av Lenin på den tiden betraktades som en stor läromästare, ställde sig på mensjevikernas sida. Så även t. ex. Luxemburg, P. B. Axelrod, en av *Iskras* sex redaktörer, uttryckte i ett brev till Kautsky (daterat 6 juni 1904) sin förvåning när han skriver: ”Jag med min anspråkslösa intelligens, förstår helt enkelt inte vad i h-e denna ”opportunism i organisationsfrågor” skall betyda. Som framhävs som något självständigt, utan någon organisk förbindelse med de programmatiska och taktiska begreppen.”

⁶² Gustavsson, T m.fl. s. 147, 148, 14.9

Redan i *Vad bör göras?*, som ju ännu inte hade framkallat några invändningar från de blivande mensjevnikerna, hade Lenin preciserat, att ”den revolutionära organisationen först och främst och huvudsakligen skulle omfatta folk, som hade till yrke att göra revolution.”

Det var alltså inte något under, att han på kongressen intog en så oböjlig hållning i frågan om vem som – enligt stadgarna - skulle betraktas som medlem av partiet. Martov, som in i det sista hade varit Lenins kanske mest trogna förbundskamrat, motsatte sig denna strikta begränsning av partiet, det noggranna särskiljandet mellan parti och klass och mellan partiorganisation, massorganisation och rörelse. Han ville ha det som så, att var och en som bara någon gång hade deltagit i en strejk eller som på ett eller annat sätt hade bistått RSDAP, skulle betraktas som medlem av partiet. Lenin däremot formulerade den första punkten i stadgarna på följande vis:

”...: ‘Som medlem av RSDAP anses envar, som erkänner partiets program och stödjer partiet såväl med materiella medel som genom att personligen *tillhöra en av partiets organisationer*’.”⁶³

Lenin försvarade sin hållning lidelsefullt och med rikhaltiga argument. Det var en grundläggande hållning, som han inte kunde rucka på. Under kongressarbetet var Lenin kanske ännu inte på det klara med konsekvenserna av meningsskiljaktigheterna kring denna första punkt i stadgarna. och han sade:

”...ty jag anser inte vår meningsskiljaktighet vara så väsentlig att partiets liv eller död är beroende av den. En dålig punkt i stadgarna betyder långt ifrån att vi är dömda till undergång.”⁶⁴

Om man läser de viktigaste avsnitten i hans andra inlägg om stadgarna, så anar man redan där problemets räckvidd. Låt oss alltså ge Lenin ordet:

”Då jag går över till det väsentliga i saken, vill jag säga att kamrat Trotskij absolut inte förstått kamrat Plechanovs grundtanke och att han därför i sitt resonemang förbigått det väsentliga i frågan. Han talade om intellektuella och arbetare, om klassypunkten och massrörelsen, men han lade inte märke till en grundläggande fråga: inskränker eller utvidgar min formulering begreppet partimedlem? Om han hade ställt sig denna fråga, skulle han lätt ha insett att min formulering inskränker detta begrepp, medan Martovs utvidgar det och (enligt Martovs eget riktiga uttryck) utmärker sig genom ‘elasticitet’. Och under en sådan period av partiets liv, som vi nu genomgår, öppnar just ‘elasticiteten’ utan tvivel dörren för alla element av split, vacklan och opportunism, För att vederlägga denna enkla och påtagliga slutsats måste man bevisa att det inte finnes sådana element, men det har kamrat Trotskij alls inte tänkt på att göra. Och det är också omöjligt att bevisa det, ty alla vet att det finns inte så få dylika element, att de finnes också inom arbetarklassen. Att slå vakt om partiets fasta linje och principrenhet blir just nu en så mycket mer bjudande uppgift, som partiet, vars enhet återupprättats, kommer att upptaga i sina led en stor mängd Vacklande element, vilkas antal kommer att öka i den mån partiet växer. Kamrat Trotskij har fullständigt missförstått grundtanken i min bok ‘*Vad bör göras?*’, då han sade att partiet inte är en illegal organisation (denna invändning har också många andra riktat mot mig). Han glömde att jag i min bok föreslår en hel rad olika organisationstyper, från de mest konspirativa och mest snäva till relativt breda och ‘fria’ (lose). Han glömde att partiet endast måste vara förtruppen, ledaren för arbetarklassens väldiga massa, som i sin helhet (eller nästan i sin helhet) arbetar ‘under kontroll och ledning;’ av partiorganisationerna, men i sin helhet inte ingår i och inte bör ingå i ‘partiet’. Se bara, vilka slutsatser kamrat Trotskij drar till följd av sitt grundläggande fel. Han har här sagt oss, att om ständigt nya massor av arbetare skulle bli häktade och alla arbetare skulle förklara att de inte tillhörde partiet, så skulle vårt parti vara ett besynnerligt parti! Är det inte hellre tvärtom? Är det inte kamrat Trotskijs resonemang, som är besynnerligt? Det som endast kan glädja envar något så när erfaren revolutionär, anser han vara sorgligt. Om det skulle visa sig, att hundra- och tusentals arbetare, som häktats för deltagande i strejker och demonstrationer, inte är partimedlemmar, så skulle detta endast vara ett bevis på att våra organisationer är goda, att vi fyller vår uppgift att göra

⁶³ SSIU Bd.4 s. 19

⁶⁴ SSIU Bd4 s. 29

en mer eller mindre trång krets av ledare konspirativa och draga största möjliga massa med i rörelsen.

Roten till felet hos dem, som är för Martovs formulering, består i att de ej endast ignorerar en av de värsta avigsidorna i vårt partiliv, utan till på köpet ger detta onda sin välsignelse. Detta onda består i att det i en atmosfär av nästan allmänt politiskt missnöje, där arbetet är nästan fullständigt hemligt, där verksamheten till största delen koncentrerats i trånga, illegala cirklar och t. o. m. i privata sammankomster, är ytterst vanskligt, ja nästan omöjligt för oss att skilja pratmakarna från dem som arbetar. Och det torde knappast finnas något annat land, där sammanblandningen av dessa två kategorier varit så vanlig och åstadkommit så mycken förvirring och skada som i Ryssland. Inte endast bland de intellektuella, utan också inom arbetarklassen lider vi svårt av detta onda, och kamrat Martovs formulering upphöjer detta onda till lag; Denna formulering strävar oundvikligen till att göra alla och envar till partimedlemmar: detta måste kamrat Martov själv erkänna med ett förbehåll – 'om man så vill, ja', sade han. Det är just det vi inte vill! Just därför går vi så beslutsamt till kamp mot Martovs formulering. Det är bättre att tio som arbetar inte kallar sig partimedlemmar (verkliga arbetare jagar inte efter titlar!) än att en pratmakare skall ha rätt och möjlighet att vara medlem av partiet. Det är den princip som synes mig vara obestridlig och som tvingar mig att kämpa mot Martov.”⁶⁵

Professionella revolutionärer, sanna militanter, som är disciplinerade och inga pratmakare, en medveten förtrupp, som har sina rötter i arbetarklassen och förmår leda den: det är dessa punkter i Lenins tal, som då, såväl som idag, är betydelsefulla. Den underjordiska verksamheten och annat, som hänger intimt samman med situationen i det tsaristiska Ryssland, får inte avleda vår uppmärksamhet från den viktigaste punkten i Lenins tal, där han rättfärdiggör sin inställning mot ”opportunisten i organisationsfrågor”: partimedlemmarna får under inga omständigheter vara ”pratmakare”, alltså revolutionärer i ord, utan skall vara militanta och inte nöja sig med att då och då vara med och arbeta i rörelsen och låta bli ”att gå på möten på sina frikvällar” för att de inte har lust. Partimedlemmarna skall förkroppsliga det bästa, sundaste, ärligaste, mest framskridna och medvetna som finns inom arbetarklassen. Men för att inte halka in (felaktiga bedömningar, och för att inte upprepa bordigisternas misstag (för dem är partiet en självständig organism och inte den mest framskridna delen av klassen), måste vi komma ihåg vad Lenin har skrivit i avsikt att klara ut de ”grundläggande betingelser” som är nödvändiga för att skapa ett nytt det revolutionära proletariats parti, en organisation av professionella revolutionärer.

”I grunden berodde naturligtvis deras framgång på det faktum att arbetarklassen, vars bästa representanter byggde det socialdemokratiska partiet, på grund av objektiva ekonomiska skäl, äger en större kapacitet att organisera än någon annan klass i det kapitalistiska samhället. Utan detta förhållande skulle en organisation av professionella revolutionärer inte vara någonting annat än en leksak, ett äventyr, blott och bart en skylt. *Vad bör göras?* betonar detta upprepade gånger och påpekar att den organisation den förordar är meningslös skild från dess förbindelse med den ”genuina revolutionära klass som spontant reser sig till kamp”. Men proletariats objektiva maximiförmåga att enas i en klass förverkligas genom levande människor och endast genom definitiva organisationsformer.”⁶⁶

11. Striden med Rosa Luxemburg om partiet

Man får aldrig, ens för ett ögonblick, bortse från ömsesidigheten (dialektiken) i förhållandet mellan parti och klass eller mellan medvetenhet och spontanitet. Man kan inte tänka på det ena utan att samtidigt tänka på det andra. Man förvärvar inte heller den ”socialistiska medvetenheten” slutgiltigt, en gång för alla – varken som enskild eller i en organisation. Denna medvetenhetsnivå är alltid sammanbunden med spontaniteten d. v. s. med den typ av groende medvetenhet, som är utbredd bland massorna. Också uttrycket ”förtrupp” är otänkbart utan att det har ett förhållande till något annat, till den stora massan. Lenin

⁶⁵ SSIU Bd. 4 s. 29-31

⁶⁶ Gustavsson, T m.fl. S. 146-147.

behandlar i sin broschyr *Ett steg framåt, två steg tillbaka* utförligt resultaten av RSDAP:s andra kongress. Här betonar han uttryckligen nödvändigheten av kamp mot opportunisten i organisationsfrågorna. Därvid utvecklar han en jämförelse mellan denna typ av opportunist och opportunisten i allmänhet. Men han angrips inte bara av mensjevikerna, de framtida förrädarna av det ryska proletariatet och av Oktoberrevolutionen, utan också av kamrater som Rosa Luxemburg, som själv tillhörde första ledet av kämpar mot revisionismen, vilka hade utvecklats i alla Andra Internationalens partier. Lukacs förklarade i två artiklar på ett mycket bra sätt när han var ung och revolutionär marxist – först och främst under de år när han lösgjorde sig från inflytandet från Luxemburg och övergick till Lenins ståndpunkt – denna konflikts natur. I *Kritiska anmärkningar till Rosa Luxemburgs "Kritik av den ryska revolutionen"* citerar han ett ställe i Luxemburgs skrift *Den ryska revolutionen*, som klassiskt exempel på de illusioner som han klarast ger uttryck för: .

”... med benämningen det ideologiska inväxandet i *socialismen*.”⁶⁷

På detta ställe heter det vidare:

” ‘Det socialistiska samhällssystemet’, säger Rosa Luxemburg, ”bör och kan bara vara en historisk produkt, framvuxen ur den egna erfarenhetens skola som, precis som den organiska naturen av vilken den ytterst är en del, har för vana att alltid tillsammans med ett verkligt socialt behov också framkalla medlen för dess tillfredsställelse, tillsammans med problemet också dess lösning.”⁶⁸

Egentligen hade Rosa Luxemburg redan i *Den ryska socialdemokratins organisationsfrågor*, riktat sina skarpa polemiska pilar mot Lenins tes, att opportunisten också skulle bekämpas på organisationsnivå och inte bara på det teoretiska och politiska: nivåerna. Rosa Luxemburgs argumentering var inte oviktig och innehöll i själva verket en del sanning. T. ex. när hon säger:

”... paragrafer kan bara reglera små sekters eller privata sällskaps liv, men historiska strömningar tränger utan vidare igenom de mest finmaskiga paragrafnät.”⁶⁹

Hon påstår då något riktigt, fastän hon inte säger varför man inte ska göra stadgemaskorna så täta som möjligt. I ett avseende har hon likväl fel – och det dessutom i det viktigaste. För henne är opportunisten ”en produkt av arbetarrörelsen” och ”en oundviklig fas i den historiska utvecklingen” och ”i hög utsträckning ett resultat av ofrånkomliga försök och felsteg och nödvändigheten av att bringa den dagliga kampen, bedriven under de aktuella säregna förhållandena, i överensstämmelse med de socialistiska principerna och målen.”⁷⁰

För Lenin däremot, liksom för Marx, är opportunisten resultatet av den borgerliga ideologins inflytande i arbetarrörelsen, ett inflytande som ombesörjs av korrumperade ledare och intellektuella, som inte helt gått över till andra sidan av barrikaden. Mot deras definitivt negativa inflytande i arbetarrörelsen är mycket bestämda motmedel nödvändiga. Men ur Luxemburgs uppfattning framgår avvisandet av sådana motmedel. Man måste, enligt Luxemburg, ge arbetarklassen möjlighet att begå fel, och då att bli ett lätt byte för dem som i anknytning till Marx och Engels – uttryck kan kallas ”borgarklassens agenter i proletariatet”. Ty enligt Rosa Luxemburgs mening är:

”Felsteg, som begås även verkligt revolutionär arbetarrörelse historiskt sett långt mer fruktbara än t. o. m. den allra främsta centralkommittés ofelbarhet.”⁷¹

⁶⁷ Lukacs, G s., 361

⁶⁸ Lukacs, G s. 360

⁶⁹ Luxemburg, R: Gesammelte Werke Bd. 1:2 s.441. Den aktuella uppsatsen, [Den ryska socialdemokratins organisationsfrågor](#), finns i svensk översättning på marxistarkivet.

⁷⁰ Luxemburg, R s. 443

⁷¹ Luxemburg, R s. 444

I grunden är för Rosa Luxemburg förvärvandet av den socialistiska medvetenheten en spontan zig-zag-process, som då och då faller ner i opportunismens träskmarker, för att därefter finna den rätta vägen. En objektiv faktor skulle tvinga in den på den rätta vägen – nämligen kapitalismens oundvikliga och katastrofala kris, som skulle utlösas genom skärpningen av motsättningen mellan produktivkrafterna och produktionsförhållandena. För Lenin ligger inte saken till på samma sätt. För Lenin finns det inget som är bestämt av ödet, inget som är objektivt förutbestämt. En ekonomisk kris, också när den är av katastrofal storlek, kan visserligen sluta med revolution, men den kan likaväl löpa ut i ett interimperialistiskt krig eller förekommas även kontrarevolution. För Lenin har borgarklassen alltid en utväg. Den har alltid en möjlighet att vältra över följderna av varje ekonomisk kris på proletariatet och andra utsugna, när den ser sig stående inför ett proletariat, som för sin kamp utan revolutionär inriktning och utan en stark organisation. För Lenin är opportunismen inte en arbetarrörelsens barnsjukdom, inte en oundviklig utvecklingsfas, utan huvudsakligen resultatet av handlingar, som klassfienden utför med sår skilda ideologiska och politiska medel. Slutsatsen blir: Medan, för Lenin, kampen mot opportunismen måste föras också på organisationsplanet, är ett sådant tilltag för Rosa Luxemburg farligt, eftersom det skulle försena klassmedvetenhetens tillväxtprocess mot den socialistiska medvetenheten. Lukacs slår fast:

”Motsättningen mellan Lenin och Rosa Luxemburg bestod alltså i följande alternativ: skulle kampen mot opportunismen – beträffande vilken de var politiskt och principiellt eniga – vara en *intellektuell* kamp inom proletariatets revolutionära parti, eller skulle denna kamp avgöras på det *organisatoriska* planet? ‘Rosa Luxemburg bekämpar den senare uppfattningen. För det första för att hon ser en överskattning i den centrala roll, som bolsjevikerna tillskriver organisationsfrågan som garant för arbetarrörelsens revolutionära anda. Hon är tvärtom av den uppfattningen, att den verkligt revolutionära principen uteslutande står att söka i massornas elementära spontanitet. De centrala organisationerna har alltid en konservativ, hämmande effekt på dessa. Hon tror att en verkligt genomförd centralisering endast skulle öka splittringen mellan de framåtstormande massorna och den tvekande socialdemokratin. För det andra betraktar hon själva organisationsformen som något som vuxit fram, inte något som skapats.’”⁷²

Den revolutionära explosionen i Ryssland och den revolutionära krisen i Tyskland år 1917 respektive 1918 kan utvisa vem som hade rätt. Den stabila bolsjevikiska organisationen lyckades att grundligen uppfylla sina uppgifter, d. v. s. att i rättan tid gå framåt och dra sig tillbaka när det var tvunget. Spartakisternas (”Luxemburgs och Liebknechts organisation”, ö. a.) orediga organisation, som överraskades av massornas uppror, medan den ännu utgjorde en del av Kautskys parti, var inte i stånd att skydda sina ledares liv och led den ena nederlaget efter det andra – trots massornas starka ”framstormande”. (Till detta återkommer vi senare i en annan bok.) Lukacs iakttog, helt riktigt, i en annan uppsats, *Metodologiska aspekter på organisationsfrågan*, att Luxemburgs, organiskt-processuella (”naturlig framväxt”, ö. a.) uppfattning är en ”vänsteromvändning” av Andra Internationals gradualism (”steg-försteg uppfattning”. ö. a.) – liksom andra yttringar av vänsterextremismens barnsjukdom:

”Under kampen mot den opportunistiska organiska utvecklingsläran, enligt vilken proletariatet gradvis, genom långsam tillväxt kommer att erövra befolkningens majoritet och därigenom ta makten med rent legala medel, uppstod en revolutionär organisk teori om massornas spontana kamp. Trots alla kloka förbehåll hos dess bästa företrädare gick denna teori ändå i sista hand ut på att den ständiga skärpningen av det ekonomiska läget, det oundvikliga imperialistiska världskriget och den period av revolutionär masskamp, som på grund av dessa omständigheter nalkas, med social och historisk nödvändighet framkallar spontana massaktioner av proletariatet, under vilka ledningens klara uppfattning om revolutionens mål och medel då kommer att prövas.”⁷³

⁷² Lukacs, G s. 368

⁷³ Lukacs, G s. 388

Uppenbarligen består inte Luxemburgs felaktiga ståndpunkt i att hon lägger fast ett förhållande mellan skapandet av organisation och rörelsen, och mellan partiet och klasskampen. Vi har sett att inte heller Lenin skiljer på dessa bägge begreppspår. Luxemburgs felaktiga ståndpunkt består i att hon övervärderar den organiska karaktären i den process som skapar och utvecklar partiet samt i den därav följande undervärderingen av partiets roll. Hon underlåter att värdera den växelverkan som finns mellan spontanitet och medvetenhet efter som hon gör misstaget att sätta likhetstecken mellan dem. Allt detta medan Lenin redan 1904 sade:

”Att glömma skillnaden mellan förtruppen och hela massan, som tenderar i riktning mot denna; att glömma att det är förtruppens ständiga uppgift att bringa allt större del av klassen till förtruppens nivå, skulle innebära ett självbedrägeri, att blunda för omfattningen av våra uppgifter, att begränsa dessa uppgifter.”⁷⁴

Med detta tog Lenin avstånd såväl från mensjevikernas opportunism, som från den ideologiska jordmån som vänsterextremismen frodades i. Detta medan Rosa Luxemburg skapar förutsättningarna för den onda cirkel på teorins område, som på ett oåterkalleligt sätt försenar bildandet av ett verkligt revolutionärt parti i Tyskland. Och när detta parti slutligen bildades, blev det ett offer för den barnsligaste extremism och genomgick en splittring på mindre viktiga frågor och detta vid en mycket olämplig tidpunkt.

Lukacs påpekade helt riktigt förbindelsen mellan Luxemburgs ståndpunkter och den ännu mer extremistiska ståndpunkten i ”den holländska skolan” och det tyska KAPD. Han sade:

”... att den oorganiserade, rent intellektuella kampen mot opportunismen mycket lätt – eftersom partiapparaten i mellan- och västeuropa för det mesta var i händerna på högern eller centern – kunde bli och ofta blev en kamp mot partiformen överhuvudtaget (som hos Pannekoek, Huhle, m. fl.)”⁷⁵

Det är likaledes Lukacs, som i den falska uppfattningen av förhållandet mellan medvetenhet – spontanitet och parti-klass ser grogrunden för varje slag av extremism, när han skriver:

”Vid behandlingen av frågan om hur den revolutionära disciplinen upprätthålles inom det kommunistiska partiet, ställde Lenin därför, förutom medlemmarnas hängivenhet, också partiets relation till massan och riktigheten av dess politiska ledning i förgrunden.

Dessa tre moment får emellertid inte skiljas från varandra. Sektväsendets formalettiska uppfattning leder till misslyckande, just därför, att den inte förmår förstå dessa moments enhet, den levande växelverkan mellan partiorganisation och oorganiserad massa. Hur avvisande den än förhåller sig till det borgerliga samhället och hur djupt den än – subjektivt – kan vara övertygad om den avgrund som skiljer den från detta, så avslöjar ändå varje sekt att den på just den här punkten till sin historieuppfattnings väsen ännu står på borgerlig mark, att strukturen av dess eget medvetande följaktligen är nära släkt med det borgerliga. Denna släktskap kan ytterst föras tillbaka på en liknande uppfattning av dualism mellan vara och medvetande, på oförmågan att upp fatta deras enhet som en dialektisk process, som historiens *enda verkliga* process. Ur detta perspektiv spelar det ingen roll om denna objektivt existerande dialektiska enhet uppfattas som förstelnat vara eller som lika förstelnat icke-vara; om man – på mytologiskt vis – villkorslöst tillskriver massorna en riktig insikt om revolutionär handling, eller om man företräder uppfattningen att den ‘medvetna’ minoriteten måste handla för den ‘omedvetna’ massan. Båda ytterligheterna – som här endast anfördes som exempel, eftersom även en skissartad behandling av sekternas typologi skulle föra långt utom ramen för detta arbete – liknar varandra och det borgerliga medvetandet i det avseendet, att de alla betraktar den verkliga historiska processen skild från utvecklingen av ‘massans’ medvetande. Om sekten handlar för den ‘omedvetna’ massan, i dess ställe, som dess ställföreträdare, så låter den den historiskt nödvändiga och därför dialektiska, organisatoriska separationen mellan partiet och massan förstelnat och bli permanent. Om den däremot fullständigt försöker gå upp i massornas spontana, instinktiva rörelse är den tvungen att helt enkelt jämställa proletariats klassmedvetande

⁷⁴ Avanguardia Operaia (dansk övers.) s. (Vi har här inte kunnat återfinna deras ref i CW.)

⁷⁵ Lukacs, G s. 371

med massornas momentana tankar, känslor, e. t. c., och därigenom förlora varje måttstock för att objektivt kunna bedöma en handlings riktighet. Den har fallit offer för det borgerliga dilemmat: antingen voluntarism eller fatalism.”⁷⁶

12. Demokratisk centralism och byråkratisk centralism

I *Ett steg framåt, två steg tillbaka* har Lenin pekat på de olika möjligheter som finns att inordna militanterna i eller sätta dem i förbindelse med partiet.

”Allt efter graden av organisation i allmänhet och konspiration i synnerhet kan man bl. a. dela upp organisationerna i t. ex. följande kategorier: 1) organisationer av revolutionärer, 2) arbetarorganisationer, vilka är så vittfamnande och olikartade som möjligt (jag begränsar mig enbart till arbetarklassen, eftersom jag anser det självfallet att vissa element ur andra klasser under vissa förhållanden också får räknas dit). Dessa båda kategorier bildar partiet. Vidare, 3) arbetarorganisationer som är förbundna med partiet, 4) arbetarorganisationer som inte är förbundna med partiet men i realiteten står under dess kontroll och ledning samt 5) arbetarklassens oorganiserade element, vilka delvis, åtminstone vid tillfällen av starkt uppflammande klasskamp, också står under socialdemokratiens ledning.”⁷⁷

Som vi ser, visar Lenin, sedan han klarat upp den förvirring, som Martov ville skapa mellan förtrupp och klass samt mellan organisation och rörelse, den största anpassningsförmåga, när han föreslår ett organisationsmönster med plats för alla som konsekvent vill kämpa under de villkor som råder i det tsaristiska Ryssland. Det ser ut som följer. Partiorganisationerna (1 och 2) är aktuella för dem som redan har förvärvat en omfattande socialistisk medvetenhet, och de andra organisationerna (3, 4 och 5) är aktuella för dem, som har visat en klassmedvetenhet; som har visat en allmän vilja (om än lidelsefullt) att kämpa mot utsugningen av klassen.

Rosa Luxemburg och andra kritiserade Lenin för en föregiven ”ultracentralism”. Denna kritik är idag åter i omlopp, efter det att den ”röda” stalinistiska och efterstalinistiska borgerligheten under årtionden ”drabbat” massor av kommunister och proletärer. Detta genom att man fått dessa massor att tro att Lenins demokratiska centralism var detsamma som den monstruösa fetisch, som den ”röda” bourgeoisin använde sig av för att dölja sitt klassherravälde. Och så har Lenins påstående om att partiet ”blir uppbyggt, genom att man arbetar uppifrån och ner” för de stalinistiska partierna och för deras avkomlingar idag kommit att bli ett rättfärdigande av deras strävande att tvinga revolutionära militanter att lite i sänder godta en kontra-revolutionär politik (och om man vägrar detta så tvinga dem medelst moraliska och fysiska repressalier).

Det stalinistiska partiet blir en slags kyrka. Partisekreteraren blir en helig och ofelbar påve. I detta slags parti blir varje meningsskiljaktighet t. o. m. i särskilda frågor, ett kätteri, som skall krossas. Och på detta vis förvandlas i den stalinistiska praktiken Lenins anvisningar, som var ämnade till att dra upp noggranna gränslinjer mellan organisation och rörelse, till den revolutionära rörelsens underordning under de (borgerliga) intressena hos maktgrupper, som tagit maken över partiet och över staten.

Av den olycka som denna praktik framkallat följer idag, missförstånden kring det leninistiska partibegreppet och, speciellt, missförstånden kring frågorna om den demokratiska centralismen.

Men lika lite som man kan hålla Marx ansvarig för de förvrängningar som Andra Internationalen utsatte hans idéer för, lika lite kan man hos Lenin leta efter förklaringen till de människors villfarelser, som medvetet har förrått arbetarklassen och därmed den revolutionära teori, som är denna klass vapen – marxismen-leninismen.

⁷⁶ Lukacs, G s. 410-411

⁷⁷ VV 1:1 s. 441

För Lenin är partiet ingen fetisch. Som varje annan organisation i det borgerliga samhället är partiet utsatt för klasskampens strömmar och motströmmar. Det äger ingen absolut garanti, ingen magisk kraft, som kan beskydda det mot avvikelser och urartning. Det är bara den ständiga uppmärksamheten och, när det blir nödvändigt, hård kamp, som kan förhindra att en borgerlig ståndpunkt blir dominerande inom partiet. Och, om så ändå skulle bli fallet, d.v. s. att partiet övergår från att vara ett kollektivt verktyg för den socialistiska revolutionen till ett kontrarevolutionärt hinder, så får man inte tveka att lägga upp och genomföra en plan för att förstöra detta parti. Som vi skall se i en kommande skrift, tvekade inte Lenin att i april 1917, mitt under revolutionen, hota med att lämna partiet och bilda ett nytt parti av ”sanna kommunister”, ifall bolsjevikpartiet skulle förkasta sina egna teser och behålla den tvetydiga ståndpunkt, som det hade gjort till sin under tiden februari till april, under hans frånvaro och under partiets ledning av Kamenev och Stalin.⁷⁸

I övrigt säger Lenin i sitt svar till Luxemburg, att demokratisk centralism inte har någonting att göra med den byråkratiska och despotiska ultracentralism, som utsuger och bedrar arbetarklassen:

”Kamrat Luxemburg säger att det inte finns olika uppfattningar bland ryska socialdemokrater om behovet av ett enat parti, och att hela kontroversen gäller graden av centralisering. I verkligheten är det inte så. Om kamrat Luxemburg hade gjort sig besväret att stifta bekantskap med resolutioner från de många lokala partikommittéer som utgör majoriteten, så skulle hon med lätthet funnit (vilket för övrigt också framgår av min bok) att våra kontroverser huvudsakligen har gällt om Centralkommittén och centralorganet skulle representera partikongressens majoritets strömning eller inte. Om detta ‘ultra-centralistiska’ och ‘rent blanquistiska’ krav säger den ärade kamraten inte ett ord, utan hon fördrar att mäsas om mekanisk underordning av delen under helheten, om kadaverdisciplin, blind lydnad och liknande spöken. Jag är mycket tacksam att kamrat Luxemburg förklarar den djupsinniga iden att kadaver disciplin är skadlig för partiet, men jag skulle vilja veta: anser kamrat Luxemburg att det är normalt att centrala partiorgan domineras av partikongressens minoritet?

Kan hon föreställa sig något sådant? Har hon någonsin sett det i något parti? Kamrat Luxemburg tillskriver mig uppfattningen att alla förutsättningar för att formera ett extremt centraliserat arbetarparti redan existerar i Ryssland. Återigen ett misstag. Ingenstans i min bok har jag fört fram en sådan ide, och än mindre försvarat den. Den tes jag fört fram uttryckte och uttrycker något annat. Jag hävdade nämligen att alla betingelser redan existerade för att förvänta sig efterlevnaden av partikongressens beslut, och att den tid, då en partiinstitution kunde ersättas av en privat cirkel skulle vara till ända.”⁷⁹

Om man vill lära känna Lenins metod, så är det av intresse att hålla i minnet det väsentliga i det svar som han gav Luxemburg 1904. I detta avvisar Lenin inte hennes kritik, för att den är felaktig med utgångspunkt från ”en konkret analys av en konkret situation”, utan för att Luxemburg inte på ett grundligt sätt hade satt sig in i partikongressens arbete. Det arbete som låg till grund för Lenins skrift. Och vidare för att han inte genomfört någon analys av de olika strömningarnas läge i RSDAP.

Lenin skriver:

”Hon tillskriver mig truismer, allmänna principer och uppfattningar, absoluta sanningar, och försöker förbigå de relativa sanningar som gäller väl avgränsade fakta, och med vilka jag utslutande arbetar. Ändå beklagar hon sig över schabloner och åberopar sig på Marx’ dialektik. Men det är den ärade kamratens egna artikel som inte innehåller annat än uppdiiktade schabloner och strider mot dialektikens ABC. Detta ABC säger oss att det inte finns några absoluta sanningar, att sanningen alltid är konkret. Kamrat Rosa Luxemburg bortser överlägset från vår parti kamps

⁷⁸ Se vidare Lenin: ”Letters on Tactics” CW Bd 24 (På svenska: [Brev om taktiken](#))

⁷⁹ CW Bd. 7 s. 477-478

konkreta förhållanden och ger sig in på en högrävande predikan om frågor som omöjligtvis kan diskuteras allvarligt.”⁸⁰

Luxemburg, som själv var en stor revolutionär och verkligen högaktades av Lenin, blev flera gånger offer för samma villfarelse. Man kan bara tänka på, att hon, då hon satt i fängelse, fördömde att bolsjevikerna upplöste den ryska konstituerade församlingen (riksdagen).

III. 1905-1912: Sovjeterna, återföreningen, fraktionskampen och återbildandet

Lenins parti bildades alltså, som vi har sett, 1903. Men från denna tidpunkt har det varit försvagat och blomstrat upp igen flera gånger. Dess historia är en mödosam historia, som den stalinistiska historieskrivningens förfalskningar ignorerar för att gynna myten om ett parti, som alltid var likadant, okorrumpert och uppståndet ur det eviga ljuset.

I verkligheten fick det leninistiska partiet från 1901 till 1912 (Pragkonferensen) vidkännas en rad omsvängningar, omformningar och hårda fraktionskamper mot höger- och vänsteravvikelser. Det är först 1912 som man kan tala om en definitiv avskiljning av bolsjevikerna från mensjevikerna (som vi skall se nedan är inte heller detta sätt att se på det riktigt, eftersom brytningen 1912 gick tvärs igenom leden i bägge grupperna.) Dessutom kan man säga att partiets mödor för en kortare tid upphörde beträffande tillblivelsen av den grupp som ledde revolutionen. Detta inträffade efter ändringarna i den förda kursen 1917 med aprilteserna och den trotskistiska självkritiken. (Ansluten till partiet var också den trotskistiska gruppen, som var liten, men ganska kvalificerad.)

På de sista sidorna i denna skrift tar vi oss därför an de erfarenheter som vi kan dra av, de av Lenin ledda striderna under de sju mycket viktiga förberedelseåren inför revolutionen (1905-1912), i tiden mellan den första misslyckade revolutionen och den andra segerrika. Kunskapen om förhållandet till de mensjevikiska likvidatorerna, till försoningsmännen, till vänsterextremisterna (otzovister, ultimater och andra) och till de hårda teoretiska, och politiska slag, som alltid, förr eller senare, fick organisatoriska konsekvenser, är ytterst värdefulla för att berika tankarna och diskussionerna kring Lenins partiuppfattning. Detta kan också tjäna till att närmare bestämma Lenins hållning i vissa frågor, som t. ex. de intellektuella funktion i partiet, förhållandet till den tidens studentrörelse och kommunisternas hållning i de religiösa striderna. Alltsammans frågor, som löstes, inte på akademiskt sätt, utan alltid i anslutning till de revolutionära ryssarnas kamp. Slutligen försöker vi oss naturligtvis på att förstå när och hur det slutliga avskiljandet genomfördes 1912, ty detta bekräftar den yttersta noggrannheten i Lenins partibegrepp.

1. Återföreningen med mensjevikerna

Förhållandet mellan Lenin och mensjevikerna blev ytterligt ansträngt under tiden från 1903 till mitten av 1905. Men, när revolutionen blossade upp i oktober: 1905 fick detta Lenin att sträcka ut handen till Plechanov i form av ett långt brev, där han överbevisande skrev:

”Problemet om nödvändigheten av socialdemokraternas återförening kan nu få sin lösning. . . ”då förhållandena för ögonblicket är mycket gynnsamma för att realisera en sådan återförening.”⁸¹

Som en följd av detta skrev Plechanov, som bodde i Schweiz den 25 november till Huysmans, sekreterare i *Andra Internationalen*:

”För att skingra oklarheten beträffande vårt partis situation vill jag i all hast meddela att de två fraktionerna (majoriteten och minoriteten) nu har förenats genom ‘Förbundsrådet’. Låt oss hoppas att detta är det första steget på väg mot ett fullständigt enande av den ryska socialdemokratin.”⁸²

⁸⁰ CW Bd. 7 s. 477-478

⁸¹ Haupt, G s. 42. Citaten översatta från *Avanguardia Operaia* (dansk övers.)

Till detta medger Lenin:

”Med mensjevikererna befann vi oss 1903-1912 under några års förlopp av och till formellt i ett enhetligt socialdemokratiskt parti *utan att någonsin* inställa den ideologiska och politiska kampen mot dem som bärare av det borgerliga inflytandet över proletariatet och som opportunisterna.”⁸³

Hur förklarar man denna, om än bara ”formella”, förening med mensjevikererna? Den hade olika orsaker under de olika perioderna. Från början betraktades den som en förening. Genom revolutionens utbrott 1905 skedde en tvär omgruppering inom och mellan de två organisationerna, vilka *Andra Internationalen* då betraktade som två undersektioner i ett och samma parti. Vi har redan sett vilka tankar och vilka politiska ingripanden som Lenin föranleddes till av de ryska arbetarmassornas utomordentliga förmåga att koppla samman den ekonomiska strejken med den politiska, generalstrejken med det väpnade upproret och att ställa nya revolutionära massorgan som sovjeterna, på fötter.

Å andra sidan är det nödvändigt att komma ihåg, att Lenin vid denna tidpunkt fortfarande hade uppfattningen, att den borgerligt-demokratiska revolutionen måste äga rum betydligt tidigare än den revolutionära socialistiska. Det var först 1917, som han mot bakgrund av dels en global uppfattning av den proletära revolutionen och dels brottet i den imperialistiska kedjans svaga länk, såg möjligheten till den omedelbara övergången från den borgerligt-demokratiska revolutionen till upprättandet av proletariatets diktatur. 1905 fanns det inga meningsskiljaktigheter mellan bolsjevikererna och mensjevikererna i de grundläggande frågorna beträffande revolutionens natur. Mensjevikerernas opportunistiska visade sig helt enkelt i det faktum att de tog avstånd från det grundläggande i Lenins dåvarande uppfattning. De önskade nämligen inte att ”arbetarnas och böndernas diktatur”, skulle leda den borgerligt-demokratiska revolutionen. Lenin höll fast vid att det bara var arbetarna och bönderna som kunde fullborda de nödvändiga historiska etapper, som den svaga ryska borgarklassen inte hade kunnat förverkliga. Avståndet mellan de två tendenserna var redan märkbart, men inte så mycket som 1917.

En annan avgörande faktor, som vi får hålla i minnet, var arbetarnas stora beredvillighet att övervinna oenigheten och att sätta sin lit till en slagkraftig organisation under de veckor och månader som föreföll vara de avgörande.

I denna situation menade Lenin att föreningen borde genomföras, inte för att man hade övervunnit de grundläggande motiven för sin motvilja gentemot stora grupper bland mensjevikererna (som representerade olika varianter), utan för att han å ena sidan hoppades att den nya tillgången på kamrater i arbetarkampen hade bringat den korrekta revolutionära ståndpunkten till seger, och för att han å den andra sidan mer än någonsin var uppmärksam på det faktum att massorna först och främst lär av sina egna direkta erfarenheter och inte av böcker och diskussioner. Den vilja till att uppnå en förening, som bredde ut sig, måste Lenin ha funnit taktiskt smidig. Det är nödvändigt att alltid vara ett steg före massorna, utan att riskera att helt förlora kontakten.

På kongressen 1906 kunde man uppleva mensjevikerernas seger i en lång rad viktiga frågor. Men Lenin krävde emellertid ändå inte en omedelbar splittring. Varför? För att han begränsade sig till att organisera bolsjevikfraktionen, och undvek att utnämna sitt eget parti som den ryska arbetarklassens enda sanna revolutionära parti. Detta gjorde han däremot 1912. Ännu en gång kan man förgäves söka ett svar i ideologiska termer. Svaret måste sökas i den konkreta analysen av de konkreta förhållandena, som Lenin utvecklade. Efter 1905 års revolution och under 1906, den fas då rörelsen avtog, men fortfarande hade liv, följde en återgångsperiod. En återgångsperiod bland massorna och en förvirringens period i förtruppen.

⁸² Haupt, G s. 43

⁸³ VV 2:2 s. 413-414

Att genomföra en brytning vid denna tidpunkt skulle vara detsamma som skuggboxning. Att uppfinna ett parti, som inte existerade. Det skulle innebära att man gjorde just det som Lenin inte ville 1900, när han föredrog *att förbereda* rekonstruktionen av partiet, istället för att återgå till den drömbild som de år 1898 valda centralkommittén hade och till föreställningen om ett parti, som bara var en mycket bräcklig samling heterogena grupper. Han valde det tålmodiga förberedelsearbetets väg. Att han lade speciellt stor vikt vid att skapa en kärna av kader, som var väl förberedda på det teoretisk-politiska planet och vid att förbereda ett minimum av laglig (i utlandet) och underjordisk (i Ryssland) organisering gjorde bolsjevikerna istånd att stå i direkt kontakt med klasskampens verklighet. (Som vi skall se stod nästan alla de aktiva marxistiska organisationerna på mensjevikernas sida, när splittringen ägde rum.)

2. Mot likvidationismen och extremismen

Under stagnationsperioden kom två grundläggande avvikelser till uttryck. En högeravvikelse, som av Lenin definierades som "likvidationistisk", och en annan på den extrema vänsterkanten, som Lenin fördömde som "karikatyr av bolsjevismen". Denna sistnämnda skulle, om den hade segrat, lett till detsamma som högeravvikelsen, nämligen partiets likvidering.

Innan vi går in på frågan om dessa två avvikelser och se, på, hur Lenin bekämpade dem, kan det vara av nytta att repetera ett utdrag från boken *Nya uppgifter och nya krafter* från 1905. Detta för att ännu en gång fastställa hur Lenin närmade sig de problem, som klasskampen ställde, hur han alltid tog i beaktande såväl tidigare erfarenheter, historiens tidigare förlopp, som rörelsens konkreta läge:

"Den proletära massrörelsens utveckling i Ryssland i samband med socialdemokratins utveckling kännetecknas av tre betydelsefulla övergångar. Den första övergången ledde från de snäva propagandacirkelarna till bred ekonomisk massagitation; den andra till politisk agitation i bred omfattning och till öppna gatudemonstrationer; den tredje till regelrätt inbördeskrig, till uppror. Var och en av dessa övergångar förbereddes å ena – sidan genom det socialistiska tänkandets verkan i huvudsakligen en riktning, å andra sidan genom de djupgående förändringarna i levnadsförhållandena och i arbetarklassens hela psykiska inställning, genom att alltjämt nya skikt av densamma väcktes till en mera målmedveten och aktiv kamp. ... Kom ihåg, att varje praktiskt steg av den revolutionära rörelsen oundvikligen och ofrånkomligen kommer att lära de unga rekryterna just den socialdemokratiska vetenskapen. ty denna vetenskap är baserad på objektivt riktiga uppskattningar av de olika klassernas krafter och tendenser, och revolutionen är ingenting annat än den gamla överbyggnadens krossande och det självständiga uppträdandet av olika klasser, vilka strävar att på sitt sätt uppföra en ny överbyggnad. Förnedra bara inte vår revolutionära vetenskap till en blott bokstavsdogm, banalisera den inte med usla fraser om taktiken som process, organisationen som process, fraser med vilka man rättfärdigar sönderingen, obeslutsamheten, initiativlösheten. Ge mer spelrum åt de mest olikartade företaget, som de mest olika grupper och cirklar sätter igång, och håll i minnet; att riktigheten av deras väg oavsett våra rådslag och förutom våra rådslag garanteras av de obönhörliga krav som ställes genom de revolutionära händelsernas egen gång."⁸⁴

Men efter revolutionens nederlag inleds en ny period, som var olik de, ur vilka den framkommit. Å ena sidan gick arbetarklassen in i en fas av tydlig misströstan men beväpnad med de erfarenheter som man gjort under "generalrepetitionen" inför revolutionen. Å andra sidan visade många som under de medryckande dagarna av öppen och påträngande kamp hade sympatiserat med partiet nu entusiasm inför de nya uppgifter som man ställts inför genom den tsaristiska reaktionen. Den likvidatoriska tendensen fick fotfäste nästan uteslutande bland mensjevikerna. (Alla återgick inte till denna tendens. Några grupper, vilka då stod under Plechanovs inflytande, var istället "partister".) Dessa förtjänade att kallas likvidatorer, eftersom de ville att partiet skulle begränsa sig till legal aktivitet, inom ramarna för de synnerligen

⁸⁴ SSIU Bd. 6 s. 179, 187

blygsamma reformer som tsaren infört. Enligt Lenin skulle en sådan inskränkning ha inneburit partiets likvidering, åtminstone partiet som revolutionärt, marxistiskt.

Men i själva bolsjevikfraktionen, som hela tiden hölls självständigt organiserad av Lenin, visade sig tendenser till vänsteravvikelser som klart och tydligt stod i motsättning till varandra. *Otzovisterna* ville bojkotta Duman i alla lägen och av princip. *Ultimatisterna* stod i verkligheten i motsättning till otzovisterna när de begärde att den socialdemokratiska parlamentsgruppen skulle ställas inför ett ultimatum. De skulle alltså skifta politik vilket oundvikligen skulle leda till uteslutning ur Duman. De står alltså i motsättning till en sådan vänsterextremism som bredde ut sig i de unga kommunistpartierna från den första efterkrigstiden och som Lenin inte överraskades av p. g. a. de erfarenheter som partiet gjort.

I *Resolution* som utarbetades av Lenin och godkändes av *Proletärs* utvidgade redaktionskonferens, om avvikelserna inom fraktionen, försöker Lenin utveckla orsakerna till de nya tendenserna och dess natur:

”Under den borgerligt demokratiska revolutionens förlopp anslöt sig till vårt parti en rad element, vilka inte drogs med av dess rent proletära program utan företrädesvis av dess klara och energiska kamp för demokratin och vilka erkände det proletära partiets revolutionärt demokratiska paroller oberoende av deras samband med det socialistiska proletariatets kamp i dess helhet.

Sådana av den proletära uppfattningen otillräckligt genomsyrade element fanns också inom vår bolsjevikiska fraktion. Under de hårda åren ådagalade dessa element allt mera sin otillräckliga socialdemokratiska uthållighet och i det de alltmera kom i skarp motsättning till den revolutionärt socialdemokratiska taktikens grunder, skapade de under det sista året en riktning, som försöker ge fast form åt otzovismen och ultimatismens teori. ... Dessa försök att av de otzovistiska stämningarna skapa ett helt otzovistiskt politiskt system leder till en teori som i grund och botten ger uttryck åt en ideologi av politisk indifferentism å ena sidan och anarkistiska villfarelser å den andra. Med hela sin revolutionära fraseologi utgör otzovismens och ultimatismens teori faktiskt i hög grad avigsidan av författningsillusionerna, vilka sammanhänger med förhoppningarna om att riksduman själv skulle kunna tillfredsställa det ena eller andra av folkets aktuella krav och i själva verket byter ut den proletära ideologin mot småborgerliga tendenser.”⁸⁵

Och när extremisterna beklagade sig för att Lenin, i överensstämmelse med sina revolutionära grundsatser drog de organisatoriska konsekvenserna av sin ståndpunkt, när han uteslöt avvikarna i *Proletärs* redaktion, blev svaret både hårt och rikt på lärdomar. En, som det kunde förefalla obetydlig strid mellan emigranter, som sattes i sin rätta belysning, och fördes upp på ett plan, där det kom att bli en konfrontation mellan å ena sidan en teori, som fann sin näring bland småborgerliga idealister och å den andra det revolutionära proletariatets materialistiska teori. Angreppet på den direkta politiska fronten leddes i en bekant skrift av Lenin av ett angrepp på den filosofiska fronten. I verkligheten var Bogdanov och hans anhängare författare till en samling essäer, vilka förnekade marxismens väsen och som försökte tillskriva socialismen en teoretisk grund av mystik, religiositet och idealism. Dessa var också ledare för de extremistiska avvikelserna. Sammanhanget mellan mysticism och extremism är hur tydlig som helst: Flykten från verkligheten när det gäller världsåskådningen, ”det återupptagna sökandet efter Gud” var den från klasskampens verklighet avskilda filosofins uppslag, under en speciellt svår tid.

När Lenin i *Den otzovistiska fraktionen* riktar sig till de ”orättfärdigt uteslutna” (på detta vis beklagade de sig), visar han att:

”... när det faktiskt existerar en skarp och tilltagande reaktion, när denna reaktions (mekaniska) kraft verkligen bryter förbindelsen med massorna, försvårar ett tillräckligt brett arbete och försvagar partiet, så är det en särskild uppgift för partiet att lära sig behärska det parlamentariska kampvapnet. Inte för att den parlamentariska kampen är en högre kampform än andra, som för de

⁸⁵ SSIU Bd 7 s.25, 26

orättfärdigt uteslutna, utan just för att den är en *lägre* kampform än andra, t. ex. än en kamp som drar med armén i massrörelsen, som ger upphov till massstrejker, uppror etc. ... Varför har inte anarkisternas argument slagit in? Det beror på helt felaktiga idéer om den sociala utvecklingens riktning, De är oförmögna att ta med i beräkningen de säregenheter i varje lands konkreta politiska (och ekonomiska) situation, som bestämmer den särskilda betydelsen av ett eller annat kampvapen i *en viss period*... Varje ny uppgift ... kräver av kamraterna inte en enkel upprepning av utantillärda paroller. . . utan initiativrikedom, rörlighet i tanken, rådhighet och ett självständigt arbete med en *helt* ny historisk uppgift. Men i verkligheten kan detta bara te sig svårt för människor som är oförmögna till självständigt tänkande och självständiga försök... Bojkottism, otzovism och ultimatism – alla dessa uttryck betyder i sig skapandet även *tendens* i fråga om hållningen till parlamentarismen, och *uteslutandet* i denna fråga. Att avskilja sig i denna fråga och (två år efter att partiet har lagt fast en principiell linje) framhärda i denna avskildhet är ett tecken på en makalös inskränkthet. De som agerar på så vis – ‘bojkottisterna’ (1909), otzoviterna och ultimatismerna – visar *däriigenom* att de inte tänker som socialdemokrater, att de sätter parlamentarismen på piedestal, att de precis som anarkisterna skapar en *tendens* utifrån enskilda dogmer: bojkotta duman, återkalla era män, ge gruppen i duman ett ultimatum. Att agera på så vis, det är att vara en karikatyr även bolsjevik. Ty för bolsjevikerna är tendensen bestämd av den allmänna hållningen till den ryska revolutionen ... precis som anarkisterna visar en omvänd parlamentarisk inskränkthet, då de *skiljer* frågan om parlamentet från hela frågan om det borgerliga samhället i allmänhet och försöker skapa en *tendens* grundad på utfall mot borgerlig parlamentarism ... så visar våra otzovister, ultimatismerna och bojkottisterna på precis samma sätt en omvänd mensjevism då de *bildar en särskild tendens* i frågan om hållningen till duman, i fråga om metoderna för att bekämpa avvikarna i den socialdemokratiska dumagruppen (och inte avvikelserna från de borgerliga litteratörernas sida o. s. v, vilka kom in i den socialdemokratiska rörelsen av en slump)... Vi är inga krångelmakare, vi är inte formalister, men vi är revolutionärer... Det finns ett gammalt ordspråk som säger att hyckleriet är den tribut som lasten betalar till dygden. Men detta talesätt gäller en personlig etik. Om man överför det till ideologiska och politiska riktningar måste man istället säga, att hyckleriet är ett skydd för alla internt heterogena grupper, sammansatta av alla möjliga element, som känner att de är alltför svaga för öppen, rättfram handling. Den nya fraktionens sammansättning tvingade den att skaffa detta skydd. Generalstaben för fraktioner av gudomliga otzovister består av okända filosofer, fåniga gudskonstruktörer, otzovister som övertygats av anarkistiskt nonsens och vildsint revolutionär fraseologi, förvirrade ultimatismerna och, slutligen *bojeviks* (dessvärre några i bolsjevikfraktionen) som ansåg det vara under deras värdighet att sänka sig till ett okänt och anspråkslöst revolutionärt socialdemokratiskt arbete som inte ger berömmelse och inte är ”spektakulärt”, men som svarar mot den ”mellan-revolutionära” periodens förhållanden och uppgifter, och det är sådana som Maximov prisar med sina ”spektakulära” fraser på seminarier och bland lärargrupper... 1909.”⁸⁶

Kampen mot vänsteravvikelser och mot avvikelser med småborgerliga och idealistiska mönster, berikade den leninistiska partiuppfattningen med nya uttryck av allmängiltig karaktär. Den barnsliga vänsterextremismen, som mekaniskt har vuxit fram ur opportunisten, kommer att ha sina representanter i åtskilliga historiska perioder och i nästan alla länder.

Under loppet av år med långsamma revolutionära förberedelser, var Lenin upptagen med att mycket ihärdigt bekämpa en *tendens*, som ville försona likvidatorer, bolsjevikerna, otzovisterna och andra med varandra. Huvudman för denna *tendens* var Trotskij, som efter RSDAP:s andra kongress, stod i motsättning till såväl mensjevikerna som bolsjevikerna. I verkligheten fattade han inte den huvudsakliga antagonismen, klassantagonismen, som fanns mellan mensjevikerna och bolsjevikerna. Han avvisade i själva verket, i sina uppfattningar om organisationen, skillnaden mellan revolutionära proletärer och företrädare för den borgerliga ideologin inom proletariatet. Denna linje återkom i många varianter i den luxemburgska uppfattningen. Den överlevde under många år tills den fick sin höjdpunkt vid *Augustiblockets* sammanbrott 1912, när Trotskij ser sitt medlingsarbete avvisas av bolsjevikerna och finner sig själv vara mensjevikernas ”gisslan”. Trotskij förstod själv naturen av sitt misstag, när kriget väl brutit ut och

⁸⁶ CW Bd. 16 s. 33, 34, 36, 38, 39, 43, 30

klassantagonismen tydligt och klart visade sig i skillnader mellan bolsjevikerna och mensjevikerna. Det som Lenins bittra och blodiga anklagelser inte hade lyckats uppnå under åren 1903 till 1914, blev honom nu lärosatser för livet.

3. Förutsättningarna för den definitiva brytningen med mensjevikerna

Lenin bröt emellertid under dessa år varken definitivt med mensjevikerna eller med de andra tendenserna. Detta för att hålla bolsjevikfraktionen intakt. De uppträdde alla formellt som delar av ett parti och förenades också med jämna mellanrum till konferenser, som kunde registrera motsättningarna mellan bolsjevikerna och mensjevikerna på olika punkter. Men konturerna av en ny skiljelinje började teckna sig. Denna löpte tvärsigenom de båda huvudriktningarna. "Partisterna" på den ena sidan och "likvidatorerna" på den andra. Bland "partisterna" återfanns huvuddelen av bolsjevikerna och en del mensjevikerna, bland "likvidatorerna" fanns huvuddelen av mensjevikerna och de extremister, som förespråkade sekterism och äventyrs-politik.

Brytningen kom 1912, när betingelserna ännu inte hade mognat. Först utkämpade Lenin en bred ideologisk, politisk och organisatorisk kamp för att vinna den bästa kadern och de organisationer, som arbetade aktivt i arbetarklassen i Ryssland. Lenin ägnade sig under dessa år i flera omgångar åt förhållandet mellan intellektuella och arbetare inom den revolutionära organisationen. Medan han i *Vad bör göras?* hade understrukt det betydelsefulla i att de intellektuella, som tillägnat sig den revolutionära teorin, går in i arbetarklassens rörelse under den partibyggnadsfasen, tycks Lenin, i såväl tal som skrift, under de följande åren snarare understryka faran för att de intellektuellas synpunkter får överhanden i frågan om den proletära revolutionen. Detta gäller de intellektuella element som har borgerlig bakgrund och som fortfarande inte helt befriat sig från sin ballast. Redan i *Ett steg framåt, två steg tillbaka* hade han riktat hårda ord mot att många intellektuella var ovilliga att anamma den demokratiska centralismens princip.

"Just marxismen, som det genom kapitalismen skolade proletariatets ideologi, har lärt och lär de vankelmodiga intellektuella, vad som är skillnaden mellan fabriken exploaterande sida (disciplin som beror på fruktan för att dö av svält) och dess organiserande sida (disciplin baserat på gemensamt arbete, som är förenat genom en tekniskt högt utvecklad produktion). Disciplinen och organisationen, som den borgerlige intellektuelle har så svårt att lära sig, har proletariatet särskilt lätt att tillägna sig just på grund av denna 'skola' i fabriken. Den dödliga skräcken för denna skola, den fullständiga bristen på förståelse för dess organiserande betydelse är just karakteristisk för de tankemetoder, som återspeglar de småborgerliga levnadsförhållandena och ger upphov åt den art av anarkism, som de tyska socialdemokraterna kallar Edelanarchismus, d. v. s. den 'förnäme' herrens anarkism, jag skulle vilja säga herrskapsanarkism. Denna herrskapsanarkism är särskilt typisk för den ryske nihilisten. Partiorganisationen förefaller honom vara en ohygglig 'fabrik', delens underordnande av det hela och minoritetens under majoritetens synes honom vara ett 'livegenskap'..."⁸⁷

1905 uppmanade Lenin kongressen att som norm fastställa att på två intellektuella som togs in i partiet skulle åtta arbetare tas in och vidare under den senare revolutionära utvecklingen föreslog han en intellektuell på hundra arbetare. Detta eftersom

"Arbetarna har klasskänslan, och förutsatt lite politisk erfarenhet snart blir pålitliga socialdemokrater."⁸⁸

När Lenin skrev om reorganiseringen av partiet anmärkte han:

"... förhållandet mellan de intellektuellas och arbetarnas funktioner i den socialdemokratiska arbetarrörelsen kan uttryckas med tillräcklig precision genom följande allmänna formulering: de

⁸⁷ VV 1:1 s. 593-594

⁸⁸ CW Bd. 8 s. 408

intellektuella är bra på att lösa problem vad gäller ”principiella linjer” är bra på att dra upp en plan, bra på att diskutera nödvändigheten av handling. . . medan arbetarna handlar, och förändrar den grå teorin till konkret liv.”⁸⁹

I polemik mot många, som kritiserade honom för ultracentralism och som krävde arbetarnas självorganisering skrev Lenin i *Intellektualistiska krigare mot intelligentians dominans* att denna ”självorganisering” i verkligheten bara var en ”intellektuell spetsfundighet” vilken dolde en effektiv brist på organisatoriska idéer och att lidet aldrig hade fallit arbetarna in att tänka ut ’självorganisering’ ”.⁹⁰

I *På rätt väg* bekräftar han detta:

”Partiets befrielse från halvt proletära och halvt småborgerliga intellektuella börjar att väcka de nya *rent proletära* krafter, vilka anhopades under perioden av de proletära massornas heroiska kamp, till ett *nytt liv*... Rekonstruktionen av partiorganisationer på, så att säga, en annan klassgrund är naturligtvis en svår sak, och kan troligtvis inte genomföras utan viss vacklan... Partiet har redan slagit in på den rätta vägen för ledningen av de arbetande massorna, nämligen genom de avancerade ’intellektuella’ som kommit fram ur arbetarklassens egna led.”⁹¹

Lenin uppehåller sig också flera gånger vid förhållandet mellan parti och religion. Han slår fast att religionen är en del av den ideologi som utsugarna använder sig av för att maskera ut-sugningen och göra den accepterad. I kampen kan revolutionärerna inte inta en neutral hållning till denna fråga och alltså ännu mindre hävda att en religiös medvetenhet kan utvecklas till en socialistisk medvetenhet. Arbetarstaten kan, enligt Lenin, tillåta full religionsfrihet för alla, men partiet bekämpar religionen på sitt eget område:

”...man måste *kunna* kämpa mot religionen, och därför måste man *materialistiskt* förklara ursprunget till tron och religionen hos massorna. Kampen mot religionen får inte inskränkas till, får inte reduceras till en abstrakt ideologisk propaganda. Man måste sätta denna kamp i samband med den konkreta klassrörelsen som syftar till att undanröja religionens sociala rötter.”⁹²

Betyder detta att en troende inte kan vara medlem i partiet? Nej, så länge som han inte använder partiet som område för spridning av propaganda för sin religiösa övertygelse, kan han accepteras som vilken revolutionär socialist som helst. Det vill säga, hävdar Lenin, att den religiöse återfinner en motsägelse hos sig själv. Motsägelsen mellan politisk aktivitet, som strävar efter att förgöra ut-sugningen och alla dess överbyggnader, inklusive den religiösa tron, som är en av dessa överbyggnader. Partiet får däremot inte acceptera, att den troende försöker överföra sina interna motsättningar till organisationen. I så fall skall han/hon uteslutas.

Det är också intressant att rikta uppmärksamheten på, hur Lenin följer den ryska student-rörelsen under denna period. Han erkände det betydelsefulla i att föra en viss kamp och bekämpade det mekaniska synsätt, som hindrade rörelsens utveckling, då dess företrädare inte kunde applicera den revolutionära teorin på den konkreta verkligheten:

”Den revolutionära parollen – att arbeta för studenternas och proletariatets samordnade politiska aktion, o. s. v. upphör här att vara en levande vägledning för en mångsidig kämpande agitation på en allt bredare grund, och blir en livlös dogm som mekaniskt används på olika stadier och olika former av rörelsen. Det är inte tillräckligt att bara proklamera en samordnad aktion och upprepa det ’sista ordet’ i revolutions läxorna. Man måste *kunna* agitera för politisk aktion och *använda* alla möjligheter, alla betingelser och framför allt alla masskonflikter mellan avancerade element, vilka de än må vara, och självhärskardömet.”⁹³

⁸⁹ SSIU Bd. 6 s. 218

⁹⁰ CW Bd. 12 s. 316 Gäller alltså partiet. Ö. a. (”Intellectualist Warriors against Domination by Intelligentsia”)

⁹¹ CW Bd. 15 s. 18 (”On to the straight road”)

⁹² Lenin, VI ”Om religionen” Progress publ. Moskva Internat. Revy AB Stockholm s. 20.

⁹³ CW Bd. 15 s. 215

Den ryska arbetarklassen och arbetarförtruppens aktiviteter visade tydliga tecken på ett uppsving efter 1911. Lenin anmärker att det snart är dags att rikta en ny och avgörande framstöt mot opportunisten även på det organisatoriska planet. 1912, det år när klasskampen genomgick ett uppsving i stor skala, förklarar Lenin varför detta hade dröjt så länge:

”Dessa år har varit splittringens och desorganiseringens år för den ryska socialdemokratin. I tre år har partiet inte förmått genomföra en enda kongress eller konferens och i två långa år har dess centralkommitté i realiteten inte fungerat. Partiet har fortsatt att existerat, men i spridda grupper, som (i avsaknaden av en centralkommitté) har arbetat ganska isolerat i varje stad av någon som helst betydelse. Sedan någon tid har partiet, under inflytande av det ryska proletariats återuppvaknande, börjat rekonstruera sig och nyligen har vi kunnat genomföra en partikonferens (vilket inte varit möjligt att göra 1908), där organisationer från de två huvudstäderna, från nord-öst och sydregionerna, från Kaukasus och de centrala industriregionerna var representerade. Sammanlagt solidariserade sig tjugo organisationer med den organisationskommitté som hade inkallat konferensen, och det är nästan alla mensjevnikiska och bolsjevnikiska organisationer som för närvarande existerar i Ryssland.”⁹⁴

4. Partiets återbildande

Lenins motståndare utgjordes av militanterna i *Bunds utländska kommitté* (tsardömet judiska socialistiska parti), de av Plechanovs mensjeviker som ”stod kvar på partilinjén” (vilka Lenin under en tid hade hyst vissa förhoppningar om), gruppen *Vperjod* (Framåt), bolsjeviker som ”stod kvar på partilinjén”, gruppen *Socialdemokratens röst* och den trotskistiska gruppen kring den *Pravda* som utgavs från Wien. Alla dessa faller enligt Lenin, in i en hel rad opportunistiska avvikelser (framför allt de som innebar att de ville begränsa sig till legalt arbete). Men dessa har också ett helt igenom negativt kännetecken gemensamt:

”De är fullständigt isolerade från det ryska proletariats och dess socialistiska aktioner, och tar inget ansvar för konsekvenserna.”⁹⁵

Det faktum att motståndarna delvis bestred Lenins uttalanden om deras representativitet ruckar inte på betydelsen av följande ord från den store revolutionären: Han ansåg att nu, när det ryska proletariats var i fullt uppror, var det nödvändigt att ”återbilda” proletariats revolutionära massparti. Och han begränsade sig inte till att hävda sitt partis representativitet, utan tog sig flera gånger an med att dokumentera den. Efter att ha skrivit:

”Den som avskiljer sig från de som arbetar med organisationskommittén är i själva verket utan verklighetskontakt. Han/hon utgör, även om de inte räknar sig till likvidatorernas skara, i verkligheten en stödjepunkt just för likvidatorerna.”⁹⁶

och

”Vårt illegala parti, som organiserar illegala revolutionära strejker och manifestationer kan omöjligt ingå förening med en grupp skrifflärda, som ser strejkrörelsen som något otyglat och ohämmat.”⁹⁷

... går Lenin vidare till den avgörande frågan gällande den nya och avgörande brytningen. Detta efter att ha erinrat om att redan 1908 och 1910 ”har hela vårt parti formellt och två gånger... fördömt likvidatorerna” (utan att detta gick hand i hand med en brytning, eftersom det skulle ha avvisats som ett smågruppers verk) och han frågar:

” ‘Kan följande kända och verifierade fakta inte citeras för att visa på vilken sida det stora flertalet av Rysslands medvetna arbetare ställer sig?’. Och han svarar: ‘1) Valen till Duman, 2) fakta från de två arbetartidningar i Petersburg kan vara de enda källorna till en serie dokument som rör dessa kontroversiella problem samt 3) de element som har påverkats av de ryska arbetarnas offentliga

⁹⁴ Haupt, G s. 190. Citatet översatt från *Avanguardia Operaia* (dansk övers.)

⁹⁵ Haupt, G s, 192

⁹⁶ Haupt, G s, 232

⁹⁷ Haupt, G s, 233

publikationer (inklusive de två tidningarna) till förmån för den ena eller andra socialdemokratiska fraktionen i Duman. Alla dessa fakta finns med i rapporten från vår centralkommitté till Socialdemokraternas Internationella Byrå (sessionen den 14 december 1913). Vi skall kort resumera dem här: 1) Vid valen till Duman (1907) disponerade bolsjevikerna (våra sympatisörer) 47% av de arbetardeputerade, vid den tredje Duman (1907/1912) hade de 50%, vid den fjärde 67%. 2) De två Petersburgtidningarna publicerade det antalsmässiga förhållandet mellan de två arbetargrupperna för en period av 20 månader, från den första januari 1912 till den första oktober 1913: 556 grupper för likvidatorerna och alla deras allierade, 2181 till vårt parti, 3) om vår fraktion i Duman (fram till den tjugonde november 1913) meddelade de, att 4850 arbetare röstade på oss mot 2539 röster på likvidatorerna (och alla deras allierade, Bund, kaukaser, o. s. v...). Dessa data som är precisa och lätta att kontrollera, visar, att det under loppet av två år har lyckats oss, trots de oundvikliga svårigheterna för ett illegalt parti, att uppnå en förkrossande majoritet bland de socialdemokratiska arbetargrupperna i Ryssland. Eftersom vi under loppet av två år har utvecklats till att bli majoriteten av de socialdemokratiska arbetargrupperna i Ryssland, kräver vi att vår organisationsmetod kommer till användning. Detta håller vi fast vid och ger inte det minsta avkall på.' ”⁹⁸

Sådan var Lenin i aktion. Efter att slutligen ha bedömt, att de historiska och politiska betingelserna för partiets återbildande hade mognat, gick han till verket utan att tveka. Han gjorde inte skillnad mellan den gamla bolsjevikiska kärntruppen och de gamla mensjevikmotståndarna, utan förenade alla de bolsjevikerna och mensjevikerna, som enligt hans mening, var inne på rätt väg. Men att arbeta på detta sätt, är inget man skall göra när som helst och till vilket pris som helst, utan bara när det resultat som man vill uppnå, skapandet av proletariats organiserade ledning – verkligen kan fullföljas.

Under de långa och tunga förberedelseåren inför revolutionen, från grupper till parti, hade Lenin hela tiden sin uppmärksamhet riktad mot den djupa innebörden i marxismens väsen och speciellt på innebörden av de kännetecken (kriterier) som Marx och Engels följde vad gällde frågan om partiet:

”Vad Marx och Engels skarpast kritiserar hos den engelska och amerikanska socialismen är dess isolering från arbetarrörelsen. I alla deras otaliga yttranden om den ’socialdemokratiska federationen’ (Social Democratic Federation) i England och om de amerikanska socialisterna löper som en röd tråd beskyllningen, att de förvandlat marxismen till en dogm, till ’stel (starre) ortodoxi’, att de i densamma ser ett ’credo (trossats, ö.a.) och inte en *vägledning till handling*’, att de inte förstår att inordna sig i den teoretiskt hjälplösa men levande, massomfattande, mäktiga arbetarrörelsen, som marscherar sida vid sida med dem, medan den röda tråd som löpte genom Marx och Engels vägledningar till handling för den tyska arbetarklassen är något helt annat: en varning för arbetarpartiets ’högerflygel’, en hänsynslös ... kamp mot *opportunisten* inom socialdemokratin... Idag urskiljer vi särskilt tydligt två linjer i Engels (och Marx’) råd, anvisningar, korrigeringar, hotelser och förmaningar. De engelska och amerikanska socialisterna manade de alltid med största eftertryck att förena sig med arbetarrörelsen, att driva ut den trångsynta och förbenade sektaristiska andan ur sina organisationer. De tyska socialdemokraterna lärde de alltid med största eftertryck, att de inte fick förfalla till kälkborgerlighet, till ’parlamentarisk idiotism’ (Marx’ uttryck i brevet av den 19 september 1879), till småborgerligt intellektuell opportunist.”⁹⁹

Det leninistiska partiet skapas sålunda inte av handfulla människor med god vilja, som påstår sig vara i besittning av den revolutionära strategin. Arbetarklassens revolutionära marxistisk-leninistiska parti är proletariats verkliga förtrupp med fasta rötter i klassens kamp och med uppgiften att leda massornas kamp. En betingelse för detta är att man är i besittning av den revolutionära teorin. Men partiet besitter den revolutionära teorin i grunden, ifall det organiserar den verkliga förtruppen i arbetarrörelsen, när det utgör de bästa, de ärligaste, de mest givmilda och de mest medvetna inom arbetarklassen.

⁹⁸ Haupt, G s. 236-237

⁹⁹ Förord till ryska översättningen av boken ”Brev från J. F. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx och andra till F. A. Sorge o. a. ”. Ur Gustafsson, B (red.): s. 22-23, 25, 32.

Litteraturförteckning

Gustafsson, B (red.): *Lenin i urval*. Sthlm 1965.

Haupt, G: *Lenin e la Seconda Internazionale – carteggio Lenin – Huysmans*. Rom 1969.

Krupskaja, N: *Memories of Lenin*. London 1930. Svensk översättning: Krupskaja: *Lenin*, Progress 1976

Lenin, V. I: *Collected Works* Bd. 4, 6-8, 12, 15-16, 18, 24. Moskva 1963-70 (CW)

Valda Verk Bd. 1:1, II:2. Moskva 1956. (VV)

Samlade skrifter i urval Bd. 2-4, 6-7. Sthlm 1933. (SSIU)

Om religionen. Progress publ. Moskva Internat. Revy AB Stockholm.

Lukács, G: *Historia och klassmedvetande*. Budapest 1968.

Luxemburg, R: *Gesammelte Werke*. Berlin 1923-28.

Zilli, V: *La Rivoluzione russa del 1905*. Neapel 1963.

Zinoviev, G: *Lenin*. Rom 1968.

Avanguardia Operaia: *Lenins partiopfattelse, I. Fra grupper till parti 1895-1912*.

Klassekamp og Parti nr 2. Förlaget Modtryk 1973.

Gustavsson, T m. fl. (red.): *Lenins kamp mot ekonomisterna*. Lund 1970. (Valda Lenintexter.)

Ordlista

Bernstein. E – Tysk teoretiker(1850-19J2). Hävdade bl a. i sin bok ”Socialismens förutsättningar och socialdemokratins uppgifter” (1899) att kapitalismen mot slutet av 1800-talet gått in i ett krisfritt stadium, att Marx’ revolutionsteori därför var oriktig och att arbetarna skulle inrikta sig på att ta över den borgerliga staten och bruka den för sina syften (för kritik av Bernstein, se Luxemburg ”Sociala reformer eller revolution” från 1900; sv. övers. Uddevalla 1966). Kan betraktas som något av reformismens och den moderna socialdemokratins andlige fader. Tillsammans med Ferdinand Lasalle utövade han också ett dominerande inflytande på Branting och de övriga tongivande svenska socialdemokraterna.

blanquism – Efter den franske revolutionären Louis Auguste Blanqui (1805-1881). Betecknar en syn på maktövertagandet som en kupp, utförd av en liten konspirerande elit av intellektuella (och alltså utan proletarietets medverkan).

bordigism – Av Bordiga, ledare för fraktion inom italienska kommunistpartiet på 1920-talet. Drev en ultravänsterlinje (bojkott av parlamentet och fackföreningarna, sekterism i förhållande till socialdemokratien), som fördömdes på Kominterns kongress 1921

demokratisk centralism – Den revolutionära kommunistiska organisationens organisationsprincip, vilken söker förena demokrati och centralism, frihet och disciplin. Enligt Förbundet KOMMUNISTs stadgar innebär demokratisk centralism ”att alla ledande organ väljs nedifrån och upp, efter kollektiv diskussion, att enskilda medlemmar är underordnade organisationen, lägre organ högre, att minoriteten är underordnad majoriteten”.

Den demokratiska centralismen grundar sig på ett enhetligt partiprogram och enhetliga stadgar, på att partiet är en frivillig sammanslutning som vill kämpa för ett kommunistiskt samhälle och på att det därför bland medlemmarna måste finnas en subjektiv vilja till enhet på en gemensam och riktig grundval.

dogmatiker – Av ”dogmatism”, en okritisk anslutning till en tes, lärosats eller troslära. Inom den kommunistiska rörelsen yttrar den sig ofta som en oförmåga att förstå att de *allmänna* marxistiska begreppen (produktivkrafter, produktionsförhållanden, klass, klasstat o. s. v.) bara är utgångspunkter för en konkret analys av den aktuella situationen. Teorin måste alltså kunna förklara den verklighet man lever i, ge vägledning för handling, istället för att förvandlas till en allmän formel. I ”Staten och revolutionen” ger oss Lenin allmän kunskap om den kapitalistiska staten som en klasstat, vilken måste brytas ned i den socialistiska revolutionen för att ge plats åt den proletära klasstaten, byggd på arbetarråd. Men denna kunskap gäller allmänt för *alla kapitalistiska samhällen*, och för att vi ska kunna utforma en revolutionär politik för *Sverige 1975* måste vi ha kunskaper om denna klasstats speciella karaktär: vilka grupper dominerar inom den svenska kapitalistklassen och hur representeras de av de olika riksdagspartierna, vilket förhållande råder mellan riksdag, regering, ämbetsverk och de olika kapitalgrupperna och deras organisationer etc.

ekonomisk kamp – Syftar på kampens *föremål* (objekt), d. v. s. vad kampen riktar sig mot. Den ekonomiska kampen riktar sig mot enskilda arbetsköpare (se vidare Kommunist nr.1, sid 31-32 och nr 15, sid 38). Denna kamp kan sedan ha en inomkapitalistisk respektive revolutionär *karaktär*, beroende på vilket perspektiv och vilken medvetenhet de konkreta kraven formuleras utifrån.

fetischistisk (dyrkan) – här ungefär: dyrkan av ett föremål eller egentligen den magiska kraft som föremålet (här: centralkommittén) antas besitta.

homogenitet – enhetlighet. Exempelvis syftar Förbundet KOMMUNISTs program och stadgar bl. a. till att homogenisera förbundet, d. v. s. förenhetliga det, sammansvetsa det på en gemensam grund till en social kraft.

Internationalen – Första internationalen (1864-72) grundades av Marx, vilken också förblev dess ledande teoretiska och politiska kraft. Andra internationalen grundades 1889 med den tyska socialdemokratin (och Kautsky) som ledande kraft. Den bröt samman vid krigsutbrottet 1914, men har senare fortlevt som en internationell organisering av socialdemokratin (våra dagars Socialistinternational med Palme, Brandt m. fl. i spetsen). Tredje internationalen, Kommunistiska internationalen (Komintern), grundades av Lenins parti 1919 för att (under olika beteckningar och former) existera fram till 1943.

Kautsky, K (1854-1938) – Tysk socialist och ledande teoretiker efter Engels död. Bekämpade Bernsteins revisionism, men blev motståndare till Oktoberrevolutionen. Han företrädde en deterministisk tolkning av marxismen, d. v. s. att kapitalismen oundvikligt och fredligt skulle växa in i socialismen. Det är ingen tillfällighet att de ledande svenska socialdemokraterna (t. ex. Tage Erlander), som de själva uppgivit, tagit del av marxismen i Kautskys tappning.

lassalleaner – Efter Ferdinand Lassalle (1825-1864), grundare av ett av de två ursprungliga socialdemokratiska partierna i Tyskland. L:s uppfattning avvek från Marx på flera centrala punkter (t. ex. beträffande statens roll och lönekampens betydelse), vilket ledde till en total brytning.

legalism – syftar ofta på den linje som menar att arbetarna i sin kamp alltid ska följa den kapitalistiska statens lagar eller alla det borgerliga samhällets ”spelregler”.

Lukács, G (1885-1971) – Ungersk kommunist. Deltog i Bela Kuhns regering. under den kortvariga ungerska kommunen 1917. Utgav 1923 ”Historia och klassmedvetande”, en bok som mötte stark kritik inom den kommunistiska rörelsen. Verkade senare omväxlande i Sovjet och Ungern som litteraturkritiker och professor i estetik. Kanske mest känd för sin teoribildning om den ”realistiska” romanen.

Luxemburg, R (1870-1919) – Hon var en framträdande medlem av den tyska socialdemokratin (SPD) vänsterfalang och en av Bernsteins huvudmotståndare. Under kriget kritiserade hon starkt den socialdemokratiska majoritetens linje (krigsmedverkan), och bildade slutligen tillsammans med bl. a. Karl Liebknecht Spartacusförbundet. Mördades av reaktionen 1919.

Manifestets ”borgerliga socialism” – Syftar på ett avsnitt i det av Marx och Engels 1848 publicerade ”Det kommunistiska partiets manifest”, där M Proudhons ”Eländets filosofi” kritiserar:

”Den borgerliga socialismen vill behålla det moderna samhällets levnadsbetingelser utan de nödvändiga därur framgående striderna eller farorna. Den vill behålla det bestående samhället med undantag av de element, som revolutionerar och upplöser det. Den önskar en bourgeoisie utan proletariat.” (”Karl Marx & Friedrich Engels” i urval av Bo Gustafsson. Stockholm, 1965. sid 43.)

monolitism – Av grek. ”mono” = en. Här: undertryckande av alla fraktioner, att motsättningar inte förs ut och att ledningen behåller sina kontroverser inom sin egen krets.

politisk kamp – har som föremål, riktar sig mot, statsapparaten (se Kommunist nr 1 resp. 15). Också denna kamp kan sedan ha olika karaktär. (Jfr ”ekonomisk kamp”.)

Rabotje Delo (arbetarsaken) – en tidskrift utgiven av ”ekonomisterna” och organ för Ryska Socialdemokraternas Förbund utomlands. Den utkom med oregelbundna mellanrum i Genève från april 1899 till februari 1902. Inalles utkom 12 nummer. Den redigerades av V. N. Kritjevskij, A. S. Martynov och V. P. Ivansjin.

reformism – Riktning inom arbetarrörelsen, som ursprungligen tänkte sig att arbetarna skulle uppnå socialismen genom majoritet i parlaments(riksdags)val, tillsättandet av en arbetarregering och successiva reformer. Dess kanske viktigaste lärofäder var E. Bernstein och F. Lassalle. Historien känner inget lyckat exempel på en framgångsrik sådan politisk strategi, men många ärliga reformister fäste stora förhoppningar vid Allenderegimen i Chile. Den

svenska socialdemokratin har alltsedan regeringstillträdet på 30-talet frångått idéerna om denna klassiska reformism såsom oförenliga med ett regeringsinnehav i ett kapitalistiskt samhälle. I stället har de utvecklat en förfinad klassamarbetspolitik, en tämligen principiös förvaltning av det kapitalistiska samhället (dock med bibehållande av vissa socialistiska fraser, när så av olika skäl synes lämpligt).

revisionism – betecknar strömningar inom arbetarrörelsen, som har avlägsnat sig från (reviderat) den vetenskapliga socialismen, t. ex. reformismen. Den äldre revisionismen hade sin bakgrund i den långa fredsperioden mellan Pariskommunen 1871 och den första ryska revolutionen 1905 samt möjligheten att knyta upp privilegierade arbetargrupper till kapitalismen med hjälp av imperialistiska extraprofiter. Sitt teoretiska språkrör fick den i E. Bernstein. Den yngre revisionismen sammanhänger framför allt med urholkningen av den proletära diktaturen i Sovjetunionen under Stalin, men den yttrade sig öppet först på XX partikongressen 1956, som försvar för idéerna om fredlig övergång till socialismen, fredlig samexistens med imperialismen och ”hela folkets stat”.

spartakisterna – Efter Spartakusförbundet, det av Rosa Luxemburg m. fl. (inom det tyska socialdemokratiska partiets vänsteropposition) 1919 grundade kommunistpartiet.

spontanist – Av ”spontanism”, som brukar beteckna en politik, som nedvärderar det medvetna och organiserade elementet i kampen. Så menar exempelvis vissa anarkistiska riktningar att politiska partier överhuvudtaget lägger band på arbetarklassens självverksamhet och spontana kamp. Se här också diskussionen mellan Rosa Luxemburg och Lenin om förhållandet mellan parti och klass, där Luxemburg tenderar mot en spontanistisk syn på klassmedvetandets utveckling (och därvid undervärderar partiets medvetandegörande roll).

subjektivism – Uppfattning som övervärderar det subjektiva elementets roll i samhällsutvecklingen och historien. D. v. s. man ser ett enskilt subjekt (en som agerar) – en individ, en grupp, ett parti eller en social klass – som fristående från samhällsutvecklingen i övrigt. En form av subjektivism är en överdriven ledarkult. En annan är s. k. voluntarism (överdriver viljans betydelse) – då en revolutionär organisation inte uppfattar de objektiva betingelserna för samhällsförändringar (ex. revolution) utan inriktar allt sitt arbete på att med agitation och propaganda få arbetarklassen att göra revolution när förutsättningarna inte finns.

substitutionalism – Av ”substitut”, ersättning. Partiet substituerar arbetarklassen när det påtar sig uppgifter (mer eller mindre berättigat) som egentligen åligger hela klassen.

tradeunionism – Beskrivs av Lenin i *Vad bör göras?* på följande sätt:

Alla länders historia vittnar om att arbetarklassen med enbart sina egna krafter kan utforma endast en tradeunionistisk medvetenhet, d. v. s. övertygelse om nödvändigheten av att sammansluta sig i förbund, att föra kamp mot arbetsgivarna, att kräva av regeringen att den utfärdar en eller annan lag, som är nödvändig för arbetarna o. s. v. (VV 1:1, sid 181.)

Som Avanguardia Operaia påpekar i sin bok är förutsättningarna för arbetarnas spontana klassmedvetande annorlunda i dagens högt utvecklade kapitalistiska samhällen mot vad de var i det Ryssland Lenin utgår från i sin bok.

Zinoviev, G (1883-1936) – tillsammans med Kamenev Lenins närmaste medarbetare under åren före revolutionen. Den förste ledaren av Komintern. Stalin utmanövrerade honom skickligt i maktkampen efter Lenins död, lät utesluta honom ur partiet 1927, anhöll honom och tog honom till nåder omväxlande. Zinoviev avlade en sensationell ”bekännelse” 1936 tillsammans med Kamenev och avrättades.

Efterskrift

Kommentar till ”För en leninistisk partisyn”

Det följande avsnittet, ”För en leninistisk partisyn” ingick inte i den ursprungliga skriften från Avanguardia Operaia (AO), utan är skrivet av Kalle Jungkvist, som var FK:s (Förbundet KOMMUNISTs) trotskistätare nr 1, vilket också framgår av hans bidrag.

FK bildades 1970¹ och var då otvivelaktigt den största ”anti-stalinistiska” organisationen i Sverige, men snart fick FK konkurrens av det trotskistiska RMF (bildades 1971), som också ganska snabbt växte ikapp och om FK – vid den tidpunkt då FK gav ut denna bok, var förmodligen RMF redan större än FK och denna utveckling fortsatte.

Ett förnuftigt sätt att hantera denna situation hade givetvis från FKs sida varit att samarbeta mer intimt med trotskisterna och kanske t o m verka för ett samgående för att stärka det anti-stalinistiska vänsteralternativet i Sverige. Men i stället försökte man, med bl a KJ i spetsen, alltmer avgränsa sig (ofta i ett högt uppskruvat tonläge), samtidigt som man gjorde kraftiga politiska kursändringar hit och dit (bl a i den fackliga frågan), vilket ibland rent ut sagt tog sig komiska uttryck.²

I sin efterskrift tecknar KJ Avanguardia Operaias historia och det finns ingen anledning för mig att här rent faktamässigt ifrågasätta den delen av framställningen – jag har varken erforderliga kunskaper eller känner något behov att göra detta. Däremot finns det anledning att säga några ord om KJs ständigt återkommande hackande på trotskismen.

Redan i efterordets andra mening skriver KJ:

Genom teoretisk och politisk kamp har man arbetat för att avslöja alla de myter och dimridåer som revisionister, stalinister och *trotskister* under en lång rad år begravt den leninistiska partisynen i. (min kursiv.)

Uppenbarligen anser KJ att detta är en central punkt i sammanhanget, ty han återkommer till det i sin avslutning:

Avanguardia Operaia har på nytt givit leninismen liv i Europa. Inte som en samling dogmer eller organisationsprinciper som stalinister och trotskister i årtal försökt marknadsföra som ”leninism”. Utan som ett konkret sätt att arbeta, ställa uppgifter och praktiskt bygga ett revolutionärt parti.

KJ *ljuger*, om det är medvetet eller omedvetet, det låter jag vara osagt, men inte desto mindre är det fråga om *lögn*.

Det är helt riktigt att AO:s syn på Lenins partiteori, som den uttrycks i den aktuella boken, är en uppgörelse med den *stalinistiska* partimodellen. Men att i samma andetag också påstå att den gör upp med trotskistiska ”myter och dimridåer” är lite väl magstarkt. I själva verket överensstämmer AO:s uppfattningar väl med de ”trotskistiska” – detta gäller åtminstone den trotskistiska strömning som det dåvarande svenska RMF tillhörde.³ Den förmodligen inte helt okände Ernest Mandel har t ex skrivit både böcker och artiklar som behandlar detta problem

¹ För en historik över FK fram till 1978, se antologin [Utanför systemet, vänstern i Sverige 1968-78](#). (innehåller även artiklar om andra vänstergupper)

² För exempel på detta – och på KJ:s antitrotskism – se [Om FK](#) (artiklar ur tidskriften Fjärde internationalen), [Debatt om supermaktsteorin, Sovjet och imperialism](#) och [Det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta](#).

I själva verket – detta har tidigare medlemmar i FK berättat – så var ”anti-trotskism” och ”anti-stalinism” de kriterier som FK-ledningen använde när de sökte internationella kontakter – det var t ex därför som man i Frankrike upprättade förbindelser med den förhållandevis lilla gruppen *Revolution!* framför det trotskistiska LCR.

³ Jag kan härvid inte uttala mig om alla s k trotskistiska tendenser, men det gällde åtminstone i hög grad även Tony Cliffs *International Socialists* (nuvarande brittiska SWP).

utifrån en liknande grundständpunkt, vilket KJ faktiskt borde ha känt till, eftersom flera av Mandels skrifter om detta redan fanns utgivna¹.

Lite senare i artikeln skriver KJ att de italienska trotskisterna tidigare hade haft en relativt stark grupp, men att ”de förlorade fullständigt sina positioner då arbetarkampen utvecklades” och att under denna process ”hoppade ledande trotskister av och deltog i uppbygget av Avanguardia Operaia”.

Det är korrekt att de italienska trotskisterna missade uppsvinget och att därvid en hel del av den gamla kadern anslöt sig till grupper som på ett bättre sätt förmådde gripa in i klasskampen (trotskister var även med i uppbygget av andra vänstergrupper, som Lotta Continua och Il Manifesto). Detta borde väl, utifrån KJ:s ståndpunkt, vara något *bra*, dvs att den skolning som de fått i den trotskistiska miljön gjorde dem förmögna att reagera på ett förnuftigt sätt när klasskampssituationen ändrades och att därför trots allt trotskismen spelat en positiv roll. Men så tänker inte KJ. Han ser istället frågan ur ett snävt sektmässigt perspektiv (”här kan jag ge trottarna en känga”).

KJ förklarar trotskisternas misslyckande med ”deras överbetoning av studenternas och de intellektuellas roll, deras partisyn och schematiska formler...”, vilket är struntprat. Huvudanledningen till att de missade uppsvinget var att de bedrev ”djup entrism” i det italienska kommunistpartiet, dvs de hade en strategi av långsiktigt arbete i kommunistpartiet – en inriktning som ingenting hade med ”överbetoning av intellektuella...” att göra, utan baserades på en analys av kommunistpartiets roll och perspektiven på klasskampen. Om man ska rikta kritik mot de italienska trotskisterna, då måste det vara med utgångspunkt från detta, inte KJ:s påhitt, som mer uttrycker hans önskan om hur det *borde* vara än verkligheten. Det avgörande misstaget som de italienska trotskisterna gjorde var att de inte förmådde ändra sin inriktning i tid när uppsvinget kom. Detta skärpte motsättningarna i organisationen och fick många otåliga militanter att i stället gå med i andra vänstergrupper där de kunde verka helt öppet.

Sedan kanske man bör ha ett historiskt perspektiv på det hela också: Vilken är historiens dom? Ja, AO existerar inte längre², liksom heller inte KJ:s FK, däremot lever trotskistiska strömningar, inklusive i Italien.³ Uppenbarligen räckte det inte med att AO (och FK) gjorde upp med en stalinistisk partisyn – för att lyckas behövdes även en vettig analys av omvärlden (såväl nationellt som internationellt, inklusive Sovjet, Kina osv), ett korrekt förhållningssätt till existerande arbetarorganisationer (partier, fackföreningar), en korrekt strategisk politisk inriktning m m – och när det gäller dessa aspekter så misslyckades AO (och FK) kapitalt: De kunde växa till i en viss gynnsam ”konjunktur”, men försvann tillsammans med denna ”konjunktur”. De visade sig vara dagsländor.

Martin Fahlgren (8 oktober 2008)

¹ På marxistarkivet finns flera Mandel-texter som rör detta, se [Om leninismen](#) (1970), [Klassmedvetenhet och det leninistiska partiet](#) (1970), [Liebmans leninism](#) (1975), [Om förtruppsspartier](#) (1983). [Om Lenins partiuppfattning och byråkratiseringen](#) (1990).

² AO gick ganska snabbt under. En viktig vändpunkt var parlamentsvalet 1976, där yttersta vänstern gick fram med gemensamma listor (valkartellen ”Democrazia Proletaria”), men valresultatet, som man hade haft stora förväntningar på, blev ett stort bakslag (man fick bara 1,5% av rösterna). Den första organisation som gick under var den största, Lotta Continua, medan de övriga överlevde ett tag till men genomgick ständiga kriser och förlorade många medlemmar (AO t ex splittrades kort efter valet 1976 och utbrytarna gick med i Il Manifesto). AO upphörde att existera 1978, då majoriteten av de återstående medlemmarna gick med i det till ett parti ombildade ”Democrazia Proletaria”.

De flesta medlemmarna i 70-talets vänstergrupper som inte passiviserades i slutet av 70-talet gick senare med i kommunistpartiet. Det borde vara en tankeställare för de som fnyser åt trotskisternas ”entrism” i italienska KP. Helt uppåt väggarna var det uppenbarligen inte.

För en mer utförlig redogörelse för utvecklingen av de revolutionära vänstergrupperna, se artikelsamlingen [Italien på 70-talet](#).

³ KJ själv har numera inget med någon revolutionär vänster att göra: Han blev chefsredaktör på *Aftonbladet*

För en leninistisk partisyn

Avanguardia Operaia:s syn på partibygget under olika faser av organisationens utveckling.

Sedan sitt bildande har den kommunistiska organisationen Avanguardia Operaia kämpat för att i Italien återupprätta Lenins partisyn. Genom teoretisk och politisk kamp har man arbetat för att avslöja alla de myter och dimridåer som revisionister, stalinister och trotskister under en lång rad år begravt den leninistiska partisynen i. Denna bok har varit ett av hjälpmedlen i kampen.

Vad står då Avanguardia Operaia (AO) för? Hur har organisationen i praktiken arbetat för att bygga ett revolutionärt parti? Hur har den teoretiska grundsynen omvandlats till praktisk politik?

Dessa frågor måste ses mot bakgrunden av den ekonomiska och politiska utvecklingen i Italien.

Italiens ekonomiska under

Under 60-talets början betraktades ofta Italien som ett "ekonomiskt under". Speciellt under åren 1961-63 hade den italienska kapitalismen stora produktions- och handelsframgångar. Investeringsstakten var hög samtidigt som arbetslösheten kraftigt minskades. De låga lönerna gjorde att industrin hade ett mycket gott konkurrensläge på den internationella marknaden.

Vid mitten av 60-talet sjönk investeringsstakten, samtidigt som lönerna sakta började stiga. Kapitalet tvingades till en kraftig ökning av arbetsintensiteten. Arbetstakten mångdubblades genom ökad press på arbetarna och genom att modernare maskiner installerades. Samtidigt genomgick under dessa år ekonomin en mycket stark koncentrationsprocess. I dag anses den italienska ekonomin vara den mest koncentrerade i den kapitalistiska världen. Fyra stora industrigrupper, FIAT, PIRELLI, IRI och ENI, dominerar helt ekonomin.

1967 steg råvarupriserna och inflationen ökade. Detta lade grunden för en offensiv från både arbetare och kapitalister. De stora imperialistiska industrierna hade fått ett kärvare konkurrensläge i förhållande till de amerikanska monopolföretagen och var inte beredda att ge efter för arbetarnas krav.

Självständig arbetarkamp mot hela systemet

Under slutet av 60-talet trappades därför kampen successivt upp. Arbetarna kämpade från början för rena lönekrav men kampen utvecklades snart till att gälla mycket mer. Kampen riktades mot arbetets organisering och den hårda arbetstakten. Den riktades mot lönesplittningen och för kontroll av arbetstakten och arbetets uppläggning inne på fabrikerna. Man kämpade mot de höga matpriserna och de stigande hyrorna.

Hösten 1969 nådde arbetarkampen sin kulmen. Då drabbades bland annat den italienska kapitalismens hjärta. FIAT, av strejker och demonstrationer, massmöten och militanta aktioner inne på fabriksområdet. 60 000 arbetare drogs på FIAT in i kampen och striderna avslutades med regelrätta barrikadstrider mellan polis och arbetare i de proletära bostadsområdena i Turin.

Det var inte bara en förbittrad kamp mot kapitalet utan också en spontan protest mot kommunistpartiets (PCI) och fackföreningarnas sätt att föra arbetarnas talan. Ända sedan andra världskriget hade fackföreningarna eftersträvat att föra in kampen i legala banor och att snäva in varje krav till frågan om högre lön. Ändlösa förhandlingar kompromisser och samarbete med företagsledningarna, då och då avbrutna av halvdagars proteststrejker ställde arbetarklassen på åskådarplats.

Under uppsvinget bröt arbetarna med denna passivitet och stora arbetargrupper vände i praktiken de traditionella fackföreningarna ryggen. Man valde egna delegater, genomförde stormöten och gav kampen en ny inriktning, där arbetets organisering och lönesplittringen ställdes i förgrunden förutom lönekraven. Till slut utvecklades kampen till en spontan revolt mot hela det liv man tvingades leva under t ex FIATs oinskränkta diktatur.

På de stora fabrikerna i norr, främst i Milano och Turin bildades under denna period basgrupper, så kallade CUBer (Comitati Unitari di Base). Dessa växte fram antingen spontant eller på initiativ av mer eller mindre spontanistiska revolutionära grupper som Potere Operaio. Baskommittéerna samlade de arbetare som blivit medvetna om fackföreningarnas begränsningar och förräderi, som ville driva kampen vidare och som förstod att detta krävde någon form av organisation. Under den hårda kampen förde dessa grupper en hård konfrontationslinje mot allt vad fackföreningar hette. Denna linje fick i den spontana revolten stor framgång. Ändå var det en linje som efter ett tag skulle kunna få katastrofala följder.

Under slutet av sextiotalet exploderade också studentrevolten i Italien liksom i andra västkapitalistiska länder. De reaktionära utbildningsinstitutionerna, den hårda arbetsmarknaden för akademiker, exemplet från FNLs kamp i Vietnam och den kinesiska kulturrevolutionen var grunden och inspirationen till uppsvinget.

Men till skillnad mot i Sverige ställdes studentrörelsen redan från början inför problemet att i kampen förena sig med arbetarna. En uppgift som ledde till att en lång rad mer eller mindre revolutionära grupper bildades med olika syn på bland annat detta problem (föreningen med arbetarna).

Avanguardia Operaia bildas

1968 skedde en sammanslagning mellan några avancerade baskommittéer eller delar av baskommittéer – Avanguardia Operaia bildades. Det var baskommittéer från de stora industrierna i Milano såsom PIRELLI, SIEMENS och BORLETTI och det svenskägda FATME (LM ERICSON) i Rom. Det var baskommittéer från de tekniska fakulteterna vid Milanos Universitet och andra högskolor.

Redan från början hade organisationen en ganska stor arbetardel – omkring 50%. Men också revolutionära intellektuella som kom från kommunistpartiet och från IVE Internationals sektion i Italien. Trotskisterna hade tidigare haft en ganska stark grupp men de förlorade fullständigt sina positioner då arbetarkampen utvecklades. Deras överbetoning av studenternas och de intellektuellas roll i revolutionsprocessen, deras partisyn och schematiska formler om ”Proletär Enhetsfront”, ”Övergångsprogram”, ”Arbetar- och bonderegering”, ”indexreglerad löneskala” och ”Arbetarveto mot kapitalet” försvann på mindre än ett år fullständigt från den politiska arenan. Formlerna avslöjades som innehållslösa fraser utan konkret innehåll och utan anknytning till de uppgifter arbetarrörelsen stod inför.

De abstrakta formelnerna passade i diskussionsklubbar på universitetet och det var också där som de kvarvarande trotskisterna isolerades. Kvar fanns bara en liten sekt utan något som helst inflytande. När en revolutionär opposition utanför kommunistpartiet bildades hoppade ledande trotskister av och deltog i uppbygget av Avanguardia Operaia.

Partibygget och massrörelsen

Avanguardia Operaia lade redan från början fast en korrekt grund för uppbygget av ett revolutionärt parti, som stod i samklang med klasskampens uppgifter och utveckling. Det gällde inte bara att organisera revolutionärerna som i teori och praktik fattat behovet av att bygga ett revolutionärt parti i kamp mot revisionisterna. Man måste också organisera och utveckla de arbetare som i praktiken kämpade för en annan inriktning än kommunistpartiet men som inte var beredda att organisera sig i en revolutionär organisation. Ett sådant mass-

avantgarde hade vuxit fram under masstriderna och också delvis organiserat sig i bas-kommittéerna, CUBerna. Detta tog Avanguardia Operaia fasta på och arbetade för att utveckla och bygga upp nya CUBer på fabrikerna.

Avanguardia Operaia förstod vikten av att ge dessa grupper en politisk ledning och stabilitet. Kommunistiska celler organiserades inom baskommittéerna. Cellerna skulle stå för kontinuitet och stabilitet både under uppsvingen då baskommittéerna tenderade att sväva ut och i nersvingen då de lätt kunde slås sönder.

Huvuduppgiften var att i dessa frågor ta kamp mot alla de som avvisade varje form av fastare organisering både bland arbetarmassorna och massavantgardet. Man bekämpade den inriktning som under parollen ”Vi är alla delegerade” gick emot valet av delegater och uppbygget av fabriksråd. Man gick emot de som ville omvandla CUBerna till en lös organisationsform där alla fick komma när de ville utan krav på ett kontinuerligt arbete. Sådana organisationsformer byggdes också upp av den spontanistiska organisationen Lotta Continua, men de slogs lätt sönder under det kommande nersvinget.

Avanguardia Operaia avvisade de som överskattade arbetaruppsvinget och de avancerade kampformerna och kraven. Man bekämpade dem som menade att man stod inför en revolutionär situation där det bara var att gå vidare fram mot revolutionen. Det gällde tvärtom att ge raseriet och kampglöden ett fastare politiskt innehåll. Uppgiften stod att organisera raseriet för ett kontinuerligt politiskt arbete.

Den politiska grund som Avanguardia Operaia ville ge CUBerna var antikapitalistisk och antirevisionistisk. Den byggde på medvetenheten om att varken kommunistpartiet eller fackföreningarna kunde omvandlas inifrån. Det gällde att bygga upp en självständig arbetarorganisering *för vissa speciella uppgifter*:

1. Utveckla ett kommunistiskt medvetande. Inte teoretiskt utan som ett konkret alternativ i kampen. Att i praktiken ta kamp mot revisionisternas linje genom kampformer och kampkrav med utgångspunkt från varje fabriks säregenheter.
2. Utveckla den politiska enheten inom arbetaravantgardet. CUBen var organisationsformen för att ena de avancerade arbetarna för politiska uppgifter.
3. Genom krav som riktades mot splittringen arbeta för en arbetarenhet på basplanet. En inriktning som spontant hade växt fram bland de avancerade arbetarna.

Uppbygget av ett revolutionärt parti är enligt Avanguardia Operaia ingen linjär process där en från början liten revolutionär organisation genom propaganda och agitation drar till sig allt fler arbetare som blir medvetna om behovet av ett revolutionärt parti. Det är inte en organisation som ”samlar arbetare” för att sakta men säkert bli större och dominerande inom vänstern. Och som slutligen organiserar allt fler av de som idag står under kommunistpartiets ledning. Slutpunkten för denna stalinisternas erbarmliga teori är då partiet är tillräckligt stort och starkt för att göra revolution.

Partibygget är en lång period av politisk kamp och sammanslagningar, av tålmodigt arbete i massorganisationer där klasskampen och den ekonomiskt-politiska utvecklingen av samhället ger de materiella förutsättningarna. Redan från första stund står det på revolutionärernas dagordning att utveckla klasskampen och organiseringen bland arbetarmassorna. Och framför allt att organisera och utveckla det massavantgarde av arbetare som finns på varje fabrik i Italien.

CUBerna är organisationsformen för detta massavantgarde. Deras uppgifter är att utveckla och bibehålla kampnivån. Det är en bas för att utveckla enheten bland de avancerade arbetarna, ge dem styrkan att ta kamp mot revisionismen och utveckla hela arbetarmassan. På så sätt är det en viktig del i taktiken för partiuppbygget.

Utan ett arbete i baskommittéer kommer den revolutionära organisationen, framför allt i början med svaga rötter i arbetarklassen, att bli isolerad. Genom CUBerna får Avanguardia Operaia en bredare bas för sitt arbete samtidigt som CUBerna speglar stämningarna och den politiska medvetenheten bland de avancerade arbetarna, som på så sätt organiserat kan påverka den kommunistiska organisationen.

En revolutionär organisation får stora svårigheter att fungera i ett massarbete utan CUBer likaväl som CUBerna inte kan fungera utan en revolutionär ledning i form av kommunistiska celler. Detta är en av grundtankarna i Avanguardia Operaias partisyn.

I uppbyggnadsarbetet satsade Avanguardia Operaia hela sin styrka för kampen på arbetsplatserna. Arbetet på andra områden sattes i andra hand. Ur CUBerna skolade man fram en kamperfaren kommunistisk kader som kunde bli stommen i de kommunistiska cellerna samtidigt som CUBerna konsoliderades. CUBerna inriktades till största delen under denna period på de problem och uppgifter som stod på de enskilda fabrikerna. Varken kampen eller organisationen var så utvecklad att det var läge för en fastare samordning och gemensam kamplinje i nationella frågor.

Den ideologiska och politiska kritiken av andra revolutionära organisationer och av kommunistpartiet var en viktig uppgift i Avanguardia Operaias arbete. Detta dominerade ibland alltför eftertryckligt organisationens liv och en viss sektaristisk inställning fanns. Under denna period kan man säga att Avanguardia Operaia fungerade som en typisk revolutionär smågrupp, med många brister och med begränsningar som var präglade av klasskampens utveckling och organisationens svaghet. Men det viktiga var att organisationen hade en politisk grundsyn och en fast plan för hur man skulle komma ut ur dessa objektivt bestämda begränsningar.

Under dessa år hade uppsvinget på arbetsplatserna från 1969 lagt sig. Detta innebar inte att det var "lugn och ro". Tvärtom. En lång rad strejker drog fram över landet. Men det var hastigt uppflammande spontana strejker, utan direkt samordning eller inriktning på gemensamma politiska och ekonomiska mål.

1972 förändrades detta. Den italienska ekonomiska krisen började märkas och attackerna från regeringar och kapitalister blev allt häftigare. Kampen började återigen nationaliseras och också spridas ut i bostadsområden och till andra sektorer i samhället. Den katastrofala krisen som idag präglar Italien kunde skönjas vid horisonten.

Avanguardia Operaias andra kongress: "Handla som ett parti".

I oktober 1972 höll Avanguardia Operaia sin andra kongress. Det viktigaste som här lades fast var en plan för de politiska uppgifterna och partibygget som utmynnade i parollen "Handla som ett parti". Det innebar i korthet följande:

1. Situationen tillät fortfarande inte att uppgiften att formera ett revolutionärt parti kunde ställas på dagordningen. Varken arbetarklassens mognad, klasskampens utveckling eller de revolutionära organisationernas enhet, mognad och utveckling var för handen. Det skulle tvärtom dröja en ganska lång tid innan ett parti skulle kunna formeras. Däremot ställde den framväxande krisen och arbetarkampens uppsving Avanguardia Operaia inför uppgiften att allt mer agera som ett revolutionärt parti.

2. Man fastslog en plan för ett systematiskt uppbygge och ingripande på allt fler områden i samhället. Successivt skulle celler byggas upp på universitet, skolor och bostadsområden. Organisationen skulle ingripa i allt fler frågor, såsom kulturfrågor, kvinnofrågor osv. Läget krävde ett allt bredare ingripande i samhället trots att organisationen egentligen inte var helt mogen för en sådan utveckling.

3. En hårdare inriktning på politiska utspel och konfrontationer, enhet och kamp i förhållande till andra partier, främst kommunistpartiet.

4. En systematisk politisk kamp med målet att smälta samman med alla de små revolutionära organisationer som fanns isolerade på enskilda fabriker eller i enskilda städer. Det fanns inte längre utrymme för sådana grupper och denna fas i partibygget krävde en satsning på sådana sammansmältningar. Den viktigaste gruppen var Colletivo Lenin från Turin som hade en bred arbetarförankring på FIAT-fabrikerna.

5. I och med utvecklingen av kampen på arbetsplatserna och Avanguardia Operaias växande bas på fabrikerna krävdes en delvis förändrad taktik i förhållande till fackföreningarna. Tidigare hade man helt avvisat att ställa upp till val till högre organ. Nu skulle man allt mer ställa upp i sådana val, förutsatt att man hade en stark självständig organisering och bas utanför facket. Målet var att i fackapparaterna arbeta för att ge fabriksråden mer makt och på så sätt från en facklig position utveckla den självständiga och demokratiska organiseringen. Avanguardia Operaia satsade också nu på att bli valda till fackföreningskongresser för att även där driva CUBernas program. En politisk kamp på det nationella planet inom fackföreningarna var också av vikt.

6. En hårdare inriktning på att sammansvetsa CUBerna nationellt kring gemensamma program i bland annat avtalsrörelsen. En kraftigare politisering bland CUBerna för att dessa skulle agera i förhållande till regeringarnas åtgärder och reaktionära lagar för att inskränka arbetarkampen.

7. En politisering av kampen. Rikta in kampen mot regeringen och staten. Ett aktivt ingripande i regeringskrisen för att fördjupa splittringen bland borgarna och hårdare propaganda för att visa på statens funktioner. Samtidigt en kamp för att aktivt bekämpa de fascistiska organisationerna.

Under den kommande perioden genomfördes denna plan till största delen. CUBerna samordnades och drev ett gemensamt program i avtalsrörelsen. En mängd mindre revolutionära organisationer gick upp i Avanguardia Operaia vilket stärkte organisationens styrka och slagkraft. Arbetet utvecklades bland studenterna och Avanguardia Operaia kunde under våren 1974 bli den dominerande kraften också på många universitet och skolor. Husockupationer spred sig i storstäderna. I samband med dessa aktioner bildades CUBer i bostadsområdena som redan har samordnats och haft nationella konferenser där ett gemensamt handlingsprogram har fastslagits. på detta sätt blev Avanguardia Operaia den dominerande revolutionära organisationen också i bostadsområdena.

I samband med folkomröstningen om skilsmässolagen under våren 1974 framträdde Avanguardia Operaia för första gången som en enhetlig nationell revolutionär kraft av betydelse. En politik och taktik i förhållande till det reaktionära kristligt demokratiska partiet utvecklades som delvis har bidragit till dess splittring och förlamning efter folkomröstningen.

Den revolutionära vänstern i dagens Italien

I dag domineras den italienska vänstern av tre stora organisationer: Avanguardia Operaia, Lotta Continua och PdUP per il comunismo (sammanslagning av Il Manifesto och PdUF). De flesta mindre organisationer har gått upp i någon av de tre stora, och de kvarvarande trotskisterna, diverse ml-grupper av KFML(r)s och SKPs typ, har än mer isolerats också på universiteten.

De tre stora har numerärt sett ungefär lika många medlemmar. Men PdUP är en icke-leninistisk organisation som är relativt löst organiserad kring sin tidning. I praktiken har de betydligt färre aktiva militanter än Avanguardia Operaia. Lotta Continua har utvecklats successivt i en sekteristisk riktning och saknar till stor del inflytande utanför sin egen kader.

Avanguardia Operaia har genom sin korrekta partisyn, med leninistisk uppbyggnad och förankring i massorganisationerna (CUBer) nu det dominerande inflytandet inom den revolutionära vänstern. Det är den organisation som är drivande och ledande bland revolutionärerna på de flesta områden i Italien idag.

Fördjupad kris för den italienska kapitalismen

Fram till hösten 1974 har den italienska kapitalismens kris bara fördjupats. Regeringskriserna följer på varandra, arbetslösheten ökat kraftigt, inflationen är enorm och underskottet i betalningsbalansen är närmast katastrofal. Detta är bara några tecken på krisen. I spåren har följt en djupgående social kris på samhällets alla områden. Förtroendet för parlamentet och de traditionella partierna, kommunistpartiet undantaget, är praktiskt taget lika med noll. Borgarklassen är djupt splittrad medan arbetarklassen har stor kampberedskap trots att kommunistpartiet fortfarande har det dominerande inflytandet. För första gången på länge finns det ett stort utrymme för ett revolutionärt alternativ. Men fortfarande är den organisatoriska och politiska styrkan bland revolutionärerna underutvecklad i förhållande till arbetarkampens mognad och intensitet.

Också andra samhällsskikt än arbetarklassen har dragits in i kampen samtidigt som fascisterna har stärkt sina positioner. Arbetare och kapitalister står klass mot klass och båda klasserna söker efter allierade i kampen. Det finns en ständig fara för en fascistisk statskupp även om Avanguardia Operaia inte bedömer den som akut under hösten 1974 beroende på borgarklassens splittring och arbetarklassens styrka.

Avanguardia Operaias kongress 1974: Gemensamt handlingsprogram för den revolutionära vänstern

Det var mot denna bakgrund som Avanguardia Operaia lade fast sina uppgifter på den fjärde kongressen i oktober 1974. Den hade förberetts även noggrann analys av läget i Italien och av de politiska krafterna och partierna. Kongressen lade på grundval av denna analys och de gångna årens erfarenheter av masskampen fast en taktik i förhållande till *varje politisk kraft och strömning i landet*.

Detta var ett led i uppgiften att "handla som ett parti". Men samtidigt kräver klasskampens utveckling och krisens fördjupning också ett allt intimare samarbete mellan de revolutionära organisationerna i den praktiska politiken. Kongressen slog fast att för varje handlingsområde där revolutionärerna kan enas kring en gemensam handlingslinje kommer det revolutionära alternativet att stärkas i förhållande till kommunistpartiet som nu står inför en inre kris. Avanguardia Operaia arbetar för kontakter och diskussioner både på basplanet och mellan ledningarna för att utveckla ett gemensamt handlingsprogram. Detta är en uppgift som har största prioritet.

Detta innebär inte En utslätad enhet i teoretiska och politiska frågor. Fortfarande måste en politisk kamp föras mellan organisationerna. Men den måste föras målinriktat för att lösa motsättningarna kring handlingsprogrammet. Målet är inte en sammanslagning mellan organisationerna. De står på alltför skild grund för ett sådant perspektiv, bland annat i synen på partiet och partiets uppgifter. Däremot kan kadern på basplanet delvis sammansvetsas till en politisk kraft under ledning av Avanguardia Operaia som idag är den politiskt och organisatoriskt starkaste kraften. På så sätt kan också Avanguardia Operaia vinna hegemoni inom den revolutionära rörelsen och partibygget komma in i en ny fas på kongressen lades också fast en politik för enhetsarbetet mellan de demokratiska krafterna i kampen mot fascismen.

Den nuvarande fasen i partibygget kräver en än starkare samordning mellan CUBerna samtidigt som den organisatoriska självständigheten i förhållande till Avanguardia Operaia utvecklas. Detta som ett led i att utveckla CUBernas inre liv och för att bredda möjligheterna att organisera arbetaravantgardet som nu på nytt vuxit fram i den skärpta kampen.

Kongressen beslutade om en hård satsning på att bygga upp den egna organisationen, politiskt, organisatoriskt, säkerhetsmässigt och militärt. En förutsättning både för den hårdnande kampen och för den taktiska uppgiften att vinna hegemoni i det eftersträlvade enhetsarbetet.

Avanguardia Operaias utveckling från en smågrupp till en stark revolutionär organisation med ett partis uppgifter har hela tiden ställts i förhållande till uppgifterna i klasskampen. Men har förstått och som taktik rör partibygget utveckla organiseringen av arbetarna på olika nivåer på fabrikerna. På så sätt har partibygget inte skilts från klasskampen och arbetarklassen.

Avanguardia Operaia har på nytt givit leninismen liv i Europa. Inte som en samling dogmer eller organisationsprinciper som stalinister och trotskister i årtal försökt marknadsföra som "leninism". Utan som ett konkret sätt att arbeta, ställa uppgifter och praktiskt bygga ett revolutionärt parti. Avanguardia Operaia i Italien och Förbundet KOMMUNIST i Sverige står för en internationell leninistisk tendens, som växer sig starkare på allt fler håll i Europa. En tendens som också vuxit fram oberoende på andra kontinenter som t ex i. Latinamerika. Den kommunistiska masslinjen och den leninistiska partisynen har återupprättats. Detta är ett stort steg framåt både för att nationellt bygga slagkraftiga kommunistiska partier och för att i framtiden skapa en ny kommunistisk international värd namnet.

29 oktober (1974)

KJ (=Kalle Jungkvist)

Några lästips

1. Italien

Revolten i Torino. Roman om den ”heta hösten” 1969 och kampen på bilfabrikerna, av Nanni Balestrino.

Artiklar i *ArbetarKamp* (AK) och *Röda Arbetet* (RöA): RöA nr 3/72. 1/73, 2/73, 5-6/73. 7/73. 10/73. AK 1/74. 2/74. 3/74. 4/74.5/74. 11/74.

Artiklar i *KOMMUNIST*: 14. 17.

2. Utvecklingen i Sovjet

Zenit nr 36: [Från Lenin till Brezjnev](#), av Feiwei Kupferberg

RöA: 4/73. 5-6/73

KOMMUNIST: 9, 10, 11, 17.

Studier av övergångssamhällets teori och praktik: *Fallet Sovjetunionen*.

Grundsatser. Programdokument från Förbundet KOMMUNISTs 1:a kongress 1973. del 1.

3. Förbundet KOMMUNISTs syn på partibygget

Grundsatser

För arbetarmakt – för kommunismen. Programdokument från Förbundet KOMMUNISTs 1:a kongress 1973. del 2.

Lenins partisyn

Den följande litteraturlistan är tillfogad av marxistarkivet. Den tar upp kompletterande litteratur som främst rör Lenins partisyn.

Böcker:

Paul LeBlanc: [Lenin och det revolutionära partiet](#)

Tony Cliff: [Lenin \(Vol.1\): Building the party](#)

Marcel Liebman, [Lenins leninism](#)

Artiklar:

Ernest Mandel: [Om leninismen](#)

Ernest Mandel: [Klassmedvetenhet och det leninistiska partiet](#)

Ernest Mandel: [Liebmans leninism](#). (recension av Marcel Liebmans leninbiografi, se ovan)

Ernest Mandel: [Om förtruppsspartier](#).

Ernest Mandel: [Om Lenins partiuppfattning och byråkratiseringen](#).

M Fahlgren: [Kfml\(r\), Lenin och "Vad bör göras?"](#).